

JUANTEHTAAN KUNINGASKUNTA

Työväenliike Juankoskella 1905–1915

Itä-Suomen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja kauppätieteiden tiedekunta
Historian oppiaineryhmä
Suomen historian pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2010
Heikki Kekäläinen

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO, TUTKIMUSTIEDOTE

Tekijä: Heikki Kekäläinen

Opiskelijanumero: 153405

Tutkielman nimi: Juantehtaan kuningaskunta-työväenliike Juankoskella 1905–1915

Tiedekunta/oppiaine: Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, Suomen historia

Sivumäärä: 103+4 liitettä

Aika ja paikka: Toukokuu 2010, Joensuu

Pro gradu-tutkielma käsittelee työväenliikettä Juankoskella vuosina 1905–1915. Tutkimuksessa tarkastellaan työväenliikkeen järjestäytymistä ja työväenliikkeen toimintaa. Lisäksi tutkimuksessa käsitellään työväenliikkeen toiminnan merkitystä ja työväenliikkeen roolia pienessä tehdasyhdyskunnassa. Tutkimuksessa keskitytään paljon Juankoskella vuonna 1907 puhjenneseen työsulkuun, sillä työsululla oli suuri merkitys työväenliikkeen kehitykselle Juankoskella.

Tutkielman lähdeaineistona ovat pääosin sanomalehdet. Tämä johtuu siitä, ettei juuri muuta aineistoa ole Juankosken työväenliikkeestä tutkimusajankohdalta saatavissa. Tärkeimpänä lähteenä toimii Kuopiossa ilmestynyt sosialidemokraattinen *Savon Työmies*. Vuoden 1907 työsulkua tutkittaessa lähteinä käytetään myös *Pohjois-Savo* ja *Otavaa*, jotka olivat porvarillisia lehtiä. Lähdeaineistosta tärkeimmäksi muodostuu *Savon Työmiehessä* julkaistut juankoskelaisten työväenliikkeen aktiivien kirjoittamat uutiset ja kirjeet. Kirjeet kertovat paikkakunnan tapahtumista, työväenliikkeen toiminnasta ja siitä, kuinka työväenliikkeen toiminta liikkeen sisällä koettiin. Lisäksi lähteenä käytetään esimerkiksi Juankosken työväenjärjestöjen kirjeenvaihtoa eri työväenliikkeen tahojen kanssa.

Tutkielmasta käy ilmi, että työväenliikkeestä muodostui suurlakon jälkeen Juankoskella merkittävä toimija. Työväenyhdistyksestä tuli paikkakunnan vahvin yhdistys ja paikkakunnan vahvin toimija tehtaan sekä tehtaan omistajan paroni Anton von Alfthanin jälkeen. Työväenliikkeen nousu aiheutti paikkakunnalla ristiriitoja, jotka johtivat konfliktiin, jossa järjestäytyneet työläiset pyrkivät haastamaan paronin vallan. Vuoden 1907 työsulun jälkeen paronin ja tehtaan johdon suhtautuminen työväenliikkeeseen muuttui ja työväenliike ajautui marginaaliin. Työväenliikkeen rooli yhteisössä pieneni ja sen toiminta kosketti suhteellisen pientä joukkoa yhteisössä.

1. Johdanto	1
1.1 Juankosken teollistuminen	1
1.2 Työväenliikkeen synty Suomessa	3
1.3 Tutkimustehtävä ja lähteet	8
1.4 Tutkimusperinne	12
2. Työväenliikkeen alkuvaiheet Juankoskella	16
2.1 Työväenyhdistyksen perustaminen	16
2.2 Työväenyhdistyksen aktiivisen toiminnan alkaminen	20
2.3 Työväenyhdistys vakiinnuttaa asemansa	25
3. Vuoden 1907 työsulku järkyttää yhteisöä	29
3.1 Ristiriitojen alku Juankoskella	29
3.2 Työsulku paronin auktoriteetin koetinkivenä	39
3.3 Ideologista taistelua lehtien sivuilla	43
3.4 Sulku päättyy nöyryytykseen	46
3.5 Työsulun jälkinäytös	51
4. Työväenliike työsulun jälkeen	56
4.1 Työväenliikkeen toiminta hiipuu	56
4.2 Patriarkaalisuuden uusi tuleminen	60
4.3 Työväenliike Juantehtaan kuningaskunnassa	66
4.4 Juantehtaan kuningaskunnasta Kymiyhtiön huomaan	77
5. Työväenliikkeen vaalikannatus ja Juankosken työväenliike osana Muuruveden työväenliikettä	81
5.1 Työväenliikkeen vaalikannatus Juankoskella 1907–1913	81
5.2 Juankosken työväenliike kunnallisen toimijana	85
6. Johtopäätökset	90
Lyhenteet	
Lähteet ja kirjallisuus	
Liitteet	

1. Johdanto

1.1 Juankosken teollistuminen

Juankoski sijaitsee Pohjois-Savossa ¹, noin 50 kilometrin päässä lähimmästä isommasta kaupungista, Kuopiosta ². Juankoskella on yhdyskuntana pitkä historia. Juankoski on ollut osa Nilsin ja myöhemmin Muuruveden kuntia. Nilsin emäseurakunnasta lohkaistiin vuonna 1900 Muuruveden seurakunta, johon vuodesta 1862 omana tehdasseurakuntanaan toiminut Juantehtaan ruukin alue liitettiin. Muuruveden kunta itsenäistyi Nilsistä vuonna 1908. Itsenäiseksi kunnaksi Juankoski irtautui Muuruveden kunnasta vuonna 1925.³

Juankoski sijaitsee runsaiden vesistöjen äärellä, joissa on ollut paljon järvimalmia. Talonpojat jalostivat järvimalmia omissa sulatushyteissään raudaksi jo ennen järjestelmällistä teollista jalostusta. Järvimalmin suuren määrän ja kohtuullisen helpon saatavuuden lisäksi ympäristö tarjosi runsaita metsävaroja sekä halpaa vesivoimaa. Vaikka Juankosken sijainti oli syrjäinen ja liikenneyhteydet olivat huonot, se teollistui Suomen mittakaavassa jo suhteellisen varhain. Kosken varteen perustettiin vuonna 1746 masuuni, kankirautapaja ja kaksi ahjoa, joissa jalostettiin ainoastaan järvimalmia. Tällaisena ruukkina Juantehtas oli ensimmäinen Suomessa.⁴

Syrjäinen sijainti ja talonpoikien haluttomuus osallistua ruukin tarjoamiin töihin vaikutti haitallisesti, jonka vuoksi ruukin toiminta oli vaikeaa. Omistajat vaihtuivat usein ja välillä toiminta oli kokonaan pysähdyksissä. Tehdas laajensi liiketoimintaansa vuonna 1837, kun kosken varrelle perustettiin vesisaha. Useiden eri omistajien ja enemmän tai vähemmän hyvien aikojen jälkeen ruukki päättyi vuonna 1851 venäläisten omistajien haltuun.⁵

Venäläiset omistajat toteuttivat useita uudistuksia ja investointeja. Ruukki muuttui varteenotettavaksi teollisuuslaitokseksi, kun masuunin viereen perustettiin valimo ja konepaja. Teh-

¹ Ks. Liite 1.

² Hoving 1946, 7.

³ Rissanen 2001, 9–10; Suomenmaa VIII 1927, 196.

⁴ Suomenmaa VIII 1927, 193.

⁵ Forsberg & Kankkunen 1996, 67,121.

taan toiminta jatkui menestykseltään varsin vaihtelevana vuoteen 1900 saakka, jolloin tehdas siirtyi viipurilaisen puutavarayhtiö Oy Taimen omistukseen. Uusi omistaja ajautui pian konkurssiin, jonka vaikutukset tuntuivat koko Suomen liike-elämässä. Se aiheutti muun muassa pankkikriisin, jonka seurauksena Suomen Maanviljelys- ja Teollisuuspankin asema horjui Oy Taimelle annetun suuren luoton vuoksi.⁶

Juantehtaan omistajana jatkoi Oy Taimen konkurssipesä, jonka tarkoituksena oli myydä muun yhtiön mukana konkurssiin ajautunut tehdas kesällä 1901. Tämä kuitenkin estyi keisarin käskyllä, koska omistusoikeudesta oli epäselvyyttä ja useat intressiryhmät halusivat päästä osalliseksi tehtaasta. Epäselvistä omistussuhteista johtuen tehdas ei toiminut täydellä teholla. Konkurssehallinnon tarkoituksena oli lopettaa kaikki teollinen toiminta ruukilla, mutta tehtaan isännöitsijä piti huolen, ettei työväki jäänyt kokonaan ilman ansiomahdollisuuksia. Siitä huolimatta työt vähenivät ja seurauksena oli työttömyyttä. Tätä koetettiin helpottaa järjestämällä hätäaputoita, mutta niiden vaikutus jäi vähäiseksi. Tehtaan omistusta koskeva riita saatiin selvitettyä keväällä 1904. Taimi Oy:n konkurssihallinto teki kauppasopimuksen vapaaherra Anton von Alfthanin kanssa 14. toukokuuta 1904. Tehdas oli tätä ennen ollut lähes kokonaan suljettuna neljä vuotta.⁷

Rahoittaakseen Juantehtaan toiminnan ja laajennussuunnitelmat, paroni von Alfthan teki elokuussa 1904 sopimuksen englantilaisen puutavarayhtiö Wintringham & Sonin kanssa metsänhakuista ja sahan rakentamisesta. Paroni sitoutui rakentamaan höyrysahan ja myymään sahayhtiölle halpaa puuta, jolloin sahayhtiö puolestaan sitoutui ostamaan puuta vuosittain vähintään 200 000 markan [806 200 €] arvosta. Saha valmistui Pikonniemeen vuonna 1905, jolloin parin kilometrin päähän Juantehtaalta syntyi oma sahayhdyskunta.⁸

Paroni von Alfthanin aikana ajettiin alas vanha masuuni ja osa metalliteollisuudesta. Tehtaalla siirryttiin uuteen aikakauteen, keskittyen puu- ja paperiteollisuuteen. Suomessa elettiin vuosina 1900–1910 uutta puuhiomoiden nousukautta. Hiokkeen tuotanto ja vienti kasvoivat voimakkaasti, jonka vuoksi Suomeen rakennettiin kymmenen vuoden aikana 19 uutta puuhiomoa. Paroni von Alfthan näki hiokkeen valmistamisessa uuden lupaavan teollisuudenalan ja rakennutti Juantehtaalle vuonna 1907 puuhiomon, jota laajennettiin vuonna 1909. Tehtaan

⁶ Forsberg & Kankkunen 1996, 134–135; Hoving 1946, 141–142.

⁷ Forsberg & Kankkunen 1996, 135–138.

⁸ Forsberg & Kankkunen 1996, 140–142; Hoving 1946, 150–153.

tuotanto laajeni vuonna 1913 jälleen uudelle alalle, kun tehdas alkoi valmistaa kartonkia. Paronin toiminta ja suuret suunnitelmat kärsivät kuitenkin pääoman puutteesta, jonka vuoksi paroni myi tehtaan Kymiyhtiölle vuonna 1915. Kymiyhtiöllä oli ollut kauppasuhte Juantehtaan kanssa jo vuodesta 1911 lähtien, sillä se kärsi kroonisesta puuhiokkeen pulasta. Ostamalla Juantehtaan Kymiyhtiö halusi turvata hiokkeen saannin, mutta tärkein syy Juantehtaan ostamiseen oli kauppaan kuuluvat valtavat metsäalat. Juantehtaan kehittämistä tai laajentamisesta se ei ollut aluksi kiinnostunut.⁹

1.2 Työväenliikkeen synty Suomessa

Teollistuminen alkoi Suomessa myöhemmin kuin Englannissa ja Keski-Euroopassa, sillä Suomi oli pitkälle 1800-luvulle maatalousvaltainen maa. Maatalousvaltaiselle maalle tyypillisesti Suomen elintaso oli alhainen, syntyvyys ja kuolleisuus korkea sekä kaupungistuminen vähäistä. Kaupungeissa eli 1800-luvun puolivälissä vain 6,4 %. Vaikka Suomi teollistui verrattain myöhään, oli Suomessa tekijöitä, jotka vauhdittivat teollistumista sen päästyä alkuun. Maassa oli runsaasti halpaa puuraaka-ainetta, jonka vuoksi ensimmäisenä kehittyi sahateollisuus. Sahateollisuuden kehitys oli sysäys koko teolliselle kehitykselle. Toinen merkittävä tekijä oli halpa työvoima, joka oli seurausta Suomen sisäisestä väestöpaineesta. Maatalousyhteiskunnassa väestö oli lisääntynyt voimakkaasti, ja se aiheutti alityöllisyyttä. Täydellinen elinkeinovapaus säädettiin vuonna 1879, ja se astui voimaan seuraavana vuonna. Samalla säädetty muuttovapausasetus vapautti työväen liikkumaan. Tämä merkitsi rajoittamatonta kilpailua työpaikoista. Alityöllisyys purkautui muuttoliikkeenä kaupunkiin ja muodostuviin teollisuuskeskuksiin, jotka saivat tarvitsemaansa työvoimaa. Teollisuuden osuus työvoimasta kasvoi nopeasti 1800-luvun loppupuolella. Teollisuustyöväestöä oli 1870-luvulta lähtien niin paljon, että työväenliikkeelle oli muodostunut kannatuspohjaa. Kannatuspohja laajeni 1890-luvulle tultaessa merkittäväksi, sillä teollisuustyöväestöön kuului jo 200 000 henkeä.¹⁰

Teollisuustyöväestön olot olivat 1800-luvun lopulla huonot. Työnantajien tavoitteena oli saada mahdollisimman suuria voittoja, jotka tehtiin työläisten kustannuksella. Palkkakustan-

⁹ Ahvenainen 1972, 42; Forsberg & Kankkunen 1996, 147, 153–155, 158; Talvi 1979, 157.

¹⁰ Ala-Kapee & Valkonen 1982, 15–17, 22, 25; Soikkanen 1975, 14–16; Suomen työväenliikkeen historia 1978, 29.

nukset pidettiin mahdollisimman pieninä, mikä teki teollisuustyöläisten aseman vaikeaksi. Työaika oli 1800-luvun loppupuolella rajoittamaton, joten työpäivät olivat pitkiä. Useimpien työläisten ansiotasoa oli matala, jolloin vain perustarpeet kyettiin tyydyttämään. Työväestön suurimittainen muutto kaupunkiin aiheutti vaikean asuntopulan ja kaupunkien laitamille levisi slummimainen työläisasutus. Työväestön elin- ja asuinolot olivat huonot verrattuna kaupunkien muihin asukkaisiin. Työväenluokka oli kaupunkien ja teollisuuskeskusten sosiaalisen asteikon kurjistuva ryhmä. Samaan aikaan, kun työväestön olot heikkenivät, porvaristo sekä virkamiehistö vaurastuivat. Erot yhteiskuntaluokkien välillä kasvoivat. Kaupunkityöväestön muista yhteiskuntaluokista poikkeava asema loi työväenluokan keskuuteen yhteenkuuluvuutta, jota vahvisti tehtaiden ja asuinalueiden tiiviit sosiaaliset siteet. Työväenluokkaa yhdisti myös tyytymättömyys vallitseviin oloihin. Työläisten oli tämän johdosta suhteellisen helppo mieltää itsensä yhtenäisenä ryhmänä, jonka edut poikkesivat muiden yhteiskuntaryhmien eduista.¹¹

Kun varsinainen työväenluokka alkoi muotoutua 1800-luvun puolivälissä, syntyi myös työväelle tarkoitettuja sivistystyötä harrastaneita yhdistyksiä. Nämä yhdistykset eivät olleet lähtöisin työväestön, vaan sivistyneistön parista. Sivistyneistö oli huolestunut työväestön siveellisestä tilasta. Tämä tarkoitti, että esimerkiksi teollisuuslaitosten omistajat halusivat valvoa myös työntekijöidensä vapaa-aikaa. Lukuyhtiöt¹² tarjosivat työläisille sivistystä, esimerkiksi lukemisen ja laulamisen muodoissa. Samaan aikaan perustettiin myös alkeelliseen osuustoimintaan perustuneita oma-apu-yhdistyksiä, joiden avulla pyrittiin helpottamaan työväestön aineellisia oloja. Lisäksi perustettiin muun muassa sairausapukassoja. Nämä edellä mainitut yhteistoiminnan muodot olivat porvariston perustamia, ja työväestön osallistuminen niiden hallintoon jäi vähäiseksi. Siitä huolimatta yhdistykset opettivat työväestölle yhteistoimintaa. Yhteistoiminta-ajattelu teki mahdolliseksi työväestön poliittisen järjestäytymisen.¹³

Työväestön sivistämistoiminta jäsenyi vähitellen poliittiseksi työväenliikkeeksi. Suomessa poliittisen työväenliikkeen perustivat porvarilliset henkilöt. Se oli luonnollinen jatke sivistystyötä harrastaneille yhdistyksille. Liberaalin porvarillisen työväenliikkeen tarkoituksena oli ohjalla työväestön huonoista oloista nousevaa tyytymättömyyttä vaarattomaan suuntaan. Liberaalien mielestä työväestön asemassa oli vakavia epäkohtia, joita tuli korjata. Liberaalien

¹¹ Ala-Kapee & Valkonen 1982, 28–29; Suomen työväenliikkeen historia 1978, 33–35.

¹² Työväestö kutsui sivistystyötä harrastavia yhdistyksiä lukuyhtiöiksi. Suomen työväenliikkeen historia 1978, 37.

mukaan työväen ja porvarien välillä ei kuitenkaan ollut mitään sovittamattomia ristiriitoja. Työväestön ja porvariston lähentyminen lähti heidän mukaansa ylhäältä päin, porvarillisten ainesten puolelta. Reformistinen päämäärä oli lähtöisin sosiaaliliberaaleista aatteellisista lähtökodista ja siitä, että tekemällä myönnytyksiä voitaisiin vallitseva kapitalistinen talousjärjestelmä suojella sosialismin haitallisilta vaikutuksilta. Uudistukset koettiin välttämättömiksi, mutta ne oli toteutettava kärjistämättä yhteiskuntaluokkien välisiä suhteita.¹⁴

Suomessa tämän ajattelun huomattavin edustaja oli pienteollisuuden harjoittaja Viktor Julius von Wright. Hän toimi suomalaisen poliittisen työväenliikkeen merkittävimpana alulle saattajana. Wrightiläisen työväenliikkeen aatteellisena pohjana oli sosiaaliliberalismi, johon liittyi ihmisystävällisyys. Teollisen yhteiskunnan nähtiin aiheuttaneen epäkohtia, joita haluttiin korjata. Liike oli kuitenkin sosiaalikonservaatiivinen, koska epäkohtia korjaamalla haluttiin torjua sosialismin uhka. von Wright tutustui Norjan ja Ruotsin työväenliikkeeseen vuonna 1885, hakien mallia työväenliikkeen toiminnalle. Näiden maiden työväenliikkeen esimerkin mukaan wrightiläisen työväenliikkeen tärkeimmiksi tavoitteiksi muodostuivat yleinen äänioikeus ja työajan lyhentäminen. Näihin vaatimuksiin myöntymisen nähtiin estävän sosialistista kiihotusta saamasta jalansijaa. Sosialistiset aatteet olivat Suomessa tuolloin vielä suurelta osin tuntemattomat, mutta porvaristoa huolestutti sosialismin leviäminen työväestön keskuuteen.¹⁵

Wrightiläisten mielestä työväenyhdistyksiin saattoi kuulua työläisten lisäksi muitakin työväenasiasta kiinnostuneita. Työnantajien mukanaolo nähtiin luonnolliseksi. Wrightiläiset katsoivat, että ristiriitojen ratkaiseminen tuli helpommaksi, kun molemman osapuolet kuuluivat samaan yhdistykseen. Wrightiläisen työväenliikkeen kannatus koostui keskiluokasta, pienyritysten omistajista, työnjohtajista ja käsityöläisistä, mutta suurtyönantajat eivät olleet kiinnostuneita yhdistyksistä tai työntekijöiden näkökulmasta. Usein yhdistysten ainoat työläisjäsenet olivat ammattityöntekijöitä, eli eräänlaista työläisaristokratiaa. Tavallisia työläisiä kuului harvemmin yhdistyksiin, ja yleisesti ottaen he eivät olleet kiinnostuneita yhdistysten toiminnasta. Yleisesti wrightiläinen työväenliike suhtautui työväestöön holhoavasti, ja monet sivistyneistön jäsenet näkivät sen jonkinlaisena uutena hyväntekeväisyyden muotona. Tavoitteiden pohjalta oli selvää, että wrightiläinen työväenliike oli luonteeltaan patriarkaalista.

¹³ Ala-Kapee & Valkonen 1982, 63; Jaakkola 1994, 149–153; Suomen työväenliikkeen historia 1978, 37–38.

¹⁴ Paasivirta 1949, 10; Soikkanen 1975, 19; Suomen työväenliikkeen historia 1978, 39.

¹⁵ Paasivirta 1953, 212–213; Soikkanen 1961, 21–22; Soikkanen 1975, 19.

Toimihenkilöinä ja perustajina olivat säätyläiset. Holhoava asenne ja sivistyneistön runsas osanotto toimi monesti työväestöä karkottavana piirteenä.¹⁶

Tavallisten, heikoimmassa asemassa olleiden työläisten osuus wrightiläisissä työväenyhdistyksissä oli vähäinen, mutta nämä piirit arvostelivat yhteiskuntaa voimakkaimmin. Työläisasemasta nouseva radikalismi kohdistui myös yhdistysten säätyläisvaltaisuuteen. Työväenyhdistysten yhteyteen alettiin 1890-luvun alussa perustaa seuroja, jotka olivat työläisten johtamia. Ensimmäinen merkittävä työläisten johtama seura oli vuonna 1893 Tampereelle perustettu ulkotyöväenyhdistys. Vuoden 1893 aikana työläisradikalismi sai pohjaa vaikeasta työllisyystilanteesta. Radikaalit arvostelivat vallitsevaa yhteiskuntaa. Työläisradikalismi sai virikkeitä sosialismista, mutta useimmille työläisradikaaleille käsitys sosialismista oli vielä epäselvä. Lopulliseen kriisiin liberaali työväenliike ajautui 1890-luvun puolivälissä, kun työläisjäsenet halusivat irtaantua porvarillisen johdon alaisuudesta ja saavuttaa itsemääräämisoikeuden. Patriarkaalisen työväenliikkeen muuntumiseen sosialistiseksi ja vallankumoukselliseksi työväenliikkeeksi vaikutti useita tekijöitä. Vuoden 1896 lakot muodostivat pohjan työläisradikalismiin ja sosialismiin leviämislle. Helsingin rakennustyöntekijät lakkoilivat 1 000 työntekijän voimin 10-tuntisen työpäivän puolesta. Lakko liittyi wrightiläisen työväenliikkeen tavoitteisiin, mutta työnantajat turvautuivat siitä huolimatta venäläisiin lakonmurtajiin. Lakkoilijoiden mielestä se todisti, että omistavan luokan ja työläisten ristiriidat olivat yhteensovittamattomia.¹⁷

Sosialismi alkoi herättää vastakaikua valveutuneimpien työläisten joukossa 1890-luvun puolivälissä. Radikaalit ajatukset levisivät ensin suurempien kaupunkien työväenyhdistyksien sisällä, aiheuttaen ristiriitoja. Työntekijöiden ja työnantajien välinen taisteluasenne sekä porvariston haluton suhtautuminen yleiseen äänioikeuteen lisäsi kovan linjan kannatusta. Sosialistiset käsitykset alkoivat levitä yhä laajempien piirien keskuuteen. Wrightiläinen työväenliike lähti virheellisesti siitä olettamuksesta, että sosialismi kasvaa vain epäkohdista. On kuitenkin selvää, että sosialismin leviäminen liittyi työväestön taloudellisen, sosiaalisen ja sivistyksellisen tason nousuun. Wrightiläinen valistusliike itse asiassa teki pioneerityötä sosialistiselle työväenliikkeelle, koska se herätti työväestön ymmärtämään oman tilansa sekä kiinnostumaan poliittisesta elämästä ja yhteiskunnasta. Oli luonnollista, että yhteiskunnasta kiinnostuneet työläisradikaalit alkoivat vaatia valtaa työväenyhdistyksissä. Sosialismin levitessä wrightiläi-

¹⁶ Soikkanen 1961, 22; Soikkanen 1975, 27; Suomen työväenliikkeen historia 1978, 39–40.

¹⁷ Soikkanen 1961, 40; Soikkanen 1975, 23, 25, 32; Suomen työväenliikkeen historia 1978, 47, 48.

nen työväenliike säilyi lähinnä vain pienissä kaupungeissa, joissa vallankumouksellisella työväenliikkeellä oli aluksi vaikeuksia menestyä.¹⁸

Suomen Työväenpuolue perustettiin Turussa vuonna 1899. Tämä aiheutti lopullisen kahliajaon, sillä työväenliikkeessä vielä mukana pysytellyt porvaristo ei pitänyt työväen omaa puoluetta tarpeellisena ja koki sosialismin Suomen työväestölle sopimattomana oppina. Turun kokouksessa puolueelle laadittiin ohjelma, mutta se ei saanut selvää socialistista sisältöä. Sosialismi oli edelleen suurimmalle osalle työväestöä epäselvä aatesuunta, ja vain osa työväenjohtajista oli perillä aatteesta. Puolueen johto myös pelkäsi, että liian radikaali ohjelma olisi voinut johtaa puolueen kieltämiseen. Tämän vuoksi ohjelma keskittyi työväen yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen vapauttamiseen. Tärkeimpiä vaatimuksia olivat muun muassa yleinen ja yhtäläinen äänioikeus. Kokousta seuranneen muutaman vuoden aikana työväenliike itsenäistyi ideologialtaan ja suuntautui voimakkaasti saksalaisen sosialidemokratian suuntaan. Sen radikaalisuus vetosi suomalaisiin sosialidemokraatteihin, jolloin esimerkiksi ruotsalaiset vaikutteet jäivät oppien revisionismin¹⁹ vuoksi vähemmälle. Venäjän työväenliike oli puolestaan vasta kehittymässä, jolloin sen vaikutus jäi olemattomaksi. Forssan kokouksessa vuonna 1903 Työväenpuolueen nimeen lisättiin sana sosialidemokraattinen ja ohjelmaksi omaksuttiin avoin sosialismi. Työväenliike ei ollut enää reformistinen, vaan se tähtäsi vallitsevan järjestyksen muuttamiseen.²⁰

Wrightiläisistä perinteistä irtaantuminen ja radikaalimmalle linjalle siirtyminen ei käynyt helpposti. Yhdistystoiminta kärsi lamasta 1900-luvun alun parina ensimmäisenä vuotena. Forssan kokouksen jälkeen työväenyhdistykset alkoivat voimakkaasti levitä paikkakunnille, joille ne eivät vielä olleet ulottuneet. Paikoissa, joissa työväenyhdistykset jo toimivat, ne muuttuivat nopeasti työväenjohtoisiksi ja radikalisoituivat. Työväenyhdistysten jäsenmäärät kasvoivat ja varsinkin vuosi 1905 oli nopean kasvun aikaa. Tämän sai osaltaan aikaan suurlakko, jonka edellytysten luomiselle työväenliikkeellä oli suuri merkitys. Lakkoa edeltäneet työväenliikkeen järjestämät mielenosoitukset antoivat vahvan uskon joukkovoimaan. Mielenosoitusten kautta mukaan toimintaan tuli uusia ”heränneitä”. Radikaalit ajatukset levisivät suuremmista

¹⁸ Soikkanen 1961, 27, 48, 54, 60; Suomen työväenliikkeen historia 1978, 50.

¹⁹ Revisionismilla tarkoitetaan erilaisia suuntauksia, jotka pyrkivät Marxin oppien tarkistamiseen ja uudistamiseen. Gummeruksen suuri sivistyssanakirja 2001, 384.

²⁰ Paasivirta 1953, 215–216; Soikkanen, 1961, 89; Soikkanen 1975, 39–42, 44–47; 51–52, 54; Suomen työväenliikkeen historia 1978, 51, 53–55.

kaupungeista pienempien kaupunkien kautta maaseudun teollisuuskeskuksiin ja lopulta maaseudulle.²¹

1.3 Tutkimustehtävä ja lähteet

Tutkimuksessa selvitetään työväenliikkeen järjestäytymistä, järjestäytyneen työväen toimintaa, työväenliikkeen roolia ja työväenliikkeen toiminnan merkitystä Juankoskella vuosina 1905–1915. Tutkimus keskittyy paljon vuoden 1907 työsulkuun, koska tapahtumalla oli suuri merkitys Juankosken työväenliikkeelle. Tutkimus alkaa vuodesta 1905, jolloin Juankoskelle perustettiin sosialidemokraattinen työväenyhdistys. Tutkimus päättyy vuoteen 1915, jolloin Juantehdas siirtyi Kymiyhtiön haltuun ja paroni Anton von Alfthanin valtakausi päättyi. Tällöin tehdas siirtyi patruunavallasta suuryhtiön aikakauteen.

Tutkimuksessa tutkitaan pienen tehdasyhdyskunnan työväenliikettä. Työväenliikkeen historiallinen peruspierre oli paikallisuus, vaikka kehittyäkseen valtakunnalliseksi poliittiseksi voimaksi sen täytyi ylittää paikalliset suhteet²². Juankoski ei ollut syrjäisyydestään huolimatta eristyksissä, vaan sinne tuli vaikutteita muualta. Yksinkertaisimmillaan tämä tarkoitti, että Juankoski ei ollut itsenäinen kunta, vaan kuului Muuruveteen ja Juankosken työväenliike oli osa Muuruveden kirkonkylältä johdettua työväenliikettä. Tämän vuoksi tutkimuksessa käsitellään myös Juankosken työväenliikkeen suhdetta Muuruveden työväenliikkeen kunnalliseen organisaatioon ja Muuruveden kuntaan. Juankosken työväenliikkeen tapahtumien taustalla tuodaan esiin myös alueellisen ja valtakunnallisen työväenliikkeen vaikutusta.

Tutkimuksessa päähuomio ei ole työväestössä tai työväenluokassa, vaan työväenliikkeessä. On huomioitava, etteivät luokka ja liike ole sama asia. Yhteiskuntaryhmää ja organisoitunutta toimijaa ei tule samaistaa.²³ Tutkimuksessa tarkastellaan kuitenkin hieman myös työväestön ja työväenliikkeen suhdetta. Tutkimuksen käsittelyluvuissa tulee esille, kuinka työväestö suhtautui työväenliikkeeseen ja kuinka työväestön ja työväenliikkeen suhde ilmeni Juankoskella.

²¹ Soikkanen 1961, 182–183, 199, 224.

²² Parikka 1987, 119–120.

²³ Alapuro 1994, 13.

Tutkimus ei ole yhteisötutkimus, koska yhteisön muut toimijat jäävät vähälle huomiolle ja nousevat esiin vain silloin, kun niiden toiminta vaikuttaa työväenliikkeeseen tai toisinpäin. Tarkoituksena on tehdä, lähdemateriaali huomioon ottaen, eräänlainen perustutkimus Juankosken työväenliikkeen toiminnasta vuosina 1905–1915. Käsittely tapahtuu lähdeaineiston vuoksi varsin yleisellä tasolla. Lähdeaineistosta on usein mahdollista selvittää toimijoita, esimerkiksi työväenjärjestöjen toimihenkilöitä ja työväenliikkeen aktiiveja sekä heidän merkitystään toimintaan kovinkaan tarkasti.

Tutkimusajankohtana Juankoski käsitti huomattavasti pienemmän alueen kuin nykyään. Paikkakuntaa nimitettiin yleisesti Juantehtaaksi, jolloin nimitys käsitti niin tehtaan kuin sen lähiympäristön. Nykyisin paikkakunnasta käytetty Juankoski-nimitys yleistyi vasta vuonna 1925 tapahtuneen kunnan itsenäistymisen jälkeen²⁴. Juankoski-nimitystä käytettiin myös tutkimusajankohtana, mutta se oli harvinaista. Tutkimuksessa käytetään paikkakunnasta puhuttaessa Juankoski-nimitystä ja tehtaasta puhuttaessa Juantehdasta. Tutkimuksessa Juankoski-nimitys tarkoittaa tutkimusajankohtana Juantehtaana tunnettua aluetta. Eri nimitysten käyttämisellä pyritään erottamaan paikkakunta tehtaasta, jotta lukijan olisi helpompi lukea tutkielmaa.

Pääosan tutkimuksen lähteistä muodostaa sanomalehdistö, koska muuta lähdeaineistoa Juankosken työväenliikkeen toiminnasta ennen toista maailmansotaa ei ole juuri säilynyt. Tutkimuksen kuva muodostetaan pääosin sanomalehtien ja varsinkin niissä julkaistujen niin sanottujen maakuntakirjeiden perusteella. Tutkimusajankohtana oli tavallista, että useissa sanomalehdissä julkaistiin lähes joka numerossa yleisökirjeitä eripuolilta maakuntaa. Kirjeiden kirjoittamisesta vastasivat vapaaehtoiset paikalliset kirjeenvaihtajat ja aktiivit. Tutkimus ei ole lähdeaineistosta huolimatta sanomalehtitutkimusta, sillä tutkimuksessa ei keskitytä tutkimaan mitä ja miten sanomalehdet mistäkin asiasta kirjoittivat.

Sanomalehdistä tärkein on sosialidemokraattinen *Savon Työmies*, joka perustettiin Kuopiossa suurlakon jälkeen, ja se alkoi ilmestyä säännöllisesti heinäkuun alussa 1906. Juankosken työväenliikkeen toiminnasta saatava tieto ennen lehden ilmestymistä on vähäistä. Puoluelehden taustavoimat ja toimituskunta koostuivat Pohjois-Savon työväenjohtajista ja erityisen läheinen suhde lehdellä oli Kuopion työväenyhdistykseen. Lehden linjaksi muodostui jyrkkä luokka-

²⁴ Kettunen 2006, 16.

taistelu ja sen tarkoituksena oli levittää sosialismin sanomaa köyhälistölle. Lehden kirjoittelu oli usein värikästä. Sotasensuuri lakkautti *Savon Työmiehen* ensimmäisen maailmansodan syyttyä ja sen tilalle perustettiin *Sanantuoja*, joka alkoi ilmestyä helmikuun lopussa 1915. Sota-ajan olosuhteissa *Sanantuoja* joutui esiintymään *Savon Työmiestä* maltillisemmin.²⁵ *Savon Työmies* ja *Sanantuoja* uutisoivat alueen sekä Suomen ja maailman tapahtumista. Lisäksi lehdet toimivat tärkeinä tiedotuskanavina Pohjois-Savon työväenjärjestöille. Työväenjärjestöt ilmoittivat lehdissä esimerkiksi kokouksistaan, tekemistään päätöksistä sekä eri paikkakuntien tapahtumista. Näin toimivat myös Juankosken työväenjärjestöt, jotka selostivat lehdissä paikkakunnan uutisia ja ilmoittivat kokouksistaan sekä kokousten päätöksistä. Juankosken työväenjärjestöt eivät olleet erityisen aktiivisia ilmoittamaan päätöksistään ja toiminnastaan sanomalehdissä.

Uutisia ja kokousselostuksia tärkeämmiksi lähteiksi nousevat *Savon Työmieheissä* ja *Sanantuoja*ssa julkaistut juankoskelaisten kirjoittamat niin sanotut maakuntakirjeet. Ne kertovat, kuinka työväenliikkeen toimijat kokivat työväenliikkeen toiminnan Juankoskella. Kirjeet antavat näkökulman työväenliikkeen sisälle ja kertovat elämästä yhteisössä. Kirjeissä käsitellään työväenliikkeen toimintaa ja sen asemaa paikkakunnalla. Kirjeillä oli useita funktioita, sillä ne kertoivat paikkakunnan asioista, paljastivat epäkohtia sekä pyrkivät motivoimaan järjestäytymistä ja toimintaa työväenjärjestöissä. On huomioitava, mikä oli kirjeen kirjoittajan rooli yhteisössä. Kirjeitä kirjoittivat useat eri henkilöt. Usein kyseessä oli todennäköisesti työväenyhdistyksen tai ammattiosaston valitsema kirjeenvaihtaja. He hoitivat ainakin kokousselostusten ja paikallisuutisten toimittamisen lehteen. Kirjeitä kirjoittivat myös muut järjestäytyneet työläiset. Useimmiten on mahdotonta tietää, kuka on kirjoittanut kirjeet, sillä poikkeuksetta kirjeen allekirjoituksena oli nimimerkki. Tämän vuoksi on mahdotonta sanoa, oliko kyseessä kirjeenvaihtaja vai joku yksittäinen järjestäytynyt, ja mikä oli kirjoittajan rooli paikkakunnan työväenliikkeessä. Kuitenkin on varmaa, että kirjeet on kirjoittanut joku aktiivinen työväenliikkeen toiminnassa mukana ollut henkilö.

Käytettäessä sanomalehdessä julkaistuja kirjeitä lähteinä, on huomioitava niiden näkökulma. Kirjeet on kirjoitettu järjestäytyneiden työläisten näkökulmasta, jolloin kirjeet kertovat heidän tuntemuksistaan, näkemyksistään, kokemuksistaan ja suhteesta tehtaaseen sekä muuhun työväkeen. Näkökulma kertoo vain yhden totuuden. On myös huomioitava miksi ja mitä varten

²⁵ Kinnunen 1982, 279–283.

kirjeet on kirjoitettu. Kirjeet toimivat usein uutiskirjeinä, mutta usein ne olivat myös agitaa-tiota²⁶. Tällöin kirjeet kuvaavat erityisesti epäkohtia ja painottavat esimerkiksi huonon järjestäytymisen aiheuttamia ongelmia. Usein kirjeet maalaavat tarkoituksella varsin synkän kuvan Juankosken tilanteesta, jolloin kielteiseksi koetut asiat korostuvat. Toisaalta kirjeet vastaavat erinomaisesti kysymykseen, kuinka järjestäytyneet kokivat työväenliikkeessä toimi-misen. Kuitenkin tämän vuoksi kirjeiden antama kuva jää yksipuoliseksi, sillä työväenjärjes-töjen ulkopuolisten, esimerkiksi järjestäytymättömien työläisten, työnjohtajien ja tehtaan joh-don, näkökulma yhteisöön ja työväenliikkeeseen oli erilainen.

Tutkittaessa vuoden 1907 työsulkua muodostuvat myös porvarilliset lehdet tärkeäksi lähdeai-neistoksi, sillä konflikti sai niissä laajaa huomiota. Porvarillisista lehdistä käytän *Pohjois-Sa-voa*, joka ilmestyi vuosina 1903–1907 ja *Otavaa*, joka ilmestyi vuosina 1904–1909. Molem-mat olivat nuorsuomalaisia lehtiä. *Pohjois-Savo* oli nuorsuomalaisen oikeiston lehti, jonka taustavoimina toimivat Kuopion nuorsuomalaiset merkkimiehet. *Otavan* linja oli ennen suur-lakkoa varsin maltillinen, mutta se muuttui vähitellen taantumukselliseksi sekä suppean liike-miespiirin lehdeksi. *Otava* alkoi ilmestyä *Savo*-nimisenä vuoden 1909 lopussa, pyrkien yh-distämään nuorsuomalaisen puolueen linjoja.²⁷

Työväenliikkeen ja porvarilliset sanomalehdet olivat politiikan välineitä. Uutisoinnin ja muun kirjoittelun tärkeimpänä tavoitteena ei ollut objektiivisuus, vaan asioita tarkasteltiin lehden ideologisesta näkökulmasta. Lehdet kirjoittivat oman totuutensa näkökulmasta, mikä usein oli erilainen kuin vastapuolen. Tutkimuksen kannalta lehtien uutisointi täydentää toisiaan ja ta-pahtumista muodostuu parempi kokonaiskuva.

Tutkimuksessa käytetään myös arkistolähteitä. Juantehtaan Työväenyhdistyksen asiakirjat löytyvät Työväen Arkistosta (TA), mutta lähteet ovat suppeat, sillä suurin osa pöytäkirjoista ja muista dokumenteista on ajan saatossa hävinnyt tai hävitetty. Tämän on joutunut toteamaan myös Risto Kettunen tutkiessaan Juankosken paperiammattiosastoa toisen maailmansodan jälkeen²⁸. Tutkimusajankohdan aikaisia työväenjärjestöjen pöytäkirjoja ei ole säilynyt lain-kaan. On todennäköistä, että tämä on vaikuttanut siihen, ettei Juankosken työväenliikkeestä ole aiemmin tehty tutkimusta. Työväen Arkiston kokoelmat käsittävät vain tilikirjan vuosilta

²⁶ Poliittinen yllytys, kiihotus. Gummeruksen suuri sivistyssanakirja 2001, 18.

²⁷ Kinnunen 1982, 273–276; Suomen lehdistön historia 6 1988, 359–360.

²⁸ Kettunen 2005, 5.

1905–1928 ja jäsenluettelon vuosilta 1912–1927. Työväen Arkistosta löytyy myös pieni määrä kirjeenvaihtoa, jota Juankosken eri työväenjärjestöt ovat käyneet Kuopion lääni läntisen vaalipiirin sosialidemokraattisen piirijärjestön ja eri ammattiliittojen kanssa.

Tehtaan näkökulmaa työväenliikkeeseen etsin UPM-Kymmenen Kymin keskusarkistossa (KYA) säilytettävästä Juantehdasta koskevasta arkistokokoelmasta. Asiakirjoja, jotka koskevat tehtaan toimintaa ennen sen siirtymistä Kymiyhtiön haltuun (1915), on kadonnut. Arkisto käsittää paljon aineistoa esimerkiksi tehtaan tuotannosta, taloudesta ja kauppasuhteista, mutta työväenliikettä tai tehtaan ja työväenliikkeen suhteita käsittelevää aineistoa ei arkistokokoelmasta juuri löydy. Tehdasta koskevia asiakirjoja löytyy myös Juantehtaan arkistosta (JTA), mutta myöskään tämä arkisto ei sisällä tutkimuksen kannalta merkittävää aineistoa. Muuruveden kuntaa ja sen eri toimielinten toimintaa koskevaa tietoa löytyy Juankosken kaupunginarkistosta (JKA). Lisäksi lähteinä on käytetty esimerkiksi Tampereen yliopiston kansanperinteen laitoksen vuonna 1974 tekemiä haastatteluja, joita säilytetään Juankosken kaupungin arkistossa. Tutkimuksessa esiintyvät rahasummat on muutettu Tilastokeskuksen Internet-sivuilta löytyvän rahanarvokertoimen²⁹ avulla vuoden 2007 euroiksi.

Tutkimus on luonteeltaan sekä kuvailevaa ja selittävää. Kuvaileva tutkimus vastaa kysymyksiin mikä, kuka, millainen, missä ja milloin. Selittävä tutkimus pyrkii selvittämään ilmiöiden välisiä syy- ja seuraussuhteita. Kuvaileva tutkimus pyrkii usein yleistyksiin laajan lähdeaineiston turvin.³⁰ Tutkittaessa yksittäistä tehdasyhteisöä, ei voida tehdä yleistyksiä, sillä tutkimustulokset kertovat vain Juankosken tapahtumista.

1.4 Tutkimusperinne

Työväenliikettä ja sen historiaa on tutkittu paljon. Perustutkimukset ovat valtaosin iäkkäitä, eikä uusia yleistutkimuksia ole tehty. Ensimmäiset tutkimukset työväenliikkeestä ilmestyivät jo ennen toista maailmansotaa, mutta vahvasti työväenliikkeen tutkimus nousi esiin toisen maailmansodan jälkeen. Varhaista tutkimusta edustavat Y. K. Laineen *Suomen poliittisen työ-*

²⁹ Tilastokeskus. Rahanarvokerroin 1860–2007. <http://www.tilastokeskus.fi/til/khi/2007/khi_2007_2008-01-14_tau_001.html>. 10.4.2010.

³⁰ Heikkilä 2004, 14–15.

väenliikkeen historia osat I, II ja III (1945–1946) ja R. H. Oittisen *Työväenkysymys ja työväenliike Suomessa* (1948). Teokset tarkastelevat Suomen työväenliikkeen kehitystä toiseen maailmansotaan saakka. Ne pyrkivät antamaan kattavan kuvan työväenliikkeen kehityksestä, mutta niiden näkökulma eroaa hieman toisistaan. Laineen näkökulma tarkastelee työväenliikettä yhteiskunnallisen muutosprosessin näkökulmasta ja pyrkii tuomaan esiin työväenliikkeen ajatus- ja toimintatapojen vaikutuksen Suomen historian kehitykseen. Oittinen puolestaan keskittyy tarkastelemaan työväenliikkeen muotoutumista yhteiskunnalliseksi liikkeeksi ja työväenkysymyksen ratkaisijaksi. Tutkimukset ovat pioneeritöitä, joiden näkökulmat ja painotukset ovat oman aikansa tuotteita ja nykykatsannossa joissakin kysymyksissä vääristyneitä³¹. Juhani Paasivirran *Suomen poliittisen työväenliikkeen kehitys* (1949) on edellä mainittuja teoksia suppeampi esitys, joka keskittyy tarkastelemaan suomalaisen työväenliikkeen aatepoliittista kehitystä. Paasivirta tutki työväenliikettä myös laajempänä ilmiönä teoksissa *Työväenliike yleiseurooppalaisena ilmiönä I* (1953) ja *Työväenliike yleiseurooppalaisena ilmiönä II* (1955), joissa hän satoi suomalaisen yhteiskunnan kehityksen tarkastelun laajempiin puitteisiin.

Paasivirran panos suomalaisen työväenliikkeen tutkimiseen oli merkittävä. Työväenliikkeen tutkimus oli 1960-luvulle saakka lähinnä työväenliikkeeseen sitoutuneiden tutkijoiden tekemää. Paasivirta ja Hannu Soikkanen toimivat suunnannäyttäjinä työväenliikkeen historiaan kohdistuvalle tutkimukselle akateemisen historiantutkimuksen sisällä³². Soikkasen *Sosialismin tulo Suomeen* (1961) on perustava esitys työväenliikkeen alkuvaiheista. Siinä tutkitaan työväenliikkeen aatteellisen perustan syntyä ja muotoutumista vuonna 1907 pidettyihin eduskuntavaaleihin saakka. Soikkanen tutkii, miten sosialismi tuli Suomeen, miten se saavutti aatteellisen valta-aseman työväenliikkeessä ja millainen yhteiskunnallinen sekä henkinen maaperä tarjosi sosialismille kasvualustan yhteiskunnassa. Soikkanen lähtee liikkeellä sääty-yhteiskunnan rapautumisesta ja rakentaa perusteellisen kuvan sosialistiselle työväenliikkeelle suunnan antaneista alkuvaiheista. Soikkasen muista työväenliikettä tutkivista teoksista voi nostaa esiin Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen (SDP) historian *Kohti kansanvaltaa osa I 1899–1937* (1975). Teos käsittelee puolueen järjestöllistä ja poliittista historiaa, jolloin työväenliikkeen kehitys ja toiminta tulee esiin puolueen näkökulmasta. Soikkanen tutkii puolueen aatteellisia ja poliittisia toimintalinjoja sekä kuvaa puolueen ratkaisuihin vaikuttaneita tekijöitä ja sitä kuinka puolue on vaikuttanut työväenliikkeen ja yhteiskunnan kehittymiseen.

³¹ Kujala 1989, 298.

³² Kettunen 1985, 15.

Tuoreempia työväenliikkeen kokonaisvaltaisia tulkintoja edustaa *Suomen työväenliikkeen historia* (1976), joka pyrki täyttämään puuttuvan yleisesityksen paikan ja esittämään kokonaisvaltaisen tulkinnan työväenliikkeestä³³. Teoksessa työväenliikkeen vaiheet selitetään pitkälti yhteiskunnan muutoksien tuloksena. Tutkimus sai vaikutteita marxilaisuudesta ja pyrki taloudellisen, sosiaalisen, poliittisen ja ideologisen tason yhdistävään kokonaistulkintaan. Lopputulos ei ollut onnistunut, sillä teosta on kritisoitu muun muassa siitä, että se pyrki ylikorostamaan taloudellisten tekijöiden selitysvoimaa sekä palauttamaan politiikan ja ideologian historiallis-tulkinnallisesti välittömiin taloudellisiin luokkaintresseihin. Teos jäi eräänlaiseksi vaihtoehtoiseksi tulkinnaksi perinteisemmälle työväenliikkeen historian lähestymistavalle.³⁴

Työväenliikkeen ammatillista puolta on tutkittu useiden ammattiliittojen osalta. Ensimmäisiä varsinaisia tutkimuksia ovat esimerkiksi Jaakko Oksasen *50 vuotta paperityöntekijäin järjestötoimintaa* (1957) ja Johan Koiviston *Suomen Metallityöväen Liitto 1899–1930* (1963). Keskusjärjestötasoja ovat tutkineet Pirjo Ala-Kapee ja Marjaana Valkonen teoksessaan *Yhdessä elämä turvalliseksi. SAK:laisen ammattiyhdistysliikkeen kehitys vuoteen 1930* (1982). Teos käsittelee ammatillisen työväenliikkeen syntyä ja kehitystä sekä työläisten ja työvoiman historiaa. Teos tuo erityisesti esille ammattijärjestön toimintaa ja rakennetta. Se ei tutki niinkään ammattiyhdistysliikettä, vaan keskusjärjestön ja siihen kuuluneiden ammattiliittojen historiaa.

Yleistutkimusten lisäksi työväenliikettä on tutkittu paljon eri alueista ja näkökulmista. Kaksi suosituinta aihetta ovat olleet vuoden 1905 suurlakko ja vuoden 1918 sisällissota. Näistä aiheista ilmestyy edelleen teoksia, jotka on kirjoitettu uusista tai eri näkökulmista. Lisäksi eri työväenyhdistyksistä ja ammattiosastoista on tehty tutkimuksia ja historiikeja. Tällaisista teoksista voidaan esimerkkeinä mainita Tero Tuomiston *Aikain myrskyssä: Kuopion sosiaalidemokraattisen työväenyhdistyksen historia I* (1982), joka käsittelee työväenyhdistyksen vaiheita ja poliittista linjaa kytkien sen muun työväenliikkeen ja kaupungin kehitykseen. Tuoreempana esimerkkinä tämän tyylistä tutkimuksista voidaan pitää esimerkiksi Arto Nevalan teoksia *Agitatsioonia, vaikuttamista ja yhteistyötä: vuosisata Varkautelaista työväenjärjestötoimintaa* (2003) ja *Metalli on kuumaa ja mielet kiehuvat: sata vuotta metallin ammattiyhdistystoimintaa Varkaudessa* (2007). Edellinen teos käsittelee laajasti Varkauden työväenliikettä,

³³ Suomen työväenliikkeen historia 1978, 5.

³⁴ Kettunen 1985, 18; Kettunen 1986, 27.

yhdistäen poliittisen historian ja paikallishistorian kattavaksi kokonaisuudeksi. Jälkimmäinen teos on samantyylinen, keskittyen metallityöläisten ammattiyhdistystoiminnan tutkimiseen.

Työväenliikettä toimijana tehdasyhdyskunnassa ovat tutkineet esimerkiksi Inkeri Ahvenisto teoksessaan *Tehdas yhdistää ja erottaa Verlassa 1880-luvulta 1960-luvulle* (2008) ja Jussi Koivuniemi teoksessaan *Tehtaan pillin tahdissa: Nokian tehdasyhdyskunnan sosiaalinen järjestys 1870–1939* (2000). Tehdasyhdyskunnat olivat 1870-luvun lopulta 1930-luvun lopulle saakka tehdasyhtiöiden ohjaamia paikkakuntia, joissa paikallinen sosiaalinen järjestys muodostui lähinnä tehdasyhtiön ja työväestön kulloisistakin suhteista³⁵. Ahveniston tutkimuksen kohteena on yhteisyys. Hän selvittää, kuinka tehdas rakensi, jäsensi ja hajotti yhteisyyttä Verlan tehdasyhdyskunnassa. Ahvenisto tutkii, kuinka yhteisyyttä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta rakennettiin yhdyskunnan sisällä, miten tehdas jaotteli yhdyskunnan jäseniä ja miten luotiin näkyviä sekä näkymättömiä raja-aitoja.³⁶ Tämän kautta tutkimuksessa nousee esiin myös työväenliikkeen rooli yhteisössä ja työväenliikkeen suhde tehtaaseen. Koivuniemi tutkii Nokian tehdasyhdyskunnan sosiaalista järjestystä, millä tarkoitetaan sosiaalisten suhteiden järjestelmää ja verkostoa, joka ohjasi yhdyskunnan toimintaa³⁷. Tällaisessa suhdeverkostossa työväenliikkeellä oli merkittävä rooli, sillä se oli omalta osaltaan luomassa sosiaalista järjestystä.

Historiantutkimuksen ulkopuolelta voidaan mainita Risto Alapuron *Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890–1933* (1995). Teos tutkii Suomen poliittista modernisoitumista paikallisella tasolla Huittisissa, jolloin työväenliikkeen rooli nousee voimakkaasti esille. Teos problematisoi luokan ja liikkeen, yhteiskuntaryhmän ja organisoituneen toimijan suhdetta, tutkien järjestäytymistä, mobilisoitumista ja niiden yhteyksiä sosiaalisiin ryhmiin³⁸.

Juankosken työväenliikettä on tutkittu erittäin vähän. Ainoa Juankosken työväenliikettä käsittelevä teos on Risto Kettusen ammattiosastohistoriikki *Isäntävallasta yhteistoimintaan: Paperiliiton osasto 57:n historiikki vuosilta 1945–2005* (2005). Aikarajauksen vuoksi siitä ei ole tämän tutkimuksen kannalta hyötyä. Juankosken työväestä ja yhteisön sosiaalisesta muutoksesta on tehty yksi antropologinen tutkimus. Patricia Slade Landerin *In the shadows of the factory: social change in the finnish community* (1976) tutkii toisen maailmansodan jälkeistä

³⁵ Koivuniemi 2000, 9.

³⁶ Ahvenisto 2008, 17.

³⁷ Koivuniemi 2000, 9.

aikaa. Slade Lander käsittelee yhteisön muutosta maaseudulla sijaitsevalla pienellä teollisuuspaikkakunnalla. Hän käsittelee myös lyhyesti paikkakunnan historiaa, mutta käsittelyssä on epätarkkuuksia.

Juankoskeen liittyvät tutkimukset ovat keskittyneet tehtaaseen, eikä sen työläisiin. Itse tehtaasta on olemassa kaksi historiikkaa: Victor Hovingin 200-vuotishistoriikki *Juantehdas 1746–1946* (1946) ja Juha Forsbergin ja Ari Kankkusen 250-vuotishistoriikki *Stromsdal, järvimalmiruukista kartonkitehtaaksi: Juantehdas 1746–1996* (1996). Hovingin teos edustaa perinteistä tehdashistoriaa, jonka teksti on tyyliältään tarinoivaa ja epävirallista. Teosta voidaan kritisoida myös lähdeviitteiden puutteesta. Forsbergin ja Kankkusen teos on lähestymistavaltaan tieteellisempi ja käsittelee tehtaan sekä paikkakunnan historiaa tarkasti. Historiikit, varsinkin Forsbergin ja Kankkusen teos, kuvaavat tehtaan vaiheita ja toimintaa informatiivisesti, mutta työväenkysymystä niissä sivutaan vain ohimennen. Hovingin kirjassa työväkeä tai työväenliikettä ei mainita käytännössä lainkaan. Hän ei esimerkiksi mainitse mitään vuoden 1907 työsulusta ja vuosien 1917–1918 tapahtumat hän ohittaa toteamalla, että tehtaan toiminta jatkui keskeytyksettä eikä paikkakunnalla oikeastaan tapahtunut mitään mainitsemisen arvoista³⁹. Forsbergin ja Kankkusen teoksessa työväenliikettä käsitellään lyhyesti parilla sivulla, mutta sen perusteella ei voi muodostaa kokonaiskuvaa työväenliikkeen roolista paikkakunnalla. Juankoskesta ei ole kirjoitettu myöskään minkäänlaista kunta-historiikkaa. Muuruveden kuntaa käsittelevässä historiikissa *Emäpitäjistä tehtaan varjoon–elämää ja tapahtumia muuruvetisten matkassa* (2001) sivutaan hieman myös Juankoskea.

2. Työväenliikkeen alkuvaiheet Juankoskella

2.1 Työväenyhdistyksen perustaminen

Ajatus työväenyhdistyksen perustamisesta Juankoskelle syntyi paikkakunnan työväestön keskuudessa 1800-luvun lopulla. Asia ei kuitenkaan edennyt ajatusta pidemmälle tehtaan johdon,

³⁸ Alapuro 1994, 13.

³⁹ Hoving 1946, 192.

varsinkin isännöitsijän insinööri Ludvig Ottelinin, sitä vastustaessa.⁴⁰ Samaan aikaan työväenagitaattorit⁴¹ matkustivat ympäri Suomea julistamassa sosialismia myös pienemmillä teollisuuspaikkakunnilla. Työväen valtuuskunta⁴² lähetti kesällä 1898 tunnetun sosialistiagitaattori Eetu Salinin puhujamatkalle Kymenlaakson kautta Savoan. Tällöin Salin puhui myös Juankoskella.⁴³ Salin oli 1890-luvun puolivälistä lähtien näkyvimpiä työväenliikkeen johtomiehiä, jota pidettiin hyvänä puhujana ja karismaattisena esiintyjänä. Hänen mielipiteensä olivat radikaaleja.⁴⁴

Salinin saapumiseen ei suhtauduttu Juankoskella suopeasti, sillä tehtaan isännöitsijä kielsi Salinia järjestämästä puhetilaisuutta tehtaan alueella, työnjohtaja tuomitsi Salinin hirtettäväksi ja puhetilaisuuden ilmoitus revittiin irti tehtaan kaupan seinästä⁴⁵. Sosialistiagitaattori koettiin ulkopuoliseksi uhaksi, joka vaaransi tehdasyhteisön sisäisen järjestyksen levittämillään ajatuksilla. Tehtaan johdon suhtautuminen Saliniin ei ollut poikkeuksellista, koska agitaattoreihin suhtauduttiin yleisesti vieroksuen. Salin puhui saman puhujamatkan aikana myös Varkaudessa, jossa vain harvat työläiset uskalsivat tulla häntä kuulemaan, osittain tehtaan isännöitsijän pelossa⁴⁶. Voimistuva työväenliike koettiin tehdasyhteisöissä vallitsevan paternalistisen⁴⁷ järjestelmän uhkaajaksi. Usein työväenliikkeen nousu merkitsi vanhan paternalismin loppua.⁴⁸

Salin piti paljon kuulihoitoja keränneen puhetilaisuuden maantiellä parin kilometrin päässä tehtaalta. Salin kehotti perustamaan työväenyhdistyksen omin voimin, jos asiaan suhtaudutaan tehtaan puolesta kielteisesti. Puhetilaisuuden jälkeen Salin myi paljon työväenliikettä käsitteleviä kirjoja. Ainakin osa Juantehtaan työläisistä oli kiinnostunut työväenasiasta. Juankoskella oli jo aiemmin perehdytty työväenliikkeeseen lukemalla *Työmiestä*.⁴⁹

Seuraavana vuonna (1899) Juankoskelle perustettiin ajan hengen mukainen wrightiläinen työväenyhdistys. Yhdistyksen sääntöjä anoivat hyväksyttäväksi inspehtori A. Nikander, eläin-

⁴⁰ Työmies 30.7.1898, ”Havaintoja ”kiihotusmatkaltani””.

⁴¹ Poliittinen puhuja, poliittinen kiihottaja. Gummeruksen suuri sivistyssanakirja 2001, 18. Tutkimusajankohtana työväenliikkeen puhujia kutsuttiin agitaattoreiksi.

⁴² Työväen valtuuskunta oli työväenyhdistysten valtakunnallinen keskuselin. Soikkanen 1975, 28.

⁴³ Soikkanen 1961, 63.

⁴⁴ Soikkanen 1975, 57.

⁴⁵ Työmies 30.7.1898, ”Havaintoja ”kiihotusmatkaltani””.

⁴⁶ Nevala 2003, 39–40.

⁴⁷ Sosiaalisia suhteita määrännyt tehtaan hallintatapa- ja kulttuuri. Ks. esim. Koivuniemi 2000, 25–34.

⁴⁸ Ahvenisto, 317.

⁴⁹ Työmies 30.7.1898, ”Havaintoja ”kiihotusmatkaltani””.

välskäri August Savolainen ja rautaviilari Kaarlo Rusanen.⁵⁰ Työväenyhdistyksen tarkoituksena oli olla ”yhdyssiteenä Juantehtaan ammattilaisten ja yleisen työkansan kesken [...]”⁵¹. Wrightiläisen työväenyhdistyksen perustaminen voidaan tulkita tehtaan johdon varotoimenpiteeksi, sillä tehtaan johto ei toivonut työväestön omatoimisuutta työväenyhdistyksen perustamisessa. Tehtaan johto säikähti Salinin radikaaleja puheita, jonka vuoksi päätettiin perustaa työväkeä sivistämään wrightiläinen työväenyhdistys. Sivistystyön ohessa yhdistys pystyi torjumaan tehtaan johdon kannalta haitallisten ajatusten leviämisen työväestön keskuuteen. Sosialistisilta ajatuksilta suojeleminen oli tehtaan johdon tärkein syy yhdistyksen perustamiseen.

Työväen sivistämisen ja valvomisen ohella yhdistys pyrki hallitsemaan työläisten koko elämää. Yhdistyksen säännöissä sen toiminnoiksi määriteltiin muun muassa lukutuvan perustaminen, jotta yhdistyksen jäsenten ammatillinen ja yleinen sivistys parantuisi. Lisäksi tärkeää oli luentojen järjestäminen sekä vapaa-ajan ”sivistyttävät ja jalostuttavat huvit”. Iltamia oli tarkoitus pitää joka kuukausi. Keskeistä oli edistää toimeentuloon ja taloudelliseen epävarmuuteen liittyvien oma-apuyhdistyksien⁵² toimintaa.⁵³ Juantehtaan wrightiläisen työväenyhdistyksen muita papereita ei ole sääntöjen lisäksi säilynyt, joten on mahdotonta tietää, kuinka suosittu yhdistys oli. Yleisesti wrightiläinen työväenliike ei onnistunut keräämään suurta kannatusta. Wrightiläisiin työväenyhdistyksiin kuulunut työväestö oli useimmiten ammattityöläisiä, eräänlaista työläisaristokratiaa.⁵⁴ Lisäksi tehtaan 1900-luvun ensimmäisinä vuosina kohtaamat ongelmat vaikeuttivat wrightiläisen yhdistyksen toimintaa.

Suomen Työväenpuolueen perustamisen jälkeen porvariston ja työväestön yhteistoiminta väheni⁵⁵. Yhdistystoiminnalle 1900-luvun alku oli huonoa aikaa, sillä taloudellinen lama vaikeutti työväenyhdistysten toimintaa⁵⁶. Juankoskella lama näkyi tehtaan seisomisena⁵⁷. Yhdistystoiminta alkoi voimistua vuoden 1903 aikana, jolloin tapahtui myös työväestön ja porvariston lopullinen ero työväenpuolueen omaksuessa sosialistisen ohjelman. Wrightiläisen työväenliikkeen luoma laaja yhdistysverkosto alkoi muuttua sosialidemokraattiseksi.⁵⁸

⁵⁰ Juantehtaan työväenyhdistyksen säännöt. Akt n:o 224, kansio Hb:5, ÄOH, Dir., Juankoski Bruk, KYA.

⁵¹ Juantehtaan työväenyhdistyksen säännöt § 1. Akt n:o 224, kansio Hb:5, ÄOH, Dir., Juankoski Bruk, KYA.

⁵² Tällaisia oma-apuyhdistyksiä olivat esimerkiksi sairausapukassat. Tarkemmin työväen keskinäisestä avusta ks. esim. Jaakkola 1993; Jaakkola 1994.

⁵³ Juantehtaan työväenyhdistyksen säännöt § 2. Akt n:o 224, kansio Hb:5, ÄOH, Dir., Juankoski Bruk, KYA.

⁵⁴ Soikkanen 1961, 24; Soikkanen 1975, 27.

⁵⁵ Suomen työväenliikkeen historia 1978, 51–53.

⁵⁶ Soikkanen 1961, 183.

⁵⁷ Forsberg & Kankkunen 1996, 136.

⁵⁸ Soikkanen 1961, 23, 89.

Juankoskella sosialidemokraattinen työväenyhdistys perustettiin heinäkuussa 1905. Onni Hyvönen esittää kirjassaan *Pohjois-Savon Työväentalot* (1988), että Juantehtaan työväenyhdistys olisi perustettu jo 14. huhtikuuta 1905⁵⁹. Yhdistyksen 60-vuotisjuhlista kertoneen sanomalehti uutisen mukaan yhdistys olisi perustettu 7. heinäkuuta 1905⁶⁰. Luotettavimpana lähteenä voidaan pitää Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen vuoden 1905 puoluetilastoa. Puoluetilastossa yhdistyksen perustamispäiväksi ilmoitetaan 21. heinäkuuta 1905, ja puolueeseen yhdistys liittyi 2. elokuuta 1905.⁶¹ Eriävät päivämäärät yhdistyksen perustamisen ajankohdasta voivat kertoa toiminnan alkamisesta ennen yhdistyksen virallista perustamista.

Juankoskella oli hyvät valmiudet sosialidemokraattisen yhdistyksen perustamiseen, sillä wrightiläinen työväenyhdistys oli jo perehdyttänyt Juantehtaan työläisiä järjestötoimintaan. Myös organisatorinen pohja uudelle yhdistykselle oli wrightiläisen yhdistyksen perintöä, jolloin sosialidemokraattista yhdistystä ei tarvinnut perustaa tyhjästä. Sosialidemokraattisen työväenyhdistyksen perustaminen ei aiheuttanut erimielisyyksiä tehtaan johdon kanssa tai yhteisön sisällä, kuten joillakin muilla tehdaspaikkakunnilla kävi⁶². Todennäköisesti wrightiläisen työväenyhdistyksen toiminta oli tyydyttänyt tehtaan johtoa, eikä sosialidemokraattisen yhdistyksen perustamista pidetty aikaisempien kokemusten perusteella uhkana. Uhkaa lievensi se, että uudessa sosialidemokraattisessa työväenyhdistyksessä toimintaa jatkoivat osin samat henkilöt, jotka olivat aiemmin toimineet wrightiläisessä yhdistyksessä. Sosialidemokraattisen työväenyhdistyksen puheenjohtajana toimi eläinvälskäri Savolainen, joka oli ollut perustamassa wrightiläistä työväenyhdistystä⁶³. Merkittävänä yksityiskohtana voidaan pitää sitä, että Juantehtaan Työväenyhdistys perustettiin, ja se liittyi puolueeseen ennen suurlakkoa. Suurlakko sai aikaan ennennäkemättömän yhdistysten perustamisaallon, ja monesti pienten paikkakuntien työväenyhdistykset perustettiin suurlakon innoittamina tai jo perustetut yhdistykset liittyivät puolueeseen lakon seurauksena⁶⁴. Juantehtaan työväenyhdistykseen liittyi heti perustamisen jälkeisinä kuukausina runsaasti jäseniä. Suurlakko vaikutti jäsenmäärän kasvuun selkeästi marraskuussa 1905, mutta sen jälkeen uusien jäsenten määrä väheni selvästi. Suur-

⁵⁹ Hyvönen 1988, 30.

⁶⁰ Päivän Sanomat 19.10.1965, ”Juankosken Työ toimint 60 vuotta”.

⁶¹ SDP:n puoluetilasto 1905.

⁶² Ks. esim. Mönkkönen 1992, 113–116; Nevala 2003, 43–47.

⁶³ Elokuun 1906 tili. Kassa- ja tilikirja 1905–1928, kansio G1, Juankosken ty, TA.

⁶⁴ Soikkanen 1961, 192–193; Soikkanen 1975, 110.

lakko aiheutti ”mattimyöhäistenkin” liittymisen jäseniksi.⁶⁵ Sama ilmiö näkyi koko maassa, sillä suurlakon aikana ja heti sen jälkeen yhdistyksien jäsenmäärä kasvoi voimakkaasti⁶⁶.

2.2 Työväenyhdistyksen aktiivisen toiminnan alkaminen

Henkikirjojen mukaan Juankoskella oli vuonna 1905 läsnä olevia asukkaita 705, kun seurakunnan väestötilastojen mukaan asukkaita oli 760⁶⁷. Väestön jakautuminen eri ryhmiin oli vuoden 1905 henkikirjan mukaan työväestövaltainen⁶⁸.

Taulukko 1. Juankosken väestöryhmät (kpl/%) vuonna 1905

Ryhmä	Määrä (kpl/%)
Virkamiehet	38/5
Työnjohtajat ja konttorihenkilökunta	66/9
Teollisuustyöläiset	497/71
Palvelijat	10/1
Irtolaiset	67/10
Vaivaiset	27/4
Yhteensä	705/100

Lähde: Nilsin henkikirjat 1905. Bbg:20, Iisalmen kihlakunnan henkikirjoittaja, JoMA.

Taulukon luvuissa ovat mukana myös perheenjäsenet ja henkirahaa maksamattomat asukkaat, eli ala- ja yli-ikäiset⁶⁹ henkilöt. Tämän vuoksi esimerkiksi varsinaisten teollisuustyöläisten määrä on taulukon esittämää lukua pienempi. Asukaslukuun ei ole laskettu henkilöitä, jotka olivat kirjoilla Juankoskella, mutta eivät olleet läsnä paikkakunnalla. Tällaisia henkilöitä olivat esimerkiksi Venäjällä oleskelleet 124 henkeä⁷⁰. Taulukosta huomataan, että Juankoski oli hyvin työväenluokkainen paikkakunta, sillä työväestö muodosti 72 % asukkaista. Jos työväenluokkaan lasketaan myös irtolaiset ja vaivaiset, muodosti proletariaatti 85 % Juankosken

⁶⁵ Tilit lokakuu 1905-helmikuun 1906. Kassa- ja tilikirja 1905–1928, kansio G1, Juankosken ty, TA.

⁶⁶ Soikkanen 1975, 110.

⁶⁷ Nilsin henkikirjat 1905. Bbg:20, Iisalmen kihlakunnan henkikirjoittaja, JoMA; Väestömuutokset Juankosken seurakunnassa 1863–1932. II Hallintoarkisto 1863–1984, II D.f:2, Juankosken seurakunta, JSA.

⁶⁸ Ks. Taulukko 1.

⁶⁹ Henkirahaa maksoivat 16–63-vuotiaat miehet ja naiset. Karskela 1994, 140.

⁷⁰ Nilsin henkikirjat 1905. Bbg:20, Iisalmen kihlakunnan henkikirjoittaja, JoMA.

asukkaista. Maanviljelijöitä ja torppareita ei Juankoskella ollut, vaikka tehtaalla oli 1900-luvun vaihteessa 24 torpparia. Tilat eivät sijainneet Juankoskella, vaan muualla Nilsissä.⁷¹

Työväenyhdistyksellä oli Juankoskella runsaasti potentiaalisia jäseniä, joka näkyi myös työväenyhdistyksen jäsenmäärässä. Osanotto yhdistyksen toimintaan oli alusta lähtien aktiivista. Juantehtaan Työväenyhdistyksessä oli vuoden 1905 lopussa 343 jäsentä, joista miehiä oli 289 ja naisia 54⁷². Tehtaan työväki koostui työn luonteen johdosta lähes täysin miehistä, joten näin ollen naisten osuutta voidaan pitää jopa korkeana. Henkikirjan antaman asukasluvun perusteella noin puolet paikkakunnan asukkaista kuului työväenyhdistykseen.

Suurlakko loka-marraskuussa 1905 sujui Juankoskella rauhallisesti, vaikka suurlakko synnytti innostusta työväestön piirissä⁷³. Sitä vastoin Kuopiossa työväentalo oli lakon alussa toiminnan keskipisteenä, ja työväenliikkeellä oli johtava asema. Lakko oli Kuopiossa veretön, mutta tunnelmat olivat hetkittäin kiihkeät. Kuopion maalaiskunnassa ja ympäröivällä maaseudulla tunteet kävivät kuumempina kuin Kuopiossa.⁷⁴ Työväestöllä lienee ollut merkittävä rooli toiminnassa myös Juankoskella. Myöhemmin suurlakkokomitean puheenjohtajana muisteltiin toimineen työväenliikettä edustaneen kansakoulunopettaja Taavi Rissanen. Todellisuudessa Rissanen oli vain komitean jäsen.⁷⁵ Rissanen rooli oli ilmeisesti merkittävä, koska tällainen muistikuva oli syntynyt. Toiminnassaan Juankosken suurlakkokomitea tukeutui Kuopion suurlakkokomiteaan, hakien siltä ohjeita 4. marraskuuta⁷⁶.

Suurlakko vauhditti Juankosken työväenliikkeen toimintaa, ja työväenyhdistyksestä muodostui merkittävä toimija paikkakunnalla. Myös yhteys Kuopion työväenliikkeeseen vahvistui lakon aikana. Antti Mäkelin, joka toimi Kuopion keskuslakkokomitean puheenjohtajana, puhui Juantehtaan Työväenyhdistyksen iltamissa marraskuun lopulla 1905. Työväenyhdistys osallistui myös valtakunnalliseen toimintaan, sillä marraskuun lopulla Tampereella pidetyssä

⁷¹ Nilsin henkikirjat 1905. Bbg:20, Iisalmen kihlakunnan henkikirjoittaja, JoMA; Forsberg & Kankkunen 1996, 125, 162.

⁷² SDP:n puoluetilasto 1905.

⁷³ P. Tuovisen muistelmia Juantehtaan menneisyydestä ja vähän muustakin v. 1934. Dokumentti n:o 1578, Laatikosto 2, JTA.

⁷⁴ Tuomisto 1982, 90–96, 101.

⁷⁵ Otava 15.1.1907, ”Edusmieشهدokkaan arvostelua”; Otava 31.1.1907, ”Selitystä parille demokraatille Juantehtaalla”.

⁷⁶ Roos 1910, 156.

SDP:n ylimääräisessä puoluekokouksessa Juantehtaan työväenyhdistystä edustivat puheenjohtaja August Savolainen ja työmies Kaarlo Karjunen.⁷⁷

SDP:n puoluehallinto kehotti suurlakon jälkeen työväenjärjestöjä ja suurlakkokomiteoita järjestämään eduskuntauudistusta koskevia mielenosoituksia, joilla oli tarkoitus painostaa säätyvaltiopäiviä⁷⁸. Juantehtaan Työväenyhdistys järjesti tällaisen kansalaiskokouksen joulukuussa 1905, jossa käsiteltiin eduskuntauudistusta ja kieltolakia⁷⁹. Kansalaiskokoukseen osallistui noin 370 täysi-ikäistä juankoskelaista. Osallistujien määrä oli merkittävä ja mukana oli tehtaan työläisiä ja myös virkamiehiä. Kansalaiskokouksen puheenjohtajana toimi opettaja Risänen ja sihteerinä tehtaan konttoristi A. J. Laitinen.⁸⁰ Tämän perusteella kyse oli todellisesta kansalaiskokouksesta, eikä pelkästään työväen kokouksesta. Kokous hyväksyi työväenyhdistyksen puheenjohtajan Savolaisen ponnien yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden myöntämisestä kaikille 21 vuotta täyttäneille Suomen kansalaisille. Lisäksi vaadittiin lämmittäjä J. Wainion ponnien mukaan nelisäätyisen eduskunnan muuttamista yksisäätyiseksi ja konttoristi A. J. Laitisen ponnien mukaan kieltolain säätämistä. Helsingin valtakunnalliseen mielenosoitukseen lähetettiin kahden hengen delegaatio ponnien mukanaan.⁸¹ Samoja teemoja tukeva mielenosoitus järjestettiin Juankoskella 17. joulukuuta, johon työväenyhdistyksen lisäksi osallistuivat raittiusseura Vesa ja Juantehtaan Nuorisoseura. Mielenosoitukseen osallistui 348 henkeä.⁸² Työväenyhdistys pyrki suurlakon seurauksena ottamaan itselleen johtavan roolin yhteisössä. Yhdistys toimi aktiivisesti, järjestäen kokouksia ja mielenosoituksia sekä toimi yhteistyössä paikkakunnan eri seurojen ja yhdistysten kanssa.

Työväestö pettyi suurlakon tuloksiin. Lakon jälkeen Kuopiossa perustettiin punakaarti. Kuopion kansalliskaarti pysyi suurlakon ajan yhtenäisenä, toisin kuin esimerkiksi Helsingissä, missä se jakaantui punakaarteihin ja suojeluskuntiin. Helsingin keskuslakkokomitea kehotti jo lakon aikana perustamaan Kuopioon sotilaallisesti järjestäytyneen punakaartin, ja se aloitti toimintansa joulukuussa. Myös Juankoskelle perustettiin ”*Punanen Kaarti*” Kuopion esimerkin mukaisesti, mutta kaartin tarkasta perustamisajankohdasta ei ole tietoa. Senaatti lakkautti

⁷⁷ Marraskuun tili 1905. Kassa- ja tilikirja 1905–1928, kansio G1, Juankosken ty, TA; Tuomisto 1982, 95.

⁷⁸ Soikkanen 1975, 112.

⁷⁹ Juantehtaan Työväenyhdistyksen yleisen kokouksen pk. 12.12.1905 § 1. Kansio I-K P2, Vuosien 1905–1906 kokoelma, TA.

⁸⁰ Yleisen kansalaiskokouksen pk. 14.12.1905. Kansio I-K P2 (Juankoski), Vuosien 1905–1906 kokoelma, TA; Yleisen kansalaiskokouksen pk. 14.12.1905 § 2. Kansio I-K P2 (Juankoski), Vuosien 1905–1906 kokoelma, TA.

⁸¹ Joulukuun 1905 tili. Kassa- ja tilikirja 1905–1928, kansio G1, Juankosken ty, TA; Yleisen kansalaiskokouksen pk. 14.12.1905 § 4, § 5, § 7. Kansio I-K P2 (Juankoski), Vuosien 1905–1906 kokoelma, TA.

⁸² Ilmoitus yleisestä kävelyretkestä 17.12.1905. Kansio I-K P2 (Juankoski), Vuosien 1905–1906 kokoelma, TA.

maan punakaartit Viaporin kapinan jälkeen elokuun alussa 1906, ja SDP:n Oulun puoluekokous julisti punakaartit hajonneeksi elokuun lopussa. Päätöksen seurauksena Juankosken kaarti luovutti vähäiset varansa työväenyhdistykselle syyskuussa 1906.⁸³ Kaartin varoista päätellen sen toiminta ei ollut laajamittaista.

Juankoskella oli suurlakon päättymisen jälkeen rauhallista, mutta muualla Nilsiässä oli levottomuuksia. Pohjois-Savossa liikkui työväen agitaattoreita ”*enemmän kuin kauppamatkustajia [...]*”. Puutavarayhtiöiden Halla Oy:n ja Salvesen Oy:n tukkityöläiset lakkoilivat vielä joulukuun lopulla 1905. Lakkojen tunnelmista kertoo se, että lakkolaiset olivat seipäin aseistautuneina estäneet rikkureita tekemästä töitä ja ajaneet työnjohtajan väkivalloin pois paikkakunnalta. Sanomalehti *Otavassa* kirjoitettiin jopa puukotuksista lakon yhteydessä, vaikka niitä ei tapahtunut.⁸⁴ Kyseessä oli *Otavan* propaganda sosialisteja ja lakkolaisia vastaan.

Juantehtaan Työväenyhdistyksen toiminta oli perustamisen jälkeen vilkasta, sillä se järjesti ensimmäisen kymmenen toimintakuukauden aikana 28 erilaista kokousta. Iltamia ja ”*kansanhuveja*” järjestettiin seitsemän kertaa, vaikka yhdistyksellä ei ollut omaa taloa.⁸⁵ Aluksi kokoonnuttiin milloin missäkin, esimerkiksi kansakoululla.⁸⁶ Vaikka yhdistyksellä ei ollut taloa, sillä oli käytössä lukusali.⁸⁷ Tämä toimi todennäköisesti tehtaan tarjoamissa tiloissa, sillä jo wrightiläisellä yhdistyksellä oli ollut lukusali. Harvat työläiset tilasivat sanomalehtiä kotiinsa, joten lehtiä saattoi lukea yhdistyksen lukusalissa, jonne yhdistys tilasi laajan valikoiman työväenlehtiä: *Raivaaja*, *Työmies*, *Kansan Tahto*, *Kansan Lehti*, *Eteenpäin*, *Kurikka* ja *Länsi-Suomen Työmies*.⁸⁸ Alueen oma työväenlehti, *Savon Työmies*, alkoi ilmestyä säännöllisesti heinäkuussa 1906.⁸⁹ Lukusalin lehtivalikoima osoittaa, että työväenyhdistys alkoi etäännyttää patriarkaalisesta työväen sivistämisestä, sillä wrightiläisen yhdistyksen aikana lukusalin lehtivalikoima oli varmasti erilainen. Lukusalin lisäksi työväenyhdistyksellä oli kirjasto.⁹⁰

⁸³ Syyskuun tili 1906. Kassa- ja tilikirja 1905–1928, kansio G1, Juankosken ty, TA; Kujala 1989, 237; Soikkanen 1975, 84, 99; Tuomisto 1982, 98–99.

⁸⁴ Nilsiäen nimismiehen kirje Kuopion läänin kuvernöörille n:o 599/1905, päivämätön, kuitenkin joulukuu 1905. Lähetettyjen kirjeiden toisteet 1900–1907, kansio Da3, Nilsiäen nimismiespiiri, JoMA; Nilsiäen nimismiehen kirje Kuopion läänin kuvernöörille 19.1.1906, n:o 30/1906. Lähetettyjen kirjeiden toisteet 1900–1907, kansio Da3, Nilsiäen nimismiespiiri, JoMA.

⁸⁵ SDP:n puoluetilasto 1905.

⁸⁶ Kassa- ja tilikirja 1905–1928, kansio G1, Juankosken ty, TA.

⁸⁷ SDP:n puoluetilasto 1905.

⁸⁸ Kassa- ja tilikirja 1905–1928, kansio G1, Juankosken ty, TA.

⁸⁹ Kinnunen 1982, 279.

⁹⁰ SDP:n puoluetilasto 1905; SDP:n puoluetilasto 1906.

Rahaa toimintaansa varten yhdistys hankki iltamilla ja erilaisilla retkillä, joita se järjesti jäsenilleen⁹¹.

Työväenyhdistys suunnitteli oman talon rakentamista keväällä 1906⁹². Tehtaan omistajalla, paroni Anton von Alfthanilla, oli kuitenkin omat suunnitelmansa. Hän rakennutti kesällä 1906 Seuratalon, joka vihittiin käyttöön 19. elokuuta. Seuratalo oli tarpeellinen, koska Juankoskella toimi useita yhdistyksiä: nuorisoseura, työväenyhdistys, raittiusseura, työväen sairaus- ja apukassa sekä urheiluseura. Seuratalon käytöstä vastaamaan perustettiin hallintoneuvosto, johon valittiin edustajia kaikista seuroista. Paikkakunnan merkittävimmistä yhdistyksistä, nuorisoseurasta ja työväenyhdistyksestä, valittiin molemmista kolme edustajaa. Raittiusseurasta valittiin kaksi edustajaa ja urheiluseurasta sekä sairaus- ja apukassasta yksi kustakin. Tehtaan edustajana ja samalla hallintoneuvoston puheenjohtajana toimi paroni ja hänen poissa ollessaan tehtaan isännöitsijä insinööri Ottelin.⁹³ Kaikkien seurojen yhteisen talon rakentaminen kertoo paikkakunnalla vallinneesta patriarkaalisuudesta. Seurojen toiminta haluttiin paronin suojelukseen ja valvontaan. Työväenyhdistyskään ei ryhtynyt oman talon rakentamiseen, vaan hyväksyi paronin suunnitelmat. Taustalla oli paronin ystävällinen suhtautuminen työväenyhdistykseen, joka nähtiin osana yhteisöä. Toisaalta oman talon rakentamiseen liittyi suuri taloudellinen rasitus. Työväenyhdistyksen taloudellinen tilanne ei ollut toiminnan lyhytikäisyydestä johtuen vielä vakavarainen. Juantehtaan Työväenyhdistyksen omaisuuden määrää ei ole merkitty vuoden 1906 puoluetilastoon, mutta vuonna 1905 yhdistyksen omaisuus oli 158,16 markkaa [637,54 €]⁹⁴. Omaisuus oli tuosta varmasti kasvanut, mutta talon rakentaminen olisi ollut kallista talkootyönäkin.

Seuratalon käyttöaste oli suuri, sillä se oli varattu melkein joka ilta jonkin yhdistyksen toimintaa varten. Taloa käytettiin kokouksiin, iltamiin ja yksityisiin juhliin, esimerkiksi häihin. Ahkerimpia käyttäjiä olivat työväenyhdistys ja nuorisoseura.⁹⁵ Seuratalon käyttö oli alusta asti tarkoin säädeltyä. Säännöt laati nuorisoseuran edustaja, tehtaan konttoristi Järvinen. Seurataloa saivat käyttää Juankoskella toimivat ”*edistysseurat*”, joiden johtokunnat koostuivat tehtaan töissä olevista. Säännöissä kiellettiin alkoholin nauttiminen, humaltuneena esiintyminen ja tupakointi sekä muutoinkin oli käyttäydyttävä siivosti ja arvokkaasti. Lisäksi sääntöihin

⁹¹ Kassa- ja tilikirja 1905–1928, kansio G1, Juankosken ty, TA.

⁹² Savon Työmies 2.3.1907, ”Juantehtaalla ne herrat”.

⁹³ Juantehtaan nuorisoseuran ja työväenyhdistyksen johtokuntien kokouksen pk. 25.7.1906 § 1, § 2. Protokoll 1906–1907, Ca:1, Seuratalo, Juankoski Bruk, KYA.

⁹⁴ SDP:n puoluetilasto 1905.

oli kirjattu mielipiteenvapaus, jonka seurauksena toisin ajattelevia ei ollut lupa loukata.⁹⁶ Säännöt olivat tiukat ja niiden tarkoituksena oli ohjata hyveelliseen elämään. Merkittävimpänä asiana voidaan pitää mielipiteenvapauden turvaamista, koska taloa käyttivät aatepohjaltaan erilaiset seurat. Mielipiteenvapauteen kuului myös toisten näkökulmien kunnioittaminen, joka ei aina toteutunut⁹⁷. Osittain tämän säännön uhmaamisen seurauksena koko yhteisö järkyi.

2.3 Työväenyhdistys vakiinnuttaa asemansa

Työväenyhdistyksen toiminta vakiintui vuoden 1906 kuluessa. Siitä muodostui työväestön sosiaalisen elämän keskus ja vapaa-ajan toiminnan tarjoaja. Kuukausittain pidetyissä iltamissa ja muissa tapahtumissa harrastettiin monenlaista ohjelmaa, esimerkiksi puheita, näytelmiä, runonlausuntaa ja kuorolaulua. Yhdistyksen toimintaan osallistui tavalla tai toisella valtaosa Juankosken työväestä.⁹⁸ Osallistuminen näkyi yhdistyksen jäsenmäärän kasvuna, sillä vuoden 1906 syyskuussa yhdistyksessä oli jäseniä 384⁹⁹. Jäsenten määrää voidaan pitää korkeana paikkakunnan asukaslukuun verrattuna, koska vuonna 1906 Juankosken asukasluku oli henkirjan mukaan 725 henkeä¹⁰⁰. Seurakunnan väestötilastojen mukaan asukasluku olisi ollut 816¹⁰¹. Joka tapauksessa merkittävä osa paikkakunnan väestöstä osallistui työväenyhdistyksen toimintaan. Samana vuonna syntyi myös ensimmäinen ammattiosasto, valajien ammattiosasto. Se perustettiin syyskuussa 1906 ja lokakuun alussa se liittyi Suomen Metallivalajain Liittoon (SMVL)¹⁰². Valajat olivat tehtaan ammattityöväen korkeinta kastia, joten oli luonnollista, että he järjestäytyivät ensimmäisenä omaksi osastokseen. Vuosisadan alkupuolella työntekijöiden keskuudessa oli selviä säätyeroja, jolloin ammattimiehet muodostivat

⁹⁵ Dagbok 1906–1910, Gb:1, Seuratalo, Juankoski Bruk, KYA.

⁹⁶ Juantehtaan Seuratalon hallintoneuvoston kokouksen pk. 10.9.1906 § 2. Protokoll 1906–1907, Ca:1, Seuratalo, Juankoski Bruk, KYA; Juantehtaan Seuratalon hallintoneuvoston kokouksen pk. 14.9.1906 § 1. Protokoll 1906–1907, Ca:1, Seuratalo, Juankoski Bruk, KYA.

⁹⁷ Pohjois-Savo 3.12.1906, ”Juantehtas”.

⁹⁸ Kassa- ja tilikirja 1905–1928, kansio G1, Juankosken ty, TA; Savon Työmies 10.7.1906, ”Juantehtaan Työv. yhd. arpajaiset”; Savon Työmies 8.9.1906, ”Juantehtaan työväenyhdistyksen kokouksessa”.

⁹⁹ Syyskuun 1906 tili. Kassa- ja tilikirja 1905–1928, kansio G1, Juankosken ty, TA.

¹⁰⁰ Savon Työmies 5.1.1907 ilmoittaa Juankosken asukasluvuksi 804 henkilöä vuonna 1906. Koska saatavilla olevat luvut vaihtelevat, tutkimuksessa käytetään jatkossa Juankosken seurakunnan väestötilastojen lukuja.

¹⁰¹ Väestönnuutokset Juankosken seurakunnassa 1863–1932. II Hallintoarkisto 1863–1984, II D.f:2, Juankosken srk., JSA.

¹⁰² Suomen Metallivalajain Liiton liittovaliokunnan ylimääräisen kokouksen pk. 1.11.1906 § 1. Suomen Metallivalajain Liiton pöytäkirjat 1906–1908, kansio 1, SMVL, TA.

ammattitaitohierarkiassa ylimmän luokan, eikä metallityön sekatyöläisiä laskettu varsinaisten ammattimiesten tasolle ¹⁰³.

Viimeistään lokakuussa 1906 perustettiin Juantehtaan Työväenyhdistyksen yhteyteen myös naisosasto ¹⁰⁴. Työläisnaisten liitto oli perustettu vuonna 1900. Sen jäsenosastot kuuluivat yleisesti SDP:n jäseninä oleviin työväenyhdistyksiin, mutta itse liitto ei kuulunut sellaisenaan puolueeseen. Suurlakon ja äänioikeustaistelun yhteydessä naisosastojen toiminta voimistui ja vuonna 1906 liitto vaihtoi nimensä Sosialidemokraattiseksi naisliitoksi. Tällöin puoluepoliittinen suuntaus naisliiton toiminnassa sinetöityi ja siteet puolueeseen vahvistuivat.¹⁰⁵ Juantehtaan Työväenyhdistyksen naisosaston perustaminen osuu aikaan, jolloin sosialidemokraattinen naisten järjestötoiminta kasvoi vauhdilla. Juankosken osaston toiminta jäi kuitenkin lyhytikäiseksi ja se loppui todennäköisesti vuoden 1907 kesällä. Tähän oli syynä naisten irtautuminen työväenjärjestötoiminnasta, mikä johtui vuoden 1907 työsulusta.

Toimintansa alussa Juantehtaan Työväenyhdistys teki yhteistyötä tehtaan ja myös muiden yhteisön toimijoiden kanssa. Tehdas osallistui yhdistyksen toimintaan lainaamalla omaisuuttaan yhdistyksen käyttöön. Esimerkiksi juhannuksena 1906 työväenyhdistys järjesti jäsenilleen veneilyretken, joka tehtiin tehtaan laivalla. Retkellä oli mukana myös nuorisoseuran soittokunta, jonka tahdissa laulettiin työväenlauluja.¹⁰⁶ Työväenyhdistys hoiti aiemmin tehtaalte kuuluneen roolin työväestön vapaa-ajan juhlien järjestäjänä, mutta työväenyhdistys ei kuitenkaan irtautunut tehtaan yhteydestä. Tällä tavoin toimiessaan yhdistys jatkoi wrightiläisen yhdistyksen perinnettä, mikä sopi tehtaalte hyvin. Näkyviä ristiriitoja ei tehtaan johdon ja paronin kanssa ollut, koska työväki oli Juankoskella esimerkillisen rauhallista ¹⁰⁷. Tähän vaikutti yhteisön pieni koko ja sen kautta tiukka keskinäinen sosiaalinen kontrolli sekä ennen kaikkea tehtaan johdon patriarkaalinen valvonta. Myös paikkakunnan yhdistysten välit olivat näennäisesti hyvät. Kuitenkin työväenyhdistys ja nuorisoseura toimivat paikkakunnalla myös toistensa kilpailijoina, sillä nuorisoseura järjesti myös iltamia, arpajaisia ja muuta toimintaa ¹⁰⁸. Yhdistysten välit huonontuivat suurlakon jälkeen, muuttuen avoimeksi riidaksi keväällä

¹⁰³ Nevala 2007, 34.

¹⁰⁴ Dagbok 1906–1910, Gb: 1, Seuratalo, Juankoski Bruk, KYA.

¹⁰⁵ Lähteenmäki 2000, 26, 29, 53–54; Soikkanen 1975, 76, 118; Suomen työväenliikkeen historia 1978, 62.

¹⁰⁶ Savon Työmies 3.7.1906, ”Juantehtaalta”.

¹⁰⁷ Otava 22.1.1907, ”Selkkauksia Juantehtaalla”.

¹⁰⁸ Savon Työmies 28.7.1906, ”Juantehtaalta”.

1906. Yhdistysten kesken pidettiin sovittelukokous, jossa välejä koetettiin korjata. Sovittelukokouksen vaikutus oli kuitenkin vain hetkellinen.¹⁰⁹

Työväenyhdistys ei keskittynyt pelkästään vapaa-ajan viettoon, vaan myös politiikkaan. Oulun puoluekokouksessa yhdistystä edusti puheenjohtaja eläinvälskäri Savolainen¹¹⁰. Oulun puoluekokouksessa SDP:n organisaatio uudistui, sillä muodostettiin alue-, kunnallis- ja vaalipiirijärjestöt¹¹¹. Aluejärjestöt muodostuivat äänestysalueittain, jonka seurauksena Juantehtaan äänestysalueen muodostama aluejärjestö kuului Nilsin kunnallisjärjestöön ja Kuopion läänin läntisen vaalipiirin piirijärjestöön, jonka piiritoimikunta organisoitiin syyskuun 1906 aikana¹¹².

Oulun puoluekokouksen jälkeen useimmissa työväenyhdistyksissä alettiin valmistautua tuleviin eduskuntavaaleihin. Juantehtaan Työväenyhdistys lähetti agitaattorin kiertämään Nilsin ja valistamaan kansaa uudesta vaalilaista. Kiertäväksi agitaattoriksi valittiin Juantehtaan kansakoulun opettaja Taavi Rissanen, jonka tehtävänä oli lisäksi pitää yhteyttä vaaliyhdistysalueen toisten yhdistysten kanssa¹¹³. Opettaja Rissanen oli noussut työväenyhdistyksessä merkittävään rooliin ja oli paikkakunnan merkittävimpiä työväenliikkeen toimijoita. Rissanen toiminta huomioitiin myös piiritoimikunnassa, joka aikoi ottaa selvää siitä ”*mikä se [Rissanen] on miehiänsä [...]*”¹¹⁴.

Kansakoulunopettaja Rissanen oli pitkän linjan yhdistysmies, sillä opiskellessaan Sortavalan seminaarissa 1880-luvun lopulla hän oli ollut mukana työväenliikkeen toiminnassa, muun muassa Sortavalan työväenyhdistyksen naiskuoron johtajana¹¹⁵. Syntyjään Rissanen oli torpparin poika Kuopion maalaiskunnasta. Hän edusti kansan joukosta noussutta sivistyneistöä. Tultuaan Juantehtaan koulun opettajaksi vuonna 1891, hän osallistui aktiivisesti yhdistystoimintaan.¹¹⁶ Hän oli perustamassa Juantehtaan Nuorisoseuraa, toimien sen soittokunnan

¹⁰⁹ Savon Työmies 22.1.1907, ”Rettelöistä Juantehtaalla”.

¹¹⁰ Savon Työmies 4.8.1906, ”Juantehtaan työv. yhd. yleinen kokous”.

¹¹¹ Soikkanen 1975, 103.

¹¹² Junttanen 1996, 8.

¹¹³ Savon Työmies 8.9.1906, ”Juantehtaan työväenyhdistyksen kokouksessa”; Savon Työmies 2.10.1906, ”Juantehtaan työv. yhd. ylimääräinen kokous”.

¹¹⁴ Kuopion l. länt. sos. dem. vaalipiiritoimikunnan pk. 20.11.1906 § 3. Kuopion l. länt. sos. dem. vaalipiiritoimikunnan pöytäkirjat 1906–1910, kansio CB 1, PSS, TA.

¹¹⁵ Taavi Rissanen, ”Selitystä parille demokraatille Juantehtaalla”. Otava 31.1.1907.

¹¹⁶ Forsberg 1992, 34; Forsberg & Kankkunen 1996, 160.

ja kuoron johtajana sekä 1900-luvun alun hätäaputoiden järjestelyjohtokunnassa ¹¹⁷. Lisäksi hän oli mukana tehtaan sairaus- ja apukassan toiminnassa sekä toimi henkivakuutusyhtiö Suomen paikallisena edustusmiehenä ja postinhoitajana ¹¹⁸. Rissanen oli pienen paikkakunnan vaikutusvaltainen henkilö sekä vakaumuksellinen sosialisti. Tämä ei ollut kaikkien muiden paikkakunnan vaikutusvaltaisten henkilöiden mieleen, sillä hänen toimintansa kansakoulunopettajana ja aktiivisena sosialistina herätti epäilyksiä esimerkiksi kansakoulun johtokunnassa. Tämä ei ollut poikkeuksellista, sillä johtokunnat koostuivat useimmiten porvarillisista henkilöistä. Juankoskella koulun johtokuntaan kuuluivat esimerkiksi tehtaan isännöitsijä Ottelein, kasööri Paul Guseff ja pastori E. J. Turtiainen. Johtokunnan mielestä Rissanen koululla pitämät lauluharjoitukset olivat epäilyttäviä, koska ”niissä kun on kuultu käyvän perin laulutaidotomiksi henkilöitä [...]”. Tämän vuoksi lauluharjoitusten tulkittiin olevan ”koulun tarkoitukselle vieraita kokouksia [...]” ja ne kiellettiin.¹¹⁹ Johtokunta epäili Rissanen käyttävän koulun tiloja poliittisiin tarkoituksiin. Rissasta kohtaan tunnettiin epäluuloa, joka johtui ainoastaan hänen poliittisesta vakaumuksestaan, sillä hän oli toiminut opettajana Juankoskella jo 15 vuotta.

Opettaja Rissanen lisäksi Nilsiä ja sen lähialueita kierteli Kuopion läänin läntisen vaalipiirin sosialidemokraattisen piirijärjestön agitaattori S. Leppä. Leppä piti Juankoskella lokakuussa 1906 vaalukurssin, jossa käsiteltiin vaaliohjelmaa ja käytännön vaaliasioita. Tärkeimpänä asiana oli leikkivaali, jossa harjoiteltiin tulevaa äänestystapahtumaa.¹²⁰ Vaaleja harjoiteltiin myöhemmin uudestaan ¹²¹. Vaalit ja niissä äänestäminen olivat työväestölle uusi asia, jolloin äänestysuorituksen käytännön, punaisen viivan vetämisen, harjoittelu oli aluksi vähintään yhtä tärkeää kuin SDP:n vaaliohjelman esittely.

Lähestyvien vaalien vuoksi 23. marraskuuta 1906 pidetyssä työväenyhdistyksen kokouksessa keskusteltiin siitä, ketä yhdistys ehdottaa asetettavaksi valtiopäivämiesehdokkaiksi. Kokous koettiin erityisen tärkeäksi, koska työväestö käytti vaaleissa ensimmäistä kertaa vaikutusvaltansa valtion asioihin.¹²² Työväenyhdistys pyysi opettaja Rissasta asettumaan ehdolle, ja hän

¹¹⁷ SVT XXI B., 19–21; Taavi Rissanen, ”Selitystä parille demokraatille Juantehtaalla”. Otava 31.1.1907; T. Rissanen, ”Vähän vastinetta ”parille demokraatille” Juantehtaalla”. Otava 21.2.1907.

¹¹⁸ Otava 15.1.1907, ”Edusmiesehdokkaan arvostelua”.

¹¹⁹ Juantehtaan kansakoulun johtokunnan kokouksen pk. 6.12.1906 § 2. Johtokunnan pk:t 1873–1907, Ca:1, Juantehtaan koulu, JKA.

¹²⁰ Savon Työmies 29.9.1906, ilmoitus.

¹²¹ Savon Työmies 2.10.1906, ”Juantehtaan työv. yhd. ylimääräinen kokous”.

¹²² Savon Työmies 27.11.1906, ”Juantehtaan työväenyhdistyksen kokous”.

sai eniten ääniä valtiopäivämiesehdokkaaksi. Muiksi ehdokkaiksi valittiin kuopiolaiset piiri-toimikunnan puheenjohtaja Antti J. Partanen ja kirjansitoja Pekka J. Mömmö.¹²³

Opettaja Rissanen ryhtyi kampanjoimaan, vaikka häntä ei ollut vielä virallisesti valittu ehdokkaaksi. Virallisesti ehdokkaat valittiin piirikokouksessa joulukuun alussa.¹²⁴ Rissanen oli kuitenkin luottavainen valintaansa. Ensimmäisen yleisen vaalikokouksen työväenyhdistys piti marraskuun lopussa, jonne opettaja Rissanen vaaliesitelmää saapui kuulemaan 350 henkeä¹²⁵. Vaali-innustus oli voimakas, jonka vuoksi Rissanen luennoi vaaleihin liittyvillä teemoilla Juankoskella useampaan otteeseen¹²⁶. Oman kansakoulunopettajan ehdokkuus sai aikaan suuren innostuksen. Myös Suomalainen puolue ja Nuorsuomalainen puolue tekivät vaalityötä Juankoskella, mutta näiden puolueiden oli vaikea saavuttaa suurta suosiota vahvasti työväenluokkaisella paikkakunnalla¹²⁷.

3. Vuoden 1907 työsulku järkyttää yhteisöä

3.1 Ristiriitojen alku Juankoskella

Työväenyhdistyksen ja nuorisoseuran välit huonontuivat edelleen vuoden 1906 lopulla ja niiden välinen jännite purkautui tammikuussa 1907. Pienellä paikkakunnalla henkilökemiat vaikuttivat merkittävästi. Konflikti henkilöityi kolmeen paikkakunnalla vaikutusvaltaisessa asemassa olleeseen henkilöön: kansakoulunopettaja Rissaseen, varastonhoitaja Ville Heimoseen ja paroni von Alfthaniin. Konfliktin syyt olivat syvemmällä, mutta se puhkesi varsin vähäpätöisiltä vaikuttavista syistä.

¹²³ Otava 31.1.1907, ”Selitystä parille demokraatille Juantehtaalla”; Savon Työmies 27.11.1906, ”Juantehtaan työväenyhdistyksen kokous”.

¹²⁴ Junttani 1996, 8; Savon Työmies 29.11.1906, ilmoitus.

¹²⁵ Savon Työmies 29.11.1906; Savon Työmies 6.12.1906.

¹²⁶ Savon Työmies 3.1.1907, ”Juantehtaan työväenyhdistys ilkamoi”.

¹²⁷ Savon Työmies 3.1.1907; Savon Työmies 8.1.1907, ”Juantehtaalta”.

Hatuntekijä Vilho Heimonen tuli töihin Juantehtaalle kesällä 1905. Hän toimi tehtaan varastonhoitajana ja nuorisoseuran soittokunnanjohtajana.¹²⁸ Torvisoittokunta oli ollut aiemmin Vapaapalokunnan Torvisoittokunta, mutta se muuttui 1800-luvun lopulla nuorisoseuran soittokunnaksi¹²⁹. Heimonen toimi torvisoittokuntapestistään huolimatta työväenyhdistyksen varapuheenjohtajana sen perustamisesta lähtien¹³⁰. Hän ajautui linjariitoihin työväenyhdistyksen kanssa suurlakon jälkeen. Hän syytti sosialidemokraatteja anarkisteiksi, antaen ymmärtää, että sosialistien kannattaminen ja tukeminen johtaisi epäjärjestykseen sekä väkivaltaan.¹³¹

Heimosen harjoittama sosialistien haukkuminen oli työväenyhdistyksen jäsenten mielestä häiritsevää ja vastenmielistä, jonka vuoksi hänet erotettiin työväenyhdistyksen johtokunnasta. Heimonen jatkoi useista lopettamiskehotuksista huolimatta sosialistien haukkumista. Heimonen kirjoitti sosialisteja kritisoivia lehtikirjoituksia sekä pyrki järjestäytyneen työväen mielestä saamaan aikaan riitaa työväenyhdistyksen sisälle.¹³²

Osaltaan Heimosen vuoksi nuorisoseuran ja työväenyhdistyksen välit kiristyivät keväällä 1906, jonka vuoksi järjestettiin sovittelu kokous. Kokous päätti, että yhdistykset ryhtyvät ”*elämään sovinnossa*” sekä sovittiin, että jos yhdistykset riitaantuisivat, niin riidat selvitetäisiin ilman sanomalehtikirjoituksia. Työväki oli edelleen loukkaantunut Heimoseen, syyttäen häntä työväen panettelusta tehtaan johdolle.¹³³ Heimonen oli ammatinsa puolesta tekemisissä johdon kanssa, mitä työväki ilmeisesti piti liiallisena veljeilynä. Hän oli tehtaan varastonhoitajana ennemminkin verrattavissa toimihenkilöön kuin tavalliseen työmieheen.

Työväki väitti Heimosen lukeneen töissä ääneen sosialisteja kritisoivia kirjoituksia *Pohjois-Savosta* sekä lisälleen juttuihin omiaan, saadakseen aikaan mahdollisimman suurta ärtyneisyyttä¹³⁴. Hänen todellisesta roolistaan ja toiminnastaan yhteisössä on vaikea saada tasapuolista kuvaa, sillä järjestäytyneelle työväelle hän oli riidanhaastaja ja häirikkö. Porvarillisissa lehdissä, *Pohjois-Savossa* ja *Otavassa*, hänestä tehtiin väärinymmärretty ja syytön, jota sosia-

¹²⁸ Forsberg & Kankkunen 1996, 160, 260.

¹²⁹ Juantehtaan soittokunnan historia vuoteen 1924. Kansio Ha:9, DH, AA, Juankoski Bruk, KYA.

¹³⁰ Otava 13.2.1907, ”Selkkauksia Juantehtaalla”; Savon Työmies 22.1.1907, ”Rettelöistä Juantehtaalla”.

¹³¹ Savon Työmies 22.1.1907, ”Rettelöistä Juantehtaalla”.

¹³² Savon Työmies 19.1.1907, ”Rettelöitä Juantehtaalla”; Savon Työmies 22.1.1907, ”Rettelöistä Juantehtaalla”.

¹³³ Pohjois-Savo 13.2.1907, ”Selkkauksista Juantehtaalla”; Savon Työmies 19.1.1907, ”Rettelöitä Juantehtaalla”; Savon Työmies 22.1.1907, ”Rettelöistä Juantehtaalla”.

¹³⁴ Pohjois-Savo 13.2.1907, ”Selkkauksista Juantehtaalla”; Savon Työmies 19.1.1907, ”Rettelöitä Juantehtaalla”; Savon Työmies 22.1.1907, ”Rettelöistä Juantehtaalla”.

listit vainosivat ilman syytä. Joka tapauksessa Heimonen onnistui hankkimaan toiminnallaan paljon vihamiehiä.

Jännittynyt tilanne kärjistyi lopulta avoimeksi konfliktiksi. Heimonen esitti 25. marraskuuta 1906 Seuratalolla pidetyissä nuorisoseuran iltamissa monologin, josta muodostui konfliktin laukaiseva tekijä. Konfliktia ei olisi välttämättä tapahtunut, ellei Heimonen olisi rikkonut yhdistysten sopimaa julkaisukieltoa ja referoinut monologiaan joulukuussa 1906 *Pohjois-Savoon* kirjoittamassaan iltamaselostuksessa. Nuorisoseuran iltamissa ei ollut paikalla yhtään työväenyhdistyksen jäsentä, vaan he pitivät Seuratalon ulkopuolella puhetilaisuuden. Osa pyrki iltamiin, mutta heitä ei liputtomina päästetty tilaisuuteen.¹³⁵ On mahdollista, etteivät työväenyhdistyksen jäsenet olisi koskaan kuulleet koko monologista, ellei Heimonen olisi sitä *Pohjois-Savossa* julkaissut. Heimonen tahtoi saattaa monologinsa suuremman yleisön tietoisuuteen, sillä motiivina oli ärsyttämisen halu, kohdistuen työväenyhdistyksen jäseniin ja ennen kaikkea opettaja Rissaseen.

Pohjois-Savossa julkaistun iltamaselostuksen allekirjoituksena oli ”*Iltamassa ollut*”, mutta se oli todennäköisesti Heimosen itsensä kirjoittama, sillä hän ei kiistänyt sitä kirjoittaneensa¹³⁶. Monologissa esiintyi museon professori, joka oli keräillyt erilaisia esineitä matkoillaan. Monologissa kuvailtiin sarkastisesti, kuinka professori oli löytänyt muun muassa pommin ja ”*browningin*”¹³⁷, joilla ”*pankkiherrojen*” kädet nopeasti kohosivat ilmaan. Lisäksi professorilla oli uutuuksena irtonainen ihmisen pää, joka oli kuulunut professorin kaverille, Vaasanlääniläiselle Kalle Heikkiselle. Heikkisen pään oli irrottanut hottentottien kuningas ystävästensä ollessa Afrikan matkalla. Pään ihmeellisyys piili siinä, että se puhui ja osasi ennustaa tulevia asioita. Pää kertoi:

”että Juantehtaallakin kasvaisi ihmeellinen, viisas ja, lähimmäisiään rakastava mies, jota kansa pelastajanaan ihaileisi ja joka kansan suosiolla päästyään yläilmoihin, hattuansa heiluttaen huutaisi: Hyvästi haiseva joukko, en minä sinua enää tarvitsekaan!”

Iltamaselostuksen loppuun sisältyi kehoitus Juankosken nuorille, jotta nämä lopettaisivat veitelehtimisen ja toisten häiriköimisen. Kirjoituksessa todettiin, että: ”*Onhan teillä etevä joh-*

¹³⁵ Pohjois-Savo 3.12.1906, ”Juantehdas”; Savon työmiehet 22.1.1907, ”Rettelöistä Juantehtaalla”.

¹³⁶ Otava 5.2.1907, ”Heimosen selitys”.

¹³⁷ Browning-merkkinen pistooli. Käytettiin pistoolin yleisnimityksenä.

*taja, ainakin lähimmäisen rakkaudessa rikas, eikö hän voisi teitä jalompaan ja arvokkaampaan ohjata - vai eikö se sovi hänen ohjelmaansa? ”.*¹³⁸

Heimosen viittaukset pommiin ja pistooliin olivat vihjauksia työväenliikkeen ääriainesten ja maanalaisten järjestöjen toteuttamiin väkivaltaisiin ja aseellisiin ryöstöihin, joita tehtiin suurlakon jälkeen. Vielä selkeämmäksi viittaus on nähtävissä sitä taustaa vasten, että Kuopio oli Viipurin ohella toinen maanalaisten järjestöjen väkivaltaisen toiminnan keskus. Oulun puoluekokouksessa (1906) Kuopion edustaja vastusti voimakkaasti eduskunnallista toimintaa, pitäen sitä tuloksettomampana kuin suoraa toimintaa. Kuopiossa ja yleisemminkin Pohjois-Savossa radikaalisuuden juuret olivat jyrkässä perustuslaillisuudessa. Sortovuosina alueella oli ollut jyrkkää vastarinta-asennetta ja suoran toiminnan ihailua, jonka vuoksi laittomia kutsuntoja vastustettiin voimakkaasti. Tämä yleinen radikaalisuus siirtyi työväenliikkeen piiriin. Työväenliikkeen agitaattorit kiersivät puhumassa kutsuntoja vastaan. Radikaalisuus jatkui Kuopion seudulla vahvana syksyyn 1907 saakka, vaikka muualla olot rauhoittuivat aiemmin. Kuopiossa radikaalisuus heijastui myös *Savon Työmiehen* kirjoituksiin.¹³⁹ Heimonen koki radikaalisuuden vastenmieliseksi ja vääräksi. Hän oli kääntynyt työväenliikettä vastaan anarkistisuuden seurauksena, joten tätä taustaa vasten hänen monologinsa on helppo ymmärtää.

Heimosen monologin toinen viittaus oli tähdätty lähemmäs. Vaasan-lääniläisen Kalle Heikkisen pää puhui konfliktin toisesta keskushenkilöstä, kansakoulunopettaja Taavi Rissasesta. Rissanen oli paikallisen työväenliikkeen keskeisin henkilö. Heimonen antoi ymmärtää Rissanen olevan pelkkä opportunisti, joka aikoi työväen kustannuksella päästä eduskuntaan. Lisäksi Heimonen syytti Rissasta nuorten häiriköivän toiminnan sallimisesta, ellei jopa kehottamisesta siihen. Monologin julkaiseminen *Pohjois-Savossa* ja viittaus opettaja Rissaseen oli järjestäytyneelle työväelle liikaa. Työväenyhdistyksen jäsenet loukkaantuivat Heimoselle, jonka seurauksena Juantehtaan työväki järjesti 6. joulukuuta kokouksen, jossa päätti pyytää tehtaan johdolta Heimosen erottamista. He päättivät ilmoittaa päätöksestään paroni von Alfhanielille, joka oli matkoilla Helsingissä. Tämän vuoksi asiasta ilmoitettiin tehtaan isännöitsijälle, joka lupasi toimittaa viestin paronille. Paroni lupasi viestin saatuaan palata pikaisesti paikkakunnalle, mutta hän ei saapunut työväen mielestä tehtaalta tarpeeksi nopeasti. Työväki piti uuden kokouksen, päättäen ettei järjestäytynyt työväki vastaa Heimosen turvallisuudesta 14. tammi-

¹³⁸ Pohjois-Savo 3.12.1906, ”Juantehdas”.

¹³⁹ Soikkanen 1961, 240, 250.

kuuta 1907 kello 12.00 jälkeen. Päätöksestä ilmoitettiin Heimoselle ja isännöitsijä Otte-
linille.¹⁴⁰

Näiden tapahtumien jälkeen konfliktin kolmas päähenkilö, tehtaan omistaja paroni von Alft-
han, nousi keskeiseksi vaikuttajaksi. Paroni oli hiljalleen murtumassa olevan sääty-yhteiskun-
nan ylimmän luokan edustaja, venäläis-suomalainen aatelisherra, joka puhui äidinkielenään
ruotsia. Hän oli toisen polven paroni ja sotilassukua. Nuorempana hän oli toiminut upseerina
tsaarin armeijassa ja oli sotilasuransa loppupuolella ollut muun muassa Suomen kenraaliku-
vernöörin adjutantina. Sotilasuran jälkeen hän oli siirtynyt liike-elämään, ja hänen liiketoi-
mintansa ennen Juantehtaan hankkimista olivat moninaiset. Hän kävi muun muassa taide-
kauppaa Pietarissa, ja ilmeisesti taidekaupoilla tekemillään rahoilla osti Juantehtaan.¹⁴¹ Paroni
oli aikakaudelle varsin tyypillinen patruuna, jossa yhdistyi kaksi Suomen teollisuudelle sinä
aikana tyypillistä yrittäjätyyppiä, aatelismies ja upseeri¹⁴². Paronille paternalistinen järjestys
oli luonteva tapa hallita tehdasyhdyskuntaa. Aatelisesta syntyperästä ja sotilasurasta voi pää-
tellä, ettei vahvaan auktoriteettiin pohjannut järjestys ollut hänelle vieras. Konfliktissa hän
edusti konservatiivisia arvoja ja vahvaa patriarkaalisuutta, vastustaen yhteiskunnan muutosta.
Hänen ja työväen välillä oleva kuilu oli erittäin syvä.

Victor Hoving kuvailee von Alftania ”hyväpäiseksi ja vilkasmieliseksi”. Hän kehitti jatku-
vasti uusia suunnitelmia ja ideoita, mutta harvat näistä ideoista päätyivät toteutusasteelle, sillä
paroni ei ollut pitkäjänteinen, vaan ennemmin kiivas ja nopealiikkeinen. Hoving mainitsee pa-
ronin olleen ”hermostunut luonne”, sillä hän ei viihtynyt pitkään paikallaan. Sen vuoksi hän
ei pysynyt Juankoskellakaan kauaa kerrallaan, vaan matkusteli paljon, useimmiten Pietariin
tai Helsinkiin.¹⁴³ Paroni oli maailmanmies, joka tylsistyi Juankoskella, missä ei ollut muita
säätyläisiä tai muuta hänelle sopivaa seuraa. Juankoski ei voinut tarjota hänelle sopivia tilai-
suuksia tai huvituksia ja hiljainen elämä Juankoskella tuntui hänestä pitkästyttävältä ja yksin-
kertaiselta

¹⁴⁰ Savon Työmies 22.1.1907, ”Rettelöistä Juantehtaalla”.

¹⁴¹ Forsberg & Kankkunen 1996, 138–140; Hoving 1946, 145–149, 155–156.

¹⁴² Kuisma 2006, 208–209.

¹⁴³ Forsberg 1992, 34; Hoving 1946, 145–149, 155.

Paronin piti saapua selvittämään kriisiä useaan otteeseen, mutta hän antoi odotuttaa itseään¹⁴⁴. Hän ei ilmeisesti pitänyt tehtaan tapahtumia niin vakavina, että olisi keskeyttänyt matkansa. Lisäksi tiedonkulussa osapuolten välillä oli ongelmia ja epäselvyyksiä. Lopulta paronin ilmoitettiin saapuvan 15. tammikuuta, mutta työväki ei jäänyt odottamaan hänen saapumistaan. Tehtaan eri osastoilta kerääntyi työväkeä 14. tammikuuta kello 12.00 ja poisti Heimosen tehtaalta, jolloin tehtaan isännöitsijä moitti työväkeä, ettei se odottanut paronin saapumista.¹⁴⁵ Työntekijöiden suorittamat ei-toivottujen henkilöiden niin sanotut ”uloskannot” eivät olleet mitenkään harvinaisia, mutta Juantehtaan tapaus ei ollut lajissaan tyyppinen¹⁴⁶.

Paronin palatessa Juankoskelle seuraavana päivänä, tiistaina 15. tammikuuta, hän kutsui työväen seuraavaksi illaksi Seuratalolle. Kokoukseen osallistui paljon väkeä.¹⁴⁷ Paikalla oli myös Nilsin nimismies, joka tiedotti tapahtumista kuvernöörille¹⁴⁸. Kiristynyt tilanne työväestön ja paronin välillä herätti laajaa huomiota. Paroni piti työväelle vihaisen puheen, jossa hän kritisoi työväkeä siitä, että se oli riistänyt häneltä ”*isäntävallan*”¹⁴⁹. Paronin ja työväen välinen valtataistelu muodosti koko konfliktin ytimen. Paroni korosti loukkaantumistaan toteamalla Juantehtaan Työväenyhdistyksen olleen aina ”*hänen ylpeytensä*” sekä sävyisä ja hyvin käyttäytyvä yhdistys harvojen yhdistysten joukossa¹⁵⁰. Sopaisuudella paroni tarkoitti, että työväki ja työväenyhdistys oli aiemmin totellut paronin tahtoa ilman pienintäkään vastalauseita. Paroni ei arvostanut työväkeä kovinkaan korkealle¹⁵¹, vaan ajatteli sitä ennemminkin tuottavana massana, joka oli nyt noussut häntä vastaan. Tällainen asenne työväkeä kohtaan ei ollut poikkeava tuon ajan tehtaan omistajilla.

¹⁴⁴ Otava 22.1.1907, ”Selkkauksia Juantehtaalla”; Pohjois-Savo 18.1.1907, ”Selkkauksia Juantehtaan työväestön keskuudessa”; Savon Työmies 22.1.1907, ”Rettelöistä Juantehtaalla”.

¹⁴⁵ Otava 22.1.1907, ”Selkkauksia Juantehtaalla”; Pohjois-Savo 18.1.1907, ”Selkkauksia Juantehtaan työväestön keskuudessa”; Savon Työmies 22.1.1907, ”Rettelöistä Juantehtaalla”.

¹⁴⁶ Työntekijöiden ja työnjohtajien suhteet saattoivat kärjistyä esimerkiksi työnjohtajien ankaran kurinpidon tai liian aktiivisen työhön puuttumisen seurauksena. Suhteiden tuletuessa työntekijät saattoivat vaatia työnantajalta työnjohtajan erottamista tai jopa kantaa työnjohtajan väkikapolla tehtaan porttien ulkopuolelle. Teräs 2001, 112–118. Juantehtaan tapauksen tekee poikkeukselliseksi se, ettei uloskannon kohteena ollut työnjohtaja, eikä kysymys ollut varsinaisesti työntekijöiden ja työnjohtajien välisistä suhteista.

¹⁴⁷ Savon Työmies 22.1.1907, ”Rettelöistä Juantehtaalla”.

¹⁴⁸ Nilsin nimismiehen kirje Kuopion läänin kuvernöörille 15.1.1907 n:o 37/1907. Lähetettyjen kirjeiden toisheet 1900–1907, kansio Da3, Nilsin nimismiespiiri, JoMA.

¹⁴⁹ Otava 22.1.1907, ”Selkkauksia Juantehtaalla”; Savon Työmies 22.1.1907, ”Rettelöistä Juantehtaalla”; Sanantuoja 23.11.1915, ”Savon teollisuuspaikoilta”.

¹⁵⁰ Otava 22.1.1907, ”Selkkauksia Juantehtaalla”.

¹⁵¹ Paroni aikoi yhdessä vaiheessa ratkaista tehdasta vaivanneen asuttopulan irtisanomalla rautatehtaan työläisiä, jotta uusien teollisuuden alojen työntekijöille olisi vapautunut asuntoja. Näin olisi säästyty uusien asuntojen rakentamiselta. Forsberg & Kankkunen 1996, 162.

Työväenyhdistys oli tähän saakka toiminut, jos ei ihan paronin ohjauksessa, niin ainakin suo-
 jeluksessa. Sen vuoksi se oli saanut toimia vapaasti, esimerkiksi paronin rakennuttamalla Seu-
 ratalolla. Suurlakon jälkeen työväestö tunsu kaikkialla valtansa ja voimansa kasvavan. Pertti
 Haapala on Tampereen osalta todennut, että tehtaiden patriarkaalinen henki katosi suurlakon
 mukana. Tämän seurauksena esimerkiksi lakkojen määrä Tampereella kasvoi moninkertai-
 seksi ja ne paisuivat ennenäkemättömän suuriksi voimainkoetuksiksi työväen ja työnantajien
 välillä. Lisäksi esimerkiksi Finlaysonin tehtaalla työntekijät ajoivat omavaltaisesti ulos muu-
 tamia epämiellyttäviksi koettuja mestareita ja pakottivat toisia anomaan armoa työväeltä.¹⁵²
 Myös Juankoskella työväenliikkeen nousu vaikutti paikkakunnan olosuhteisiin. Työväenyh-
 distyksestä oli suurlakon seurauksena tullut paikkakunnan vahvin toimija tehtaan ja paronin
 jälkeen. Vallan ja voiman tunne antoi myös halun testata valtaa. Inkeri Ahveniston mukaan
 kasvanut ja voimistunut työväenliike kyseenalaisti tehdasyhteisössä vallinneen järjestyksen.
 Hänen mukaansa työväenliikkeen nousua voidaan pitää paternalismin taitekohtana, jolloin
 nousu annettua järjestystä vastaan siirsi vanhan paternalismin menneisyyteen.¹⁵³ Työväenliik-
 keen nousu merkitsi erään kauden päättymistä. Vanha paternalismi joutui väistymään uuden
 tieltä, kun työväenliike tahtoi murtaa ja kyseenalaistaa ”*patruuna-isän*” auktoriteetin. Pater-
 nalismin murtuminen tai ainakin pyrkimys sen murtamiseen oli tehdasyhteisöissä luonnolli-
 nen seuraus työväenliikkeen halusta haastaa vallitseva järjestys omalla voimallaan.¹⁵⁴

Kokouksessa paroni luki *Pohjois-Savossa* olleen iltamaselostuksen ja ilmoitti, ettei hän kyen-
 nyt löytämään siitä mitään työväenyhdistystä loukkaavaa. Paroni piti tekstiä vain tekosyynä
 Heimosen erottamiseksi, mihin hän ei voinut suostua. Paronin vastatoimena oli tehtaan sei-
 sauttaminen sekä työsuhteiden jatkaminen vain niiden työmiesten kanssa, jotka eivät kyseen-
 alaistaneet hänen auktoriteettiaan.¹⁵⁵ Paroni teki heti selväksi, että hänen auktoriteettinsa
 kyseenalaistaminen oli työväelle turmiollista. Tämä ei tehnyt vaikutusta työläisiin, sillä kun
 paroni uhkauksensa jälkeen kysyi työväeltä, ketkä asettuivat kiistassa Heimosen puolelle ja
 ketkä Heimosta vastaan, niin Heimosen kannattajiksi jäi vain ”*pieni joukko arimpia työläisiä
 ja herraskaiset*”. Kokouksen loputtua Seuratalon eteisessä syntyi väittely paronin ja tehtaan
 ulkopuolisten, todennäköisesti Vuotjärven sahan, työläisten välillä. Tämä sai paroni hermos-

¹⁵² Haapala 1986, 305–306.

¹⁵³ Ahvenisto 2008, 317.

¹⁵⁴ Ahvenisto 2008, 317; Koivuniemi 2000, 109.

¹⁵⁵ Otava 22.1.1907, ”Selkkauksia Juantehtaalla”; ”; Savon Työmies 22.1.1907, ”Rettelöistä Juantehtaalla”.

tumaan totaalisesti.¹⁵⁶ Hän ei voinut sietää työväen suorasanaista käytöstä, varsinkin kun kyseessä eivät olleet edes hänen omat työläisensä.

Paroni matkusti kokouksen jälkeen pois Juankoskelta. Ennen lähtöään paroni peruutti Heimosen työpaikalta poistamisesta nostetun poliisitutkinnan, joten laillisia seurauksia asiasta ei tullut. Paroni julisti tehtaan isännöitsijän välityksellä perjantaina 18. tammikuuta 1907 kaikki rautatehtaan lähes 200 työmiestä erotetuksi ja määräsi heidät muuttamaan pois asunnoistaan. Irtisanomisen oli määrä astua voimaan 30. tammikuuta.¹⁵⁷ Paronin vastatoimien jyrkkyys tuli työväelle shokkina. *Savon Työmies* sitä vastoin iloitsi tapahtumasta ja oli tyytyväinen ”että Juantehtaallakin työläissosialistit saavat tulikasteensa ennen vaalia”. Lehti uskoi vakaasti, että jos työväki pysyisi yhtenäisenä, työtaistelu päättyisi voittoon.¹⁵⁸ Lehti ymmärsi, että konfliktilla oli propaganda-arvo lähestyvien vaalien vuoksi. Tapahtumat toivat julkisuutta ja niiden avulla voitiin todistella työväestön epäoikeudenmukaista kohtelua hallitsevan luokan taholta.

Irtisanomistiedon saamisen jälkeen parisataa työväenyhdistyksen jäsentä piti kokouksen, jossa pidettiin työväen menettelyä Heimosen poistamisasiassa oikeutettuna. Ainoastaan yhdistyksen puheenjohtaja August Savolainen ja yksi jäsen vastustivat menettelyä.¹⁵⁹ He ilmeisesti näkivät tilanteen vakavuuden toisella tavalla. Savolainen oli todennäköisesti varsin maltillisen linjan edustaja ja piti konfliktia tarpeettomana. Työväki oli kuitenkin päättänyt, että yhdessä otetaan vastaan mitä tuleman piti. *Savon Työmiehen* toimittaja kommentoi paronin toimenpiteitä sarkastisesti. Lehti totesi, että Juankoskella jäätiin mielenkiinnolla odottamaan, miten Ruotsalaisen kansanpuolueen eduskuntavaaliohjelmaa ryhdyttäisiin Juankoskella jatkossa soveltamaan, sillä ”sekin lupaa työväelle kaikkea muuta, mutta ei työttömyyttä ja talven selkään häätöjä”.¹⁶⁰

Savon Työmiehessä sekä *Otavassa* ja *Pohjois-Savossa* esitetyt tulkinnat työsulun syistä ja syyllisistä erosivat toisistaan. *Pohjois-Savossa* ja *Otavassa* jutut olivat monesti hyvin yhteneväiset ja joskus jopa sanasta sanaan samoja, joten reportaasit tehtiin saman toimittajan materiaaleista. Molemmissa porvarillisissa lehdissä alkoi ajojahti opettaja Rissasta kohtaan ja

¹⁵⁶ Otava 22.1.1907, ”Selkkauksia Juantehtaalla”; Pohjois-Savo 23.1.1907, ”Juantehtaan selkkauksista”; *Savon Työmies* 22.1.1907, ”Rettelöistä Juantehtaalla”.

¹⁵⁷ *Työmies* 22.1.1907, ”Rettelöistä Juantehtaalla”.

¹⁵⁸ *Savon Työmies* 19.1.1907, ”Rettelöitä Juantehtaalla”.

¹⁵⁹ *Savon Työmies* 22.1.1907, ”Rettelöistä Juantehtaalla”.

häneistä pyrittiin muovaamaan syyllinen tapahtumiin. *Savon Työmien* näkökulma oli päinvas-
tainen.

Otava arveli heti, että tehtaan rettelöiden takana olisi ollut kansakoulunopettaja Taavi Rissanen. Häneistä kerrottiin epäilyttäviä asioita, esimerkiksi hänen kerrottiin järjestäneen salaisia juttutupia työväenyhdistyksen ”valiojoukon” kanssa. Näihin tilaisuuksiin ei kaikilla työväenyhdistyksen jäsenillä olisi ollut *Otavan* mukaan pääsyä.¹⁶¹ Työväenyhdistyksellä oli salaisista juttutuvista ja ”valiojoukosta” erilainen käsitys, sillä sen mukaan kyse oli vain lausunta- ja puhetaitoharjoituksista, joissa oli kymmenen hengen osallistumisrajoitus kerrallaan opetuksen sujuvuuden vuoksi. Kaikki halukkaat pääsivät vuorollaan harjoituksiin.¹⁶²

Otavan mukaan opettaja Rissasella oli työväenyhdistyksessä kaikki valta, vaikka varsinaisena puheenjohtajana toimi eläinvälskäri Savolainen¹⁶³. Tämänkin työväenyhdistys kiisti, sillä kaikkien päätösten todettiin olevan enemmistöpäätöksiä ja toimeenpanovalta puheenjohtajalla, minkä todisti myös puheenjohtaja Savolainen.¹⁶⁴ Rissasen arveltiin haluavan olla hyvässä väleissä työväen kanssa ja toivovan, että paroni ja muut olisivat huonoissa väleissä työväen kanssa. Esimerkiksi *Otava* kertoi, kuinka Rissanen oli moittinut paronia, kun paroni oli lahjoittanut työväen lapsille sukulaistyttönsä valmistamia vaatteita. Rissasen arveltiin pelkäävän, ettei ”työväen rakkautta” riittäisi hänelle tarpeeksi, jos siitä pääsisivät osallisiksi muutkin.¹⁶⁵ Tämän vaatelahjoituksista noussut kiista voidaan tulkita siten, että Rissasen mielestä työväen ei pitänyt elää lahjoitusten varassa, vaan kyetä hankkimaan elantonsa omalla palkallaan. Toimeentulo Juankoskella oli heikko, johtuen hyvin matalasta palkkatasosta¹⁶⁶.

Otavassa Rissasta vastaan oli esitetty syytöksiä jo aiemmin, muun muassa yleisönosaston kirjoituksissa Rissasta arvosteltiin ahneeksi ja itsekkäästi entiseksi suomettarelaiseksi ja bobrikovilaiseksi¹⁶⁷. Rissanen pyrki oikomaan omasta mielestään vääriä käsityksiä¹⁶⁸. Tällainen kirjoittelu jatkui koko työsulun ajan. Rissasta vastaan ja hänen puolesta kirjoittivat useat hen-

¹⁶⁰ *Savon Työmies* 22.1.1907, ”Rettelöistä Juantehtaalla”.

¹⁶¹ *Otava* 22.1.1907, ”Selkkauksia Juantehtaalla”.

¹⁶² Pekka Mömmö, ”Vääristelyjä vastaan”. *Savon Työmies* 9.2.1907.

¹⁶³ *Otava* 22.1.1907, ”Selkkauksia Juantehtaalla”.

¹⁶⁴ Pekka Mömmö, ”Vääristelyjä vastaan”. *Savon Työmies* 9.2.1907.

¹⁶⁵ *Otava* 22.1.1907, ”Selkkauksia Juantehtaalla”.

¹⁶⁶ Forsberg & Kankkunen 1996, 162

¹⁶⁷ Ks. esim. *Otava* 15.1.1907, ”Edusmiehehdokkaan arvostelua”.

¹⁶⁸ Taavi Rissanen, ”Selitystä parille demokraatille Juantehtaalla”. *Otava* 31.1.1907.

kilöt ja nimimerkit ¹⁶⁹. Kirjoituksista on nähtävissä lähestyvien eduskuntavaalien aikaansaama poliittinen kampanjointi. Osaa kirjoituksista voidaan pitää mustamaalauksena, jolla koetettiin vahingoittaa Rissasen pyrkimyksiä kansanedustajaksi.

Kirjoittelu laajeni sanasodaksi *Savon Työmiehen* ja porvarillisten lehtien välillä. Juankoskelle saapui *Savon Työmiehen* kirjeenvaihtajaksi ja työväen puolen sovittelijaksi kirjansitoja Pekka J. Mömmö, joka oli aktiivinen toimija Kuopion työväenyhdistyksessä. Hän oli tunnetuimpia työläisaktivisteja, jotka olivat toimineet yhteistyössä Venäjän maanalaisten vallankumouksellisten kanssa Kuopiossa. Hän oli suorittanut agitaatiokurssin vuonna 1904, jonka jälkeen hän oli kiertänyt maakunnassa puhumassa työväenasian puolesta ja asevelvollisuuskutsuntoja vastaan. Kun agitaatiokomitea perustettiin Kuopioon, hänet palkattiin sosialidemokraattien ensimmäiseksi viralliseksi matkapuhujaksi Pohjois-Savoon. Juankoskelle saapuessaan hän oli myös eduskuntavaaliehdokas, kuten opettaja Rissanenkin.¹⁷⁰

*Savon Työmiehe*ssä Mömmö kirjoitti kipakasti *Otavaa* ja *Pohjois-Savoa* vastaan, syyttäen niitä syyttömän miehen sotkemisesta konfliktiin ja eduskuntavaalien sabotointiyrityksistä. Syyttämällä yhtä miestä pyrittiin hänen mukaansa työväen yhtenäisyyden rikkomiseen. Mömmön mielestä opettaja Rissasen suurin synty oli, ettei hän ollut muiden herrojen kanssa samassa ”kiepissä”.¹⁷¹ Opettaja Rissanen oli näkyvästi ja ahkerasti toiminut työväenasioiden hoidossa. Se oli syy, miksi opettaja Rissaseen suhtauduttiin varauksella Juankosken porvarillisissa piireissä. Hän oli yksi yhteisön johtavista ja vaikutusvaltaisimmista henkilöistä. Lisäksi hän oli ollut perustamassa nuorisoseuraa Juankoskelle (1895) ja ollut sen toiminnassa ahkerasti mukana. Kun työväenyhdistys perustettiin paikkakunnalle, opettaja Rissanen oli luopunut nuorisoseuratoiminnasta. Tavallaan hän oli porvaristolle luokkapetturi, vaikka olikin noussut opettajaksi torpparin pojasta.

¹⁶⁹ Ks. esim. *Otava* 9.2.1907, ”Lisäselitystä”; *Otava* 21.2.1907, ”Vähän vastinetta ”parille demokraatille” Juantehtaalla”; *Otava* 5.3.1907, ”Juantehtaalta”; *Savon Työmies* 9.2.1907, ”Vääristelyjä vastaan”.

¹⁷⁰ Tuomisto 1982, 77, 83, 86–87, 113.

3.2 Työsulku paronin auktoriteetin koetinkivenä

Työsulun alkaessa keskiviikkona 30. tammikuuta rautatehtaan työväki marssi ulos tehtaasta laulaen Työväen marssia. Työsulkuun joutuneet muodostivat edunvalvojakseen sulkulaiskokouksen¹⁷², jonka puheenjohtajana toimi työväenyhdistyksen puheenjohtaja Savolainen. Järjestäytymisellä oli kiire, sillä he eivät tienneet, saisivatko enää kokoontua Seuratalolla. Sulkulaiset muodostivat lähetystön, jonka piti torstaina 31. tammikuuta selvittää tehtaan johdolta, oliko irtisanominen lopullinen vai voitiinko asian suhteen vielä neuvotella.¹⁷³ Tästä voidaan päätellä, ettei työväestö ollut vielä täysin ymmärtänyt tilanteen vakavuutta. Lähetystön piti myös selvittää, voisivatko sulkulaiset edelleen kokoontua Seuratalolla, sillä muita suurelle joukolle sopivia kokoontumistiloja ei Juankoskella ollut. Lähetystö ei päässyt neuvottelemaan isännöitsijä Ottelinin kanssa. Epäonnistuneen neuvotteluyrityksen jälkeen sulkulaiset muodostivat sovittelutoimikunnan, johon valittiin yksi mies tehtaan jokaiselta osastolta sekä Pekka Mömmö ja opettaja Rissanen. Sulkulaiset sopivat yksimielisesti, ettei yksittäisiin sovitteluihin ryhdytä. *Savon Työmies* kehotti työväkeä avustamaan sulkuun joutuneita.¹⁷⁴

Sulkulaisten kokouksessa käsiteltiin myös opettaja Rissanen roolia konfliktissa, sillä työväenkin keskuudessa oli asiasta epätietoisuutta. Kokous totesi, ettei konflikti ollut opettaja Rissanen syytä, vaikka porvarilliset lehdet niin väittivät. Rissanen oli pahoittanut mielensä Heimonen monologista, mutta toisaalta hän oli varoitellut, ettei radikaaleihin toimenpiteisiin pitäisi ryhtyä. Sulkulaiset eivät asettaneet rikkurivartiota tehtaan porteille, sillä tehtaan johto oli jo asettanut vartijat.¹⁷⁵ Tehtaan johdon toiminnan taustalla oli huoli siitä, etteivät mitkään ”kagaali-koplat”¹⁷⁶ pääsisi tekemään tuhotöitä tehtaalla¹⁷⁷. Sovittelutoimikunta pyysi, ettei tehtaalle otettaisi tuntematonta väkeä töihin¹⁷⁸. Vastustusta herätti varsinkin rakennusmestari F. Nybergin aiheet hankkia rikkureita. Nyberg, joka oli vakaumukseltaan baptisti, oli yhteistyössä nuorsuomalaisien kanssa ollut perustamassa Juankoskelle ”perustuslailliskristillismielistä” työväenyhdistystä. Tämä ”työmiehiin pimitäminen paptistisella jumalansanalla [...]”

¹⁷¹ Pekka Mömmö, ”Rettelöt Juantehtaalla”. *Savon Työmies* 26.1.1907.

¹⁷² Huomautuksia: Käytän työsulkuun joutuneista työläisistä sulkulainen-nimitystä. Sulkulaiskokous oli työsulkuun joutuneiden työläisten pitämä kokous.

¹⁷³ *Savon Työmies* 2.2.1907, ”Rettelöt Juantehtaalla”.

¹⁷⁴ *Savon Työmies* 2.2.1907, ”Rettelöt Juantehtaalla”.

¹⁷⁵ *Savon Työmies* 2.2.1907, ”Rettelöt Juantehtaalla”.

¹⁷⁶ Kagaali oli sortokaudella perustettu perustuslaillisten salaseura, joka taisteli Venäjän sortoa vastaan lähinnä passiivisella vastarinnalla. Luntinen 1993, 89. Tehtaan johto tarkoitti kagaali-koplalla työväenliikkeen radikaaleja.

¹⁷⁷ Pekka Mömmö, ”Rettelöt Juantehtaalla”. *Savon Työmies* 5.2.1907.

¹⁷⁸ *Savon Työmies* 2.2.1907, ”Rettelöt Juantehtaalla”.

ärsytti työväenyhdistyksen jyrkimpiä jäseniä.¹⁷⁹ Nybergin ja sulkulaisten välit eivät muutenkaan olleet hyvät. Lisäksi välejä huononsi Nybergin huoli rakenteilla olevan puuhiomon aikataulusta sekä rakennusmiehistä, joiden yhtymistä rautatehtaan riitaan hän pelkäsi.¹⁸⁰

Työsulun alettua sovittelutoimikunta neuvotteli usein insinööri Ottelinin kanssa. Keskustelut eivät johtaneet ratkaisuun, koska Ottelinilla ei ollut virallisia neuvotteluoikeuksia, vaan hän oli riippuvainen paronin päätöksistä. Ottelin ehdotti sovittelutoimikunnan lähettämistä Helsinkiin neuvottelemaan paronin kanssa, josta työväki kieltäytyi. Ottelin suhtautui ystävällisesti sovittelutoimikuntaan, vaikka hänen mielestään työväki oli menetellyt asiassa väärin. Siitä huolimatta vanhan työväen piti hänen mielestään säilyttää työpaikkansa tehtaalla. Konfliktin syy oli hänenkin mielestään Rissasessa, mutta tapahtuman juuret olivat syvemmillä. Vaikka Ottelinilla ei ollut neuvotteluvaltuuksia, hän lievensi irtisanomisehtoja siten, ettei asunnoista häädettäisi pakolla pois. Irtisanominen oli ehdoton, sillä henkilöiden joille paroni ei antanut töitä, oli lähdettävä paikkakunnalta. Heitä olivat kaikki nuoret ja muutamat radikaaleimmat vanhemmat työläiset.¹⁸¹

Sulkulaiset perustivat avustustoimikunnan, jonka tarkoituksena oli tukea rautatehtaan työläisiä, jotta työtaistelun jatkaminen olisi ollut mahdollista. Osa tehtaan palkollisista, jotka eivät olleet sulussa, antoivat osan palkastaan avustustoimikunnalle. Näin toimivat esimerkiksi työväenyhdistyksen puheenjohtaja eläinvälskäri August Savolainen ja veturinkuljettaja Matti Mustonen. Ajatus oli jalomielinen, mutta siitä ei ollut paljon muuta hyötyä kuin esimerkkinä toimiminen. Työsulkuun joutuneita työmiehiä oli noin 180, jonka lisäksi avustettaviin kuuluivat työmiesten perheet, jolloin sulkua kosketti noin 400 ihmistä, eli noin puolta paikkakunnan asukkaista. Kuitenkin osa sulussa olevista työläisistä, esimerkiksi valurit, eivät halunneet jäädä avustusten varaan ja alkoivat suunnitella lähtöä tehtaalta. Valurit olivat sopineet, ettei kukaan mene töihin ennen Heimosen irtisanomista.¹⁸² Valurit olivat kysytyjä ammattimiehiä ja monet olivat jo saaneet tarjouksen uudesta työpaikasta. He katsoivat helpommaksi lähteä muualle, kuin jäädä odottamaan epävarmaa tulevaisuutta.

¹⁷⁹ Savon Työmies 29.1.1907, ”Juantehdas”.

¹⁸⁰ Otava 12.2.1907, ”Selkkauksia Juantehtaalla”; Savon Työmies 29.1.1907, ”Juantehdas”; Forsberg & Kankkunen 1996, 147.

¹⁸¹ Pekka Mömmö, ”Rettelöt Juantehtaalla”. Savon Työmies 5.2.1907.

¹⁸² Pekka Mömmö, ”Rettelöt Juantehtaalla”. Savon Työmies 5.2.1907.

Paroni ilmoitti sovinnon ehdoista sähköitse. Kaikki, jotka olivat valmiita työskentelemään Heimosen kanssa, olivat tervetulleita töihin. He, jotka kieltäytyisivät, joutuisivat muuttamaan pois asunnoistaan heti. Kasarmit, joissa työläiset asuivat, olivat tehtaan omistamia, joten työsuhteen päättyminen merkitsi myös asumisoikeuden päättymistä. Paronin ankarat ehdot jyrkensäivät vastarintaa. Työväki päätti kieltäytyä paronin ehdoista ja päätti etteivät he lähde asunnoistaan ilman poliisin toimittamaa häätöä. Takaporttina heillä oli joen varressa 25 omaa saunaa, joissa ei ollut paljon tilaa, mutta ne antoivat suojaa pakkaselta. Yksimielisyyttä ja positiivista mieltä ylläpitämään perustettiin huvitoimikunta.¹⁸³

Tulevaisuus kuitenkin huolestutti sulkulaisia. Palkat olivat olleet pienet, eikä niistä ollut kertynyt säästöjä. Vaikka *Savon Työmies* kehotti kaikkia työläisiä avustamaan ”*kapitalismin uhreja*”, ja esimerkiksi Vuotjärven sahan työläiset tukivat sulkulaisia, avustukset eivät riittäneet. Lisäksi nuoret miehet kärsivät tekemisen puutteesta, jonka vuoksi työnjohtajat arvelivat nuorten miesten alkavan juopotella ajankulukseen. Työnjohtajat rohkaisivat Mömmön mukaan nuoria miehiä lähtemään kaupunkiin hakemaan viinaa. Kävi kuitenkin niin, että työnjohtajat itse sortuivat juopottelemaan. Mömmön mukaan työnjohtajat olivat täyttyneet ”*pyhällä innostuksella*”, jolloin oli syntynyt pientä riitaa ja tehtaan yövahtien oli pitänyt taluttaa heidät kotiin.¹⁸⁴ Sulkulaisten puolella ei tällaista ainakaan yhtä huomiota herättävästi tapahtunut. Mömmö saattoi hieman värittää totuutta korostaakseen työväen korkeaa moraalialia.

Juankoskelta ilmoitettiin alkavasta työsulusta tammikuun lopulla Metallityöntekijäin Liiton liittovaliokunnalle. Asiaa saapui 7. helmikuuta selvittämään liittovaliokunnan lähettämä liiton sihteeri Kaarlo Vartiainen, jonka saapuessa Seuratalon käyttö oli jo kielletty. Sulkulaisten tunnelmat olivat kaikesta huolimatta riehakkaat ja Vartiainen otettiin vastaan lähes 300:n Työväenmarssia laulavan työläisen voimin. Vartiaista kummastutti eniten se, ettei konfliktissa ollut kyse taloudellisista asioista.¹⁸⁵ Kyseessä oli puhtaasti taistelu vallasta. Järjestynyt työväestö oli voimansa tunnossa ja se kuvitteli voivansa painostaa paronia tekemään myönnytyksiä. Työsulku oli työväestön konkreettinen yritys murtaa paronin patruuna-valta.

¹⁸³ Kymi Yhtymä 3/1950; Pekka Mömmö, ”Rettelöt Juantehtaalla”. *Savon Työmies* 5.2.1907; Kettunen 1991, 31–32.

¹⁸⁴ Pekka Mömmö, ”Rettelöt Juantehtaalla”. *Savon Työmies* 5.2.1907.

¹⁸⁵ K. Vartiainen, ”Juantehtaan sulkku”. *Savon Työmies* 18.7.1914; K. Vartiainen muistiinpanoja matkoilta 1906–1907. *Matkakertomuksia 1906–1929*, kansio EN 3, Metallityöväen Liitto, TA; Suomen Metallityöntekijäin Liitto 1899–1924, 122–123.

Vartiainen ei kyennyt tekemään mitään asian hyväksi Juankoskella, sillä kukaan tehtaan johdosta ei voinut neuvotella hänen kanssaan ilman paronin lupaa. Vartiaisen kehotuksesta rautatehtaan työläiset päättivät kuitenkin perustaa metallityöväen ammattiosaston, jonka piti liittyä liittoon, kun sulussa saataisiin aikaan sopimus. Vartiaisen palattua Helsinkiin hän tapasi paronin, jonka kanssa hän keskusteli asian ratkaisusta. Paroni ei ymmärtänyt, mitä tekemistä Vartiaisella oli koko asian kanssa.¹⁸⁶ Paroni näki asian olevan vain hänen ja työväen välinen. Hän ei ymmärtänyt sitä ajattelutapaa, jota työväenjärjestöjen ja ammattiliittojen toimijat edustivat. Työläisten edustajat näkivät itsensä välittäjinä, joilla oli oikeus ja velvollisuus puuttua asioihin. Paronin mielestä he olivat ulkopuolisia asioihin sekaantujia, jotka tahtoivat puuttua hänen asioihinsa.

Vartiainen ja paroni von Alfthan eivät saaneet sopua aikaiseksi. Paronin mielestä hän ei voinut erottaa Heimosta, koska Heimonen oli palvellut häntä uskollisesti. Lisäksi paroni totesi työnantajan olevan riitatilanteessa aina oikeassa ja joukkojen väärässä. Paronin mielestä tietyt johtaja olivat ”*hänen rauhalliset työläisensä villinneet [...]*”.¹⁸⁷ Paroni ei voinut käsittää, miksi hänen työväkensä oli noussut häntä vastaan. Paroni näki itsensä perinteisenä patruunaisänä, jonka rauhalliset työläiset oli johdettu harhapoluille. Työsulku oli paronille hänen auktoriteettinsa koetinkivi ja hän oli valmis menemään äärimmäisyyksiin pitääkseen oman päänsä. Paroni ymmärsi hyvin, että jos työsulku jatkuisi, ja järjestäytynyt työväki ympäri Suomea ryhtyisi avustamaan sulkulaisia, hän kärsisi tappion. Paroni totesi Vartiaiselle, että jos oli pakko, niin hän antaisi koko tehtaan mennä nurin, ottaisi lopun omaisuutensa ja lähtisi ulkomaille, sillä hän ei tulisi suostumaan työmiesten vaatimuksiin. Vartiainen ilmoitti Juankoskelle, että välitysyrietykset olivat tuloksettomia.¹⁸⁸ Tämän jälkeen taistelu oli käytännössä selvä. Lähteet eivät kerro, ilmoittiko Vartiainen sulkulaisille kaiken, mitä paroni oli sanonut. Joka tapauksessa Vartiainen ainakin tiesi paronin tapaamisen jälkeen, että taistelu oli hävitty. Tämän jälkeen oli tarjolla ainoastaan sellaisia ratkaisuja, joissa työsulussa olevat työläiset olivat häviäjiä.

¹⁸⁶ K. Vartiainen, ”Juantehtaan sulku”. Savon Työmies 18.7.1914; K. Vartiaisen muistiinpanoja matkoilta 1906–1907. Matkakertomuksia 1906–1929, kansio EN 3, Metallityöväen Liitto, TA.

¹⁸⁷ K. Vartiainen, ”Juantehtaan sulku”. Savon Työmies 18.7.1914.

3.3 Ideologista taistelua lehtien sivuilla

Sulun edetessä lehtikirjoitusten tyyli kärjistyi, sillä lähestyvät eduskuntavaalit vaikuttivat konfliktin käsittelyyn *Otavassa*, *Pohjois-Savossa* ja *Savon Työmiehessä*. Mömmö käytti jyrkkää kieltä kirjoittaessaan konfliktista *Savon Työmiehessä*. Mömmön mielestä työsululla leikiteltiin työväestön kanssa, koska paroni ei itsekään tiennyt, miksi oli laittanut työläiset työsulkuun. Mömmö arveli joidenkin muiden henkilöiden ohjailevan paronin päätöksiä. Hän epäili seisonkin tulevan paronille kätevään aikaan, koska tehdas oli kärsinyt pääomien puutteesta, jonka seurauksena sen toiminta oli taloudellisesti hankaloitunut. Mömmön mukaan työläisten irtisanominen oli paronille liiketaloudellisesti kannattavaa.¹⁸⁹ Epäily saattoi osua oikeaan, sillä paronin liiketoimet kärsivät usein pääomien puutteesta. Lisäksi paroni käytti tehtaan toimintaa varten tarpeellisia rahoja vähemmän oleellisiin kohteisiin. Hän esimerkiksi rakennutti Suomen mittakaavassa harvinaislaatuiseen ylellisen, muun muassa tenniskentän varustellun, puiston kartanonsa lähelle.¹⁹⁰ Tilauksia tehtaalla kuitenkin oli, sillä insinööri Ottelin joutui sulun aikana ilmoittamaan useille asiakkaille kauppojen peruuntuvan tai viivästyvän työsulun vuoksi¹⁹¹.

Heimonen kirjoitti *Otavaan* oman versionsa, jolla hän halusi oikaista sosialistien ”*roskaiset valheet*”. Heimonen väitti, ettei *Savon Työmies* ottanut hänen oikaisuvaatimustaan vastaan, jonka vuoksi hän joutui kirjoittamaan oikaisunsa *Otavaan*.¹⁹² Mömmö puolestaan väitti, ettei Heimonen edes yrittänyt saada oikaisua julki *Savon Työmiehessä*.¹⁹³ Heimonen ei ottanut kirjoituksessaan kantaa, oliko hän syyllinen tapahtumiin. Hän ei kuitenkaan kiistänyt kirjoitaneensa iltamaselostusta. Hän totesi, että työväen oli turha puolustaa sellaista henkilöä, joka niin helposti ja ilman syytä loukkaantui. Juantehtaan järjestäytyneen työväen hän haukkui ihmisyyden sortajiksi ja vertasi omaa häätöään tehtaalta Bobrikovin ajan vainoihin, mikä sopi hyvin hänen kiihkeään nuorsuomalaiseen vakaumukseensa. Hän esitti toivomuksen ”*että valo vielä pimeyden voittaa, yön peikot ja aamun usvat aurinko kauvas karkoittaa*” ja kehotti uu-

¹⁸⁸ K. Vartiainen, ”Juantehtaan sulku”. *Savon Työmies* 18.7.1914.

¹⁸⁹ Pekka Mömmö, ”Rettelöt Juantehtaalla”. *Savon Työmies* 5.2.1907.

¹⁹⁰ Ahvenainen 1972, 42; Forsberg & Kankkunen 1996, 163–165; Hoving 1946, 149–150.

¹⁹¹ Juantehtaan isännöitsijä Ottelinin kirje Maamieskauppa Oy:lle 13.2.1907. Brevkopieböcker, Da:12, AH, AA, Juankoski Bruk, KYA; Juantehtaan isännöitsijä Ottelinin kirje Suomalainen Maanviljelyskauppa Osakeyhtiölle 16.2.1907. Brevkopieböcker, Da:12, AH, AA, Juankoski Bruk, KYA.

¹⁹² V. Heimonen, ”Heimosen selitys”. *Otava* 5.2.1907.

¹⁹³ P. Mömmö, ”Vääristelyjä vastaan”. *Savon Työmies* 9.2.1907.

pumatta jatkamaan ”*valon*” työtä.¹⁹⁴ Hän vaikutti kirjoituksessaan säikähtäneen sitä, millaisiin mittasuhteisiin hänen monologinsa paisui.

Otavassa kirjoitettiin helmikuun alussa sosialistien tahallisesti valehtelevan ja levittävän työväen keskuuteen vihaa ja tyytymättömyyttä. Jutun kritiikki sosialisteja kohtaan oli yleistä, mutta se konkretisoitiin Juantehtaan tapahtumien kautta. Vihaa levitettiin kirjoituksen mukaan ilman mitään syytä ja Juantehtaan selkkausta se piti tyyppiesimerkkinä sosialistien toiminnasta. Sosialistien oli saatava aikaan rettelöitä, jotta agitaattorit voisivat esiintyä työväen puolestapuhujina. *Otavassa* analysoitiin Heimosen monologia löytämättä siitä mitään loukkaavaa. Syytökset Heimosta kohtaan nähtiin vain tekosyinä, joilla koetettiin synnyttää riitaa ja häätää Heimosen pois tehtaalta, koska hän ei hyväksynyt anarkistisia mielipiteitä. Heimosen itsenäinen ajattelu oli *Otavan* mukaan sosialistien johtomiesten uhka. Heimosen itse ei *Otavan* mukaan koskaan pilkannut, ivannut tai parjannut sosialisteja tai muuten ärsyttänyt heitä, vaan oli ilman syytä joutunut sosialistien uhriksi.¹⁹⁵

Otava antoi ymmärtää, että kaikki työläiset eivät hyväksyneet työväen toimintaa, ja varsinkin ”*vanhemmat ja ajattelevat*” työmiehet olivat selkkausta vastaan. Heillä ei kuitenkaan ollut mahdollisuutta vaikuttaa asioihin, sillä Juantehtaan Työväenyhdistys oli lehden mukaan nuorten huligaanien käsissä, jotka pyrkivät vaimentamaan eriäviä mielipiteitä esittäneet henkilöt ”*verenimijäin käytyreinä*”.¹⁹⁶ Eriäviä mielipiteitä esiintyi, sillä tilanteen muuttuminen hallitsemattomaksi järkytti yhteisöä. Osaa työläisistä alkoi kaduttaa, kun tapahtumat lähtivät vyörymään hallitsemattomasti.

Otava näki työsulussa myös hyviä puolia, koska sen mukaan ajattelevat työmiehet tunsivat vihaa ja katkeruutta työväenyhdistyksen johtoa sekä agitaattoreita kohtaan, koska sosialistit olivat *Otavan* mukaan ottaneet työläiset uhreikseen toteuttaakseen omia tarkoitusperiään, joista koituvat seuraukset jäivät työväen maksettavaksi. *Otavan* käsitys työväenliikkeen toimijoista ei ollut mairitteleva, sillä kaiken takana se näki työväenjohtajien halun rikastua ja elää leveästi työväen kustannuksella. Työväenystävänä esiintyminen oli *Otavan* mukaan tärkeää myös eduskuntapaikan saamiseksi, jonka tavoittelun lehti esitti täysin opportunistisena

¹⁹⁴ V. Heimonen, ”Heimosen selitys”. *Otava* 5.2.1907.

¹⁹⁵ *Otava* 7.2.1907, ”Ju’antehtaan rettelöt”.

¹⁹⁶ *Otava* 7.2.1907 ”Ju’antehtaan rettelöt”.

toimintana, joka ei tähdännyt työväen etujen ajamiseen.¹⁹⁷ *Otava* pyrki kampittamaan Pekka Mömmöä ja opettaja Rissasta. Tarkoituksena oli propagoida sosialisteja vastaan tulevien eduskuntavaalien vuoksi sekä lietsoa epävarmuutta sulkulaisten joukkoon. Jälkimmäisen tavoitteen onnistuminen oli kyseenalaista, sillä kovinkaan moni työsulkuun joutuneista työmiehistä ei tilannut tai lukenut *Otavaa*. Lehti joutui tyytymään saarnaamaan jo valmiiksi samalla tavalla ajatteleville.

Työsulussa ei tapahtunut muutosta helmikuun puoleenväliin mennessä. *Otava* jatkoi Heimosen puolustelua ja sosialistien haukkumista¹⁹⁸. *Otava* ei suostunut julkaisemaan Mömmön oikaisuvaatimuksia, joten Mömmö kritisoi *Otavaa* ja sen juttujen linjaa voimakkaasti *Savon Työmiehessä*¹⁹⁹. Kirjoittelu jumiutui pattitilanteeseen, jossa molemmat osapuolet toistelivat omia näkökantojaan, jotka noudattivat perussisällöltään jo useaan kertaan julkaistuja juttuja. Välillä lehdissä esitettiin uusia väitteitä, esimerkiksi *Otavan* väitteet muuttuivat sulun edessä entistä hyökkäävämmiksi. Lehti väitti, ettei työväen joukosta löytynyt ketään, joka olisi syyttänyt Heimosta tapahtumista, vaan osa työväestä oli Heimosen kanssa kuin veljiä, eikä muillakaan ollut mitään riitaa hänen kanssaan.²⁰⁰ Tämä ei pitänyt paikkansa, vaikka lehti oli osittain oikeassa. Monilla työsulkuun joutuneilla ei ollut mitään riitaa Heimosen kanssa. Työsulkuun oli joutunut monia rautatehtaan työläisiä, jotka eivät olleet Heimosen kanssa olleet missään tekemisissä²⁰¹. Tämä sai omasta mielestään syyttömänä työsulkuun joutuneiden keskuudessa aikaan katkeruutta paronin toimia kohtaan, ja johti heidän liittymiseen sulkulaisten rintamaan Heimosta ja paronia vastaan.

Otavan mukaan suurin osa sulkulaisista oli valmis menemään töihin, mutta Mömmö esti tämän ja pakotti työläiset elämään armopaloilla. *Otava* päivitteli, kuinka työväki oli antautunut ”vehkeilijöiden” ja ”poikanulikoiden” virittämään ansaan, kehottaen tekemään pesäeron valehtelijoihin, joiden vuoksi työläiset joutuivat kärsimään. Lisäksi lehti kertoi, kuinka Mömmö oli suostutellut puuhiomon rakennusmiehiä tukilakkoon ja haukkunut heidän kristillisyytensä.²⁰² Tämän jälkeen Mömmön vaati oikaisua esitettyihin väitteisiin painolain nojalla ja sai oikaisun läpi. Hän oikoi *Otavan* väitteitä, todeten ettei edes rautatehtaan työhön jääneitä miehiä, esimerkiksi junankuljettajia, oltu kelpuutettu tukilakkoon. Puuhiomon rakennusmiehiä ei

¹⁹⁷ *Otava* 7.2.1907 ”Ju’antehtaan rettelöt”.

¹⁹⁸ *Otava* 12.2.1907, ”Selkkauksia Juantehtaalla”.

¹⁹⁹ Pekka Mömmö, ”Vääristelyjä vastaan”. *Savon Työmies* 9.2.1907.

²⁰⁰ *Otava* 12.2.1907, ”Selkkauksia Juantehtaalla”

²⁰¹ Pekka Mömmö, ”Rettelöt Juantehtaalla”. *Savon Työmies* 5.2.1907.

oltu houkuteltu tukemaan sulkua, vaan oli pyydetty taloudellisesti avustamaan sulkulaisia. *Otavan* toimitus kommentoi Mömmön oikaisua toteamalla Mömmön valehtelijaksi.²⁰³ Uutisointi paljastaa, kuinka *Otava* ja *Savon Työmies* elivät eri todellisuuksissa. Kummallakin oli erilaiset näkemykset asioista ja kumpikin oli vakuuttunut oman totuutensa oikeellisuudesta. Totuus, sikäli kuin se oli olemassa, sai tehdä tilaa ideologialle.

3.4 Sulku päättyy nöyryytykseen

Sulkulaisten taloudellinen tilanne heikentyi edelleen helmikuun puolessa välissä, ja he joutuivat yksi kerrallaan kääntymään avustustoimikunnan puoleen. Avustustoimikunnan saamat lahjoitukset työssä olevilta työläisiltä olivat riittämättömät. Maaseudulta tulleet puuhiomon rakennusmiehet eivät uskaltaneet avoimesti avustaa sulkulaisia, koska rakennusmestari Nyberg oli jyrkästi sulkulaisia vastaan ja työmiehet pelkäsivät työpaikkansa puolesta.²⁰⁴ Rakennusmiehet eivät muutoinkaan olisi kyenneet pienillä palkoillaan merkittäviin avustuksiin. Työssä olleiden avustusten lisäksi sulkulaiset saivat lahjoituksena Juantehtaan Työväenyhdistykseltä 100 mk [372,01 €], jonka lisäksi sulkulaiset lainasivat yhteisestä lakkorahastosta 200 mk [744,02 €]. Lisäksi sulkulaiset saivat Metallityöntekijäin Liitolta 300 mk [1 116,03 €]. Avustus oli keskinäisen solidaarisuuden ilmaus, sillä Juantehtaan Työväenyhdistys oli tukenut marraskuussa 1906 työsulussa olleita Helsingin metallityöläisiä.²⁰⁵ Summat olivat pieniä suuren joukon ruokkimiseksi, mikä huoletti sulkulaisia, sillä nälän takia sanelusopimukseen nöyrytymistä pidettiin viimeisenä mahdollisena vaihtoehtona. Tehtaan puolelta oli työsulussa oleviin otettu yhteyttä puolivirallisesti, sillä mitään oikeita sovitteluyrityksiä ei ollut, ja epäviralliset sovintoesitykset olivat lähinnä ”hermosotaa”. Työmiehiä oli pyydetty tulemaan töihin, mutta ennen töihin pääsyä heidän olisi pitänyt käydä pyytämässä Heimosta töihin. Tämä ärsytti sulussa olevia, mikä oli myös sen tarkoitus. Selkkkaus oli myös psykologista taistelua. Epävarmuudesta huolimatta sulkulaisten mielialat olivat edelleen positiiviset, rauhalliset ja uhmakkaat. Osa työsulkuun joutuneista valureista oli houkuteltu muuttamaan

²⁰² Otava 12.2.1907 ”Selkkauksia Juantehtaalla”

²⁰³ Pekka Mömmö, ”Juantehtaan rettelöiden johdosta”. Otava 14.2.1907.

²⁰⁴ Pekka Mömmö, ”Juantehtaan rettelöiden johdosta”. Otava 14.2.1907.

²⁰⁵ Marraskuun tili 1906. Kassa ja tilikirja 1905–1928, kansio G1, Juankosken ty, TA.

työn perässä muualle, esimerkiksi Helsinkiin. Monet heistä, jotka eivät olleet vielä lähteneet, harkitsivat sitä, mikäli sopua ei syntyisi.²⁰⁶

Suurin osa sulkulaisista eli avustusten varassa helmikuun loppupuolella. Työväki kävi päivittäin opettaja Rissasen luona Karjalankoskella, jossa pidettiin kokouksia. Kolmen kilometrin päässä tehtaalta sijainnut Rissasen mökki oli toiminut sulkulaisten tukikohtana siitä lähtien, kun heidät oli ajettu pois Seuratalolta. Rissanen koordinoi hätäapua ja jakoi avustuksilla hankittuja ruokatarpeita.²⁰⁷ Ongelmana oli, etteivät avustuspyynnöt tuottaneet rahaa toivotulla tavalla, vaikka työväen solidaarisuuteen vedottiin ympäri Suomea²⁰⁸. Tehtaan johto näki sulkulaisten vähitellen kypsyvän tilanteeseen, ja se laittoi pari miestä keräämään työhön haluavien nimiä. Tarkoituksena oli hajottaa sulkulaisten rivit. Lisäksi tehdas otti käyttöön äärimmäisen painostuskeinon, jolla se oli jo pitkään uhkaillut. Työmiesten, jotka eivät enää saisi työtä tehtaalta, piti muuttaa tehtaan asunnoista 1. maaliskuuta mennessä. Lisäksi työväenyhdistys velvoitettiin maksamaan ennen sulkua Seuratalon käytöstä kertynyt velka, 200 markkaa [744,02 €].²⁰⁹

Paronin mustalle listalle joutuneet työläiset häädettiin tehtaan asunnoista helmi-maaliskuun vaihteessa. Työmiehet, jotka eivät voineet tai eivät halunneet muuttaa pois paikkakunnalta, muuttivat perheineen omiin saunoihinsa joen varteen. Ongelmana oli, että saunat oli rakennettu tehtaan maille. Paroni määräsi saunat purettaviksi, jonka vuoksi niistä ei ollut apua häädetyille. Sulkulaisten kestokyky oli murtumassa. Tehtaan johto huomasi tämän, antaen sulkulaisille 9. maaliskuuta hyväksyttäviksi uudet järjestyssäännöt, joita sulkulaiset eivät kuitenkaan hyväksyneet. Sovun esteenä oli se, että kaikkien mustalle listalle joutuneiden piti poistua tehtaalta ennen kuin sovitteluja voitiin jatkaa. Samaan aikaan monet sulkulaiset olivat etsimässä työtä, mutta kaikilla ei ollut mahdollisuuksia lähteä pois. Suuren osan täytyi edelleen elää avustusten varassa.²¹⁰

Työsulun aikana käytiin ensimmäiset yksikamariset eduskuntavaalit. Vaalitaistelua oli sävyttänyt lehtien kirjoittelu työsulusta, joka oli muodostunut hyväksi keinoksi nostaa esille omia ja haukkua vastapuolen mielipiteitä. Porvarilliset lehdet ja *Savon Työmies* kävivät keskenään

²⁰⁶ Pekka Mömmö, ”Rettelöt Juantehtaalla”. *Savon Työmies* 19.2.1907.

²⁰⁷ Otava 5.3.1907, ”Juantehtaalta”; Pekka Mömmö, ”Rettelöt Juantehtaalla”. *Savon Työmies* 5.2.1907.

²⁰⁸ *Savon Työmies* 28.2.1907, ”Juantehtaan työsulkulaisia avustamaan”

²⁰⁹ *Savon Työmies* 28.2.1907, ”Juantehtaalla on herrojen puolelta ryhdytty toimintaan”; *Savon Työmies* 2.3.1907, ”Juantehtaalla”; *Savon Työmies* 9.3.1907, ”Juantehtaan rettelöistä”.

kiihkeää debattia. *Otava* ja *Pohjois-Savo* haukkuivat lähes jokaisessa numerossaan opettaja Rissasta ja toimittaja Mömmöä. Haukkumiseen osallistuivat lehden toimittajat ja useat mielihoidon kirjottaneet henkilöt.²¹¹ Rissasella oli myös puolustajia, jotka koettivat oikoa syytöksiä²¹². Rissasen eduskuntavaaliehdokkuus ärsytti hänen vastustajiaan. Kirjoitukset esittivät hänen vaikutteidensa olevan itsekkäitä ja hänen olevan sopimaton kansanedustajaksi.

Mömmöä vastaan suunnatuissa kirjoituksissa häntä syytettiin valehtelusta. *Otava* suhtautui sosialismiin kiihkeän vihamielisesti, eikä sitä vastaan taistellessa mitkään keinot olleet ylimitoitettuja. *Otava* suoranaisesti valehteli, kun se esimerkiksi kertoi sulun aikana Mömmön pakkotaneen sulkulaiset olemaan työsulussa, vaikka he olisivat halunneet mennä töihin²¹³. Mömmö puolestaan väitti *Otavan* kirjoittelun koostuvan lähinnä valheista. Toisen osapuolen valehtelijaksi väittäminen oli molemmilla osapuolilla toistuva piirre. Mömmö pyrki oikomaan omasta mielestään virheellisiä väitteitä ja *Otava* puolestaan pyrki boikotoimaan oikaisuyritykset.²¹⁴ Vähän ennen maaliskuun eduskuntavaaleja sotkeutui asiaan myös Kuopion sosialidemokraattinen kunnallistoimikunta. Se sai tarpeekseen *Otavan* sosialisteja parjaavista kirjoituksista ja haastoi *Otavan* vastaamaan väitteistään sekä todistamaan ne oikeiksi kunnallistoimikunnan edessä.²¹⁵

Otavan sosialisteja vastaan suunnattu kampanja ei toiminut Juankoskella. Osaltaan tähän vaikutti lehtien vakiintunut lukijakunta. He, jotka lukivat *Otavaa*, eivät olisi muutenkaan äänestäneet sosialisteja. Pienessä ja tiiviissä yhteisössä kampanjalla ei ollut paljon vaikutusta puoleen taikka toiseen. Rintamalinjat olivat selvät, ja puolet oli jo valittu. Eduskuntavaaleissa, jotka pidettiin 15.–16. maaliskuuta, sai SDP vaalivoiton²¹⁶. Vaalit olivat onnistuneet myös Pekka Mömmölle ja Taavi Rissaselle. Laajasta ja kyseenalaisestakin julkisuudesta ei vaalituloksen perusteella ollut haittaa, sillä molemmat valittiin eduskuntaan.²¹⁷

²¹⁰ Kymi Yhtymä 3/1950; Savon Työmies 12.3.1907, ”Juantehtaan herrat leikittelevät”.

²¹¹ Ks. esimerkiksi *Otava* 15.1.1907, ”Edusmiesehdokkaan arvostelua”; *Otava* 9.2.1907, ”Lisäselitystä”; *Otava* 16.3.1907, ”Herroille J. Korhonen Viipurissa, K. Ollikainen Pieksämäellä ja P. Pitkänen Kuopiossa”.

²¹² Ks. esimerkiksi *Otava* 21.2.1907, ”Vähän vastinetta parille demokraatille”

²¹³ *Otava* 12.2.1907, ”Selkkauksia Juantehtaalla”.

²¹⁴ Pekka Mömmö, ”Juantehtaan rettelöiden johdosta”. *Otava* 14.2.1907.

²¹⁵ Savon Työmies 9.3.1907, ”Vaatumuksella valheitansa todistelemaan”.

²¹⁶ ”Aikataulut ja viranomaiset”. <<http://www.vaalit.fi/eduskuntavaalit1907/4.html>>. 5.4.2010; ”Vaalien tulokset ja äänten laskenta”. <http://www.vaalit.fi/eduskuntavaalit1907/9_1.html>. 5.4.2010. Ks. Liite 4.

²¹⁷ *Otava* 2.4.1907.

Eduskuntavaalien jälkeen sulkulaisten vastarinta murtui. Yli seitsemän viikkoa kestänyt sulkua ja sen aiheuttama puute saivat sulkulaiset nöyrytykseen ja anomaan anteeksiantoa paronilta. Sulkulaiset pitivät 22. maaliskuuta kokouksen, jonka loppulausumassa he pahoittelivat toimintaansa ja pyysivät paronia avaamaan tehtaan²¹⁸. Sulkulaisten joukossa oli vielä erimielisyyttä, jonka vuoksi lopullinen anteeksipyyntö ja anomus tehtaan käynnistämiseksi toimitettiin paronille 27. maaliskuuta. Kirjeessä pahoiteltiin työväen ”oikeudetonta” ja ”ajattelematonta” toimintaa Ville Heimosta kohtaan. Paronia pyydettiin nöyrästi olemaan ”suosiollinen” ja avaamaan tehtaan, jotta sulkulaiset pääsisivät töihin.²¹⁹ Minkäänlaista sovitteluratkaisua ei työsulussa tehty, vaan taistelu päättyi työväen ehdottomaan antautumiseen ja paronin täydelliseen voittoon.

Paroni suostui tehtaan avaamiseen kolmella ehdolla. Kaikkien, jotka halusivat töihin, piti allekirjoittaa 27. maaliskuuta pidetyn sulkulaiskokouksen pöytäkirja. Toiseksi paroni vaati, että Juantehtaan Työväenyhdistyksen säännöt muutettaisiin siten, että yhdistykseen saisi kuulua vain Juantehtaan työläiset.²²⁰ Jälkimmäinen ehto oli paronin yritys ottaa työväenyhdistys tiukasti omaan valvontaansa. Yhdistykselle, joka oli haastanut paronin patruuna-auktoriteetin, oli osoitettava oma paikkansa. Samalla sääntö rajasi pois myös opettaja Rissasen, joka ei uusien sääntöjen mukaan olisi enää voinut kuulua yhdistykseen. Kolmantena ehtona oli, ettei tehtaan ja työväen väliin saanut tulla ketään sivullisia, vaan asiat oli hoidettava kahdenvälisesti²²¹. Tämä tarkoitti, ettei neuvotteluissa enää voinut olla mukana kolmatta osapuolta tai välittäjää. Tämäkin sääntö oli luotu palauttamaan patruunavalta takaisin.

Suurin osa sulkulaisista allekirjoitti 27. päivän kokouksen pöytäkirjan, suostuen kaikkiin ehtoihin, jotta pääsisivät takaisin töihin. Myös työväenyhdistyksen puheenjohtaja August Savolainen ja tehtaan johto allekirjoittivat paperin. Vain parikymmentä sulkulaista ei allekirjoittanut sopimusta, mutta suurimmalta osalta heistäkin oli päättäväisyys jo kadonnut.²²² Allekirjoitustilaisuudessa 30. maaliskuuta paroni piti puheen, tuomiten työväenliikkeen johtajat työväestön todellisiksi orjuuttajiksi, jotka eivät sallineet työläisten itsenäistä ajattelua. Paronin mukaan sosialistit saarnasivat vihaa ja vainoa, joka johti ”heikkoluontoisen” ja ”vähätietoisen”

²¹⁸ Savon Työmies 16.4.1907, ”Juantehtaalaisten häpeäteko”.

²¹⁹ Sulkulaisten kirje paroni von Alphanille 27.3.1907. Protokoll kopieböcker 1904-1909, Ca: 1, Prot., Dir., Juankoski Bruk, KYA.

²²⁰ Otava 4.4.1907, ”Juantehtaan rettelöt loppuneet”.

²²¹ Otava 4.4.1907, ”Juantehtaan rettelöt loppuneet”.

²²² Savon Työmies 4.4.1907, ”Juantehtaalla lauaintaina”; Savon Työmies 16.4.1907, ”Juantehtaalaisten häpeäteko”.

työmiehen väkivaltaan. Hänen mielestään silloin, kun työläiset ja heidän perheensä kärsivät puutteesta, sosialistien johtomiehet hankkivat itselleen eduskuntapaikkoja ja lisätuloja. Tämä oli viittaus opettaja Rissaseen ja toimittaja Mömmöön. Lopuksi paroni totesi, että ”*vastaisuudessa ehkä tulette huomaamaan, ketkä ovat rehellisesti tarkoittaneet mahdollisuuden mukaan parantaa asemaanne*”.²²³ Tällä hän tarkoitti itseään ja isällistä huolenpitoaan työläisistä. Paroni näki itsensä vanhan ajan patruuna-isänä, joka huolehti työväestöstään kuin lapsistaan ja suojeli heitä sosialismilta.

Suurin osa mustalle listalle joutuneista työläisistä olivat muuttaneet pois ennen töiden aloittamista uudelleen. Juankoskelta muutti pois vuoden 1907 aikana 69 henkilöä. Suurin osa henkilöistä muutti pois sulun seurauksena. Poismuuttaneista valureita oli kahdeksan, lisäksi joukossa oli viilari, levyseppä ja putlari. He olivat enimmäkseen perheellisiä ammattityömiehiä, joille oli tarjolla uutta työtä. Useita rautatehtaan työläisiä on merkitty poismuuttaneiksi vasta vuoden 1908 puolella. Voidaan olettaa, että henkilöt muuttivat pois jo edellisenä vuonna. Heistä useimmat olivat perheettömiä nuoria miehiä, joten on syytä olettaa heidän olleen radikaaleja, joille paroni ei enää tarjonnut työtä. Eniten muutettiin Helsinkiin, jonka lisäksi muutettiin muun muassa Kymiin, Kotkaan ja Pohjan pitäjään.²²⁴ Juankosken metallimiehiä muutti myös Varkauteen²²⁵.

Työt tehtaalla alkoivat uudelleen 2. huhtikuuta²²⁶. Töihin mennessä työntekijöiden oli tehtaan portilla allekirjoitettava tehtaan uudet järjestyssäännöt²²⁷. Selkkauksen aikana tehtaan johto oli laatinut selkeät säännöt, joissa oli työhön liittyvien säädösten lisäksi käyttäytymisohjeita. Välitön erottaminen seurasi, jos käyttäytyi huonosti tai väkivaltaisesti työtovereita kohtaan.²²⁸ Säädöksen voidaan nähdä syntyneen konfliktin seurauksena. Kaiken työsulun päättymiseen liittyneen nöyryytyksen huippuna oli se, että uudet järjestyssäännöt oli vastaanotettava Ville Heimoselta²²⁹. Paroni halusi näyttää konkreettisesti, kuka oli isäntä.

²²³ Otava 4.4.1907, ”Ju’antehtaan rettelöt loppuneet”.

²²⁴ Sisään- ja ulosmuuttaneet Juankosken seurakunnassa 1898–1923. I Väestörekisteriarkisto 1863–1984, kansio I B.a:1-5, Juankosken srk., JSA.

²²⁵ Nevala 2003, 54.

²²⁶ Otava 4.4.1907, ”Ju’antehtaan rettelöt loppuneet”.

²²⁷ Savon Työmies 16.4.1907, ”Juantehtaalaisten häpeäteko”.

²²⁸ Juantehtaan järjestyssäännöt. Akt n:o 149, kansio Hb:2, ÄOH, Dir., Juankoski Bruk, KYA.

3.5 Työsulun jälkinäytös

Savon Työmies otti sulkulaisten antautumisen raskaasti. Lehti kirjoitti halveksuvasti työläisten orjamaisesta nöyryydestä, joka oli pakottanut heidät rukoilemaan tehtaan avaamista. Lehti totesi, ettei nöyrtyminen johtunut nälästä tai puutteesta, vaan syynä oli työläisten ”orjamainen luonne”. Lehti julisti sulkulaiset pettureiksi, sillä he olivat pettäneet järjestäytyneen työväen odotukset ja keskinäisen solidaarisuuden, koska kaikki halukkaat eivät päässeet takaisin töihin.²³⁰ Uusien järjestyssääntöjen allekirjoittaneita oli 127²³¹. Alkuperäisestä 180 työntekijästä noin 50 oli joutunut mustalle listalle, eikä siten ollut saanut palata tehtaalle tai oli muuttanut työn perässä muualle.²³²

Savon Työmies julkaisi elokuussa 1907 sulkulaisille lähetettyjen avustusten summat. Avustuksia oli tullut yhteensä 2 736,65 markkaa (10 180,61 €).²³³ On mahdotonta sanoa, kuinka paljon summasta oli sulkulaisten käytettävissä työsulun aikana. Summa vaikuttaa merkittävältä, mutta jaettuna sulun vaikutuksen alaiseksi joutuneen noin 400 hengen kesken, summa ei nouse kovin korkeaksi. Silti *Savon Työmies* oli todennäköisesti oikeassa todetessaan, ettei taistelun päättymisen ainoana syynä ollut nälkä, vaan rohkeuden pettäminen.

Vaikka *Savon Työmies* oli tukenut työväestön oikeutta vaatia Heimosen erottamista, oli työväestön menettely lehden mielestä ollut väärää ja lapsellista. Lehden näkökulmasta väärin oli toimittu siinä, että oli ryhdytty työtaisteluun ilman, että siitä oli keskusteltu työväenliikkeen ylempien tahojen kanssa. Juantehtaan epäonnistunut työtaistelu oli muille varoittava esimerkki. Lisäksi lehti kehotti valureita pysymään pois tehtaalta, jotta sen käynnistäminen vaikeutuisi.²³⁴ Suurin osa valureista oli muuttanut uuden työpaikan perässä muualle, jolloin tehtaalla tarvittiin ammattitaitoisia valureita. *Savon Työmies* halusi vaikeuttaa tehtaan toiminnan käynnistymistä.

Savon Työmiehen mielestä puheenjohtaja August Savolainen ei ollut asettunut työtaistelussa selvästi työväestön puolelle²³⁵. Savolainen ei ollut alun alkaenkaan hyväksynyt työväen

²²⁹ *Savon Työmies* 16.4.1907, ”Juantehtaalaisten häpeäteko”.

²³⁰ *Savon Työmies* 16.4.1907, ”Juantehtaalaisten häpeäteko”.

²³¹ Järjestyssääntöjen allekirjoittajat. Akt n:o 149, kansio Hb:2, ÄOH, Dir., Juankoski Bruk, KYA.

²³² *Savon Työmies* 16.4.1907, ”Juantehtaalaisten häpeäteko”.

²³³ *Savon Työmies* 13.8.1907, ”Juantehtaan sulkulaisille”.

²³⁴ *Savon Työmies* 16.4.1907, ”Juantehtaalaisten häpeäteko”.

²³⁵ *Savon Työmies* 16.4.1907, ”Juantehtaalaisten häpeäteko”.

menettelyä Heimosta kohtaan²³⁶. Savolainen ei ollut radikaali, mutta ehkä häntä painoi myös kiitollisuudenvelka, jonka vuoksi hän ei mielellään noussut tehtaan auktoriteettia vastaan. Savolainen sai kiittää ammatistaan tehdasta, sillä tehdas oli kustantanut hänen opiskelunsa eläinlääkäriksi²³⁷. *Savon Työmiehen* vihamielisyyden taustalla Juantehtaan työläisiä ja Savolaista vastaan oli se, että sulkulaisten antautuminen oli tappio myös *Savon Työmiehelle*. Tappio oli huonoa mainosta lehdelle ja koko järjestäytyneelle työväenliikkeelle, sillä oli osoittautunut, ettei järjestäytyneen työväen voimat olleet riittävät.

Tapahtumien jälkiselvittely herätti huomiota myös sosialidemokraattisen piirijärjestön tasolla. Piiritoimikunta keskusteli kokouksessaan 5. huhtikuuta piiritoimikunnan mahdollisista toimenpiteistä Juantehtaan konfliktin suhteen. Se kuitenkin päätti, ettei minkäänlaisille toimenpiteille ollut tarvetta. Se päätti ohjeistaa opettaja Rissasta huolehtimaan siitä, etteivät työväenyhdistyksen varat joutuisi ”*Alftaanilaisen yhdistyksen*” haltuun.²³⁸

Työväenyhdistys asettui paronin tahtoa vastaan ja hyväksyi paronin kiusaksi Vuotjärven sahatyöläisten ammattiosaston huhtikuun puolella välissä Juantehtaan Työväenyhdistyksen alaosastoksi. Samassa kokouksessa kritisoitiin sulkulaisten antamia sitoumuksia paronille. Yhdistyksen jäsenten mielipide oli, että jäsenyyden rajoittaminen vain tehtaan työläisiin oli vastoin ”*niin kovin törkeällä tavalla [...] ihmisyyden ja kansalais vapauden periaatteita vastaan*”. Kokouksessa todettiin, että he, jotka halusivat miellyttää paronia, saivat perustaa oman yhdistyksen. Paronin vastustaminen tiesi Seuratalon käyttökieltoa, tosin epäiltiin, olisivatko sosialistit saaneet sitä muutoinkaan käyttä. Kokouksen osanottajat arvelivat hävityn työtaistelun vilkastuttavan toimintaa, tuoden mukanaan uusia toimijoita.²³⁹ Yhdistys kieltäytyi palaa-
masta takaisin patruunan suojeluksen alle, jolloin yhdistyksestä tuli ikään kuin lainsuojaton. Sillä ei ollut enää kokoontumispaikkaa, eikä se enää kuulunut paronin mieleisiin yhdistyksiin. Sinällään työväenyhdistys ei ollut edes työsulun osapuoli, mutta työväenyhdistyksen jäsenyys oli ollut sulkulaisia yhdistävä tekijä. Paroni tulkitsi tilanteen siten, että työväenyhdistys oli syyllinen konfliktiin.

²³⁶ Savon Työmies 22.1.1907, ”Rettelöistä Juantehtaalla”.

²³⁷ Kirkkokokouksen pk. 11.12.1892 § 1. Lääninhallituksen kirjeet 1901–1925, kansio Eb 2:1, Kunn. hall. I, Muuruveden kunta, JKA; Kirkkokokouksen pk. 30.9.1894 § 2. Lääninhallituksen kirjeet 1901–1925, kansio Eb 2:1, Kunn. hall. I, Muuruveden kunta, JKA.

²³⁸ Kuopion l. länt. vaalipiirin sos. dem. piiritoimikunnan kokouksen pk. 5.4.1907 § 1, § 2. Piiritoimikunnan pöytäkirjat, kansio CB 1, PSS, TA.

²³⁹ Savon Työmies 18.4.1907, ”Juantehtaan työväenyhdistyksen kuukausikokous”.

Työväenyhdistys ei painostuksesta huolimatta suostunut muuttamaan sääntöjään paronin toiveiden mukaisiksi. Koska paroni ei saanut tahtoaan läpi, hän taisteli työväenyhdistystä vastaan muilla keinoin. Tehtaalla ryhdyttiin boikotoimaan henkilöitä, jotka kuuluivat työväenyhdistyksen johtoon. Erityisesti tämä koski puheenjohtajaa ja varapuheenjohtajaa. Työväenyhdistyksen johtokuntaa jouduttiin täydentämään useasti, koska puheenjohtajaksi ja varapuheenjohtajaksi ryhtyneet henkilöt erotettiin työstä, ja he joutuivat muuttamaan pois paikkakunnalta. Työläisille annettiin ymmärtää, että työväestön pyrkimykset toimia oman asemansa parantamiseksi olivat turhia, sillä tällaisista asioista huolehti paroni.²⁴⁰

Positiiviset ennustukset yhdistyksen tulevaisuudesta osoittautuivat liian toiveikkaiksi. Työsulku ja sen loppu osoittivat konkreettisesti paronin vallan, eikä sen haastaminen enää tuntunut monen työläisen mielestä järkevälle, ja yhdistys lamaan. Työväki keskittyi mieluummin kortin pelaamiseen kuin yhdistystoimintaan. Työväenyhdistyksen lamaanumisesta hyötyi myös rakennusmestari Nybergin kristillinen työväenyhdistys, joka pyrki ottamaan lisää tilaa itselleen. Nybergin yhdistys oli tehtaan johdolle harmittomampi, sillä se ei uhannut vallitsevaa järjestystä millään tavalla. Yhdistyksestä todettiin, että sen kokouksissa *”lohduteltiin tulevaisuuden onnella, vaan ajallisista ei paljon välitetä”*.²⁴¹

Paronin julistama Seuratalon käyttökielto ei koskenut yksittäisiä työväenyhdistyksen jäseniä, vaan ainoastaan työväenyhdistystä. Paroni päätti isännän oikeudella, millaisia yhdistyksiä tehtaalla sai toimia ja keitä niihin sai kuulua. Työväenyhdistykseen kuuluvat henkilöt saattoivat käyttää Seurataloa esimerkiksi raittiusseuran jäsenen ominaisuudessa. Tämä herätti ihmetystä paikkakunnalla.²⁴² Tarkoituksena oli vieroittaa työläisiä työväenyhdistyksen toiminnasta. Työväenyhdistyksen toiminta vaikeutui ilman tiloja ja johtokunnan vaihtuessa tiheästi. Varsinkin kokousten ja muiden tapahtumien järjestäminen aiheutti järjestelyongelmia²⁴³. Paroni otti työväestön tiukasti patriarkaaliseen hallintaan. Tarkoituksena oli kitkeä pois sosialistinen työväenjärjestötoiminta. Paroni tahtoi palauttaa entisen järjestyksen ja käytti siihen kaikkia mahdollisia keinoja.

²⁴⁰ Savon Työmies 18.4.1907, ”Juantehtaan työväenyhdistyksen kuukausikokous”; Savon Työmies 14.5.1907, ”Juantehtaalta”; Savon Työmies 1.6.1907, ”Kuukausikokous”.

²⁴¹ Savon Työmies 1.6.1907, ”Kuukausikokous”.

²⁴² Savon Työmies 14.5.1907, ”Juantehtaalta”.

²⁴³ Hyvönen 1988, 12.

Varmistaakseen voittonsa paroni puhdisti paikkakunnan vastustajistaan. Oman valtansa alla olevat työläiset hän irtisanoi, mutta opettaja Rissanen oli viranhaltijana vaikeampi tapaus. Rissanen aseman muutos näkyi hänen työtodistuksissaan. Aiemmin hänen työnsä ja työn ulkopuolinen elämä oli saanut ainoastaan erinomaisia arvioita. Todistukset muuttuivat työsulun jälkeen huonommiksi.²⁴⁴ Tämä ei parantanut mahdollisuuksia uuden työn saamiseen, sillä vanhaan työhön hänellä ei ollut paluuta. Koska Rissanen häätäminen ei muutoin onnistunut, ilmoitti paroni huhtikuussa 1907 Juantehtaan koulun johtokunnalle lakkauttavansa valtion tukeman koulun²⁴⁵. Koulu muuttui yksityiskouluksi, ja paroni suunnitteli lakkauttavansa opettaja Rissanen viran lukukauden lopussa²⁴⁶. Asia ei jäänyt tähän, vaan opettaja Rissanen valitti päätöksestä koulutoimen ylihallitukselle. Valituksen seurauksena häntä ei voitu häätää asunnostaan ennen lukukauden loppua, 31. heinäkuuta 1907.²⁴⁷ Rissanen irtisanominen ei ilmeisesti onnistunut, vaikka paroni yksityisti koulun. Rissanen nimittäin anoi 19. elokuuta 1907 koulun johtokunnalta virkavapautta syyskuun 1. päivästä marraskuun 5. päivään saakka, koska hänen täytyi osallistua 2. syyskuuta alkaville valtiopäiville.²⁴⁸

Rissanen virka-asiassa seurasi vielä yksi käänne, sillä hän toimi muun ohella myös Henkivakuutusyhtiö Suomen Nilsin asiamiehenä. Henkivakuutusyhtiö Suomen johtokunta ilmoitti 30. huhtikuuta Nilsin nimismiehelle epäilevänsä Rissasta väärennöksestä tai petoksesta.²⁴⁹ Epäily juonsi kevääseen 1906, jolloin Rissanen oli välittänyt lainan työmies Juho Savolaiselle henkivakuutusta vastaan. Lainan myöntämisessä oli tapahtunut sekaannus.²⁵⁰ Rissanen joutuminen rikoksesta epäilyksi herätti tunteita Juankoskella. Nilsin nimismies pyysi Hen-

²⁴⁴ Juantehtaan kansakoulun johtokunnan kokouksen pk. 6.5.1896 § 2. Johtokunnan kokouksen pk:t 1873–1907, kansio Ca:1, Juantehtaan koulu, JKA; Juantehtaan kansakoulun johtokunnan kokouksen pk. 8.5.1899 § 2. Johtokunnan kokouksen pk:t 1873–1907, kansio Ca:1, Juantehtaan koulu, JKA; Juantehtaan kansakoulun johtokunnan kokouksen pk. 17.8.1906 § 7. Johtokunnan kokouksen pk:t 1873–1907, kansio Ca:1, Juantehtaan koulu, JKA; Juantehtaan kansakoulun johtokunnan kokouksen pk. 4.4.1907 § 1. Johtokunnan kokouksen pk:t 1873–1907, kansio Ca:1, Juantehtaan koulu, JKA; Juantehtaan kansakoulun johtokunnan kokouksen pk. 27.4.1907 § 2. Johtokunnan kokouksen pk:t 1873–1907, kansio Ca:1, Juantehtaan koulu, JKA.

²⁴⁵ Juantehtaan kansakoulun johtokunnan kokouksen pk 22.4.1907 § 1 Johtokunnan kokouksen pk:t 1873–1907, kansio Ca:1, Juantehtaan koulu, JKA.

²⁴⁶ Juantehtaan kansakoulun johtokunnan kokouksen pk. 26.4.1907 § 1. Johtokunnan kokouksen pk:t 1873–1907, kansio Ca:1, Juantehtaan koulu, JKA.

²⁴⁷ Juantehtaan kansakoulun johtokunnan kokouksen pk. 23.5.1907 § 3. Johtokunnan kokouksen pk:t 1873–1907, kansio Ca:1, Juantehtaan koulu, JKA.

²⁴⁸ Juantehtaan kansakoulun johtokunnan kokouksen pk. 20.8.1907 § 4. Johtokunnan kokouksen pk:t 1873–1907, kansio Ca:1, Juantehtaan koulu, JKA.

²⁴⁹ Nilsin nimismiehen kirje Keskinäinen Henkivakuutusyhtiö Suomelle 21.5.1907, n:o 198/1907. Lähetettyjen kirjeiden toisteet 1900–1907, kansio Da 3, Nilsin nimismiespiiri, JoMa.

²⁵⁰ Rissanen oli väärennöksien seurauksena välittänyt Savolaiselle virheellisesti suuremman lainan kuin Savolainen tahtoi nostaa. Osa lainasta jäi Savolaiselta nostamatta ja virhe selvisi Savolaiselle tämän maksaessa lainan korkoja. Tämän jälkeen Rissanen palautti yhtiöön osan lainasta korkoineen ja totesi väärän lainasumman olleen hänen erehdyksensä. Savon Työmies 13.6.1907, ”Syytetään väärennöksestä”.

kivakuutusyhtiö Suomea ilmoittamaan, miten tapaus eteni, jotta hän voisi rauhoitella paikkakuntalaisten mieliä ²⁵¹. Rissasen tapauksesta tuli erinomainen ja laajalti käytetty propaganda-valtti sosialidemokraattien vastustajille ²⁵².

Paronin kannalta tapaus nousi esille sopivaan aikaan, mutta *Savon Työmies* ja Juankosken työväestö pitivät tapausta Rissasen mustamaalauksena. Rissanen kiisti syyllisyytensä, väittäen ettei mitään väärennöstä ollut tapahtunut. ²⁵³ Tästä huolimatta Helsingin raastuvanoikeus tuomitsi Rissasen vuodeksi vankeuteen ²⁵⁴. Rissanen valitti tuomiosta hovioikeuteen, joka piti tuomion voimassa. Tämän jälkeen Rissanen vetosi senaatin oikeusosastoon, jonka mielestä Rissanen oli syytön, eikä mitään väärennöstä ollut tapahtunut. Vapauttavaa tuomiota (1911) edelsi kuitenkin usean vuoden oikeustaistelu. ²⁵⁵

Rissasen syyte oli paronille kuin lahja. Juantehtaan koulun johtokunta käsitteli Rissasen virasta pidättämistä kansakouluasetuksen § 137 nojalla elokuun lopulla 1907. Koulun johtokunta ei uskaltanut pidättää Rissasta virasta ennen kuin paroni lupasi ottaa asiasta vastuun. Johtokunta pidätti opettaja Rissasen virasta 26. elokuuta 1907. Perusteluna oli Rissasen 1. elokuuta 1907 Helsingin raastuvanoikeudessa saama tuomio. ²⁵⁶ Paroni onnistui lopulta karkottamaan epämiellyttävän henkilön pois paikkakunnalta ja paikkakunta oli puhdistettu hänen vastustajistaan.

²⁵¹ Nilsinän nimismiehen kirje Keskinäinen Henkivakuutusyhtiö Suomelle 21.5.1907, n:o 198/1907. Lähetettyjen kirjeiden toisteet 1900–1907, kansio Da 3, Nilsinän nimismiespiiri, JoMa.

²⁵² Kuopion l. länt. vaalipiirin sos. dem. piirikokouksen pk. 26.–27.1.1908, 10.

²⁵³ *Savon Työmies* 9.7.1907, ”Rissasen juttu”.

²⁵⁴ *Savon Työmies* 3.8.1907, ”Kokonaisen vuoden vankeutta”.

²⁵⁵ *Savon Työmies* 21.11.1911, ”Porvarien vaalivaltit oikeassa karvassaan: Taavi Rissanen vapautettu väärennys-syytteestään.”

²⁵⁶ Juantehtaan kansakoulun johtokunnan pk. 26.8.1907 § 1, § 2, § 3. Juantehtaan kansakoulun johtokunnan pk:t 1907–1914, kansio Ca:1, Juantehtaan koulu, JKA.

4. Työväenliike työsulun jälkeen

4.1 Työväenliikkeen toiminta hiipuu

Työväenyhdistyksen toimintaa yritettiin pitää aktiivisena vaalien ja huonosti päättyneen työsulun jälkeen. Juhannuksena yhdistys järjesti arpajaiset ja heinäkuun puoleissäväälissä *Savon Työmiehen* päätoimittaja J. A. Mustonen puhui Juankoskella. Mustonen rohkaisi työväkeä ja kehotti ”*taisteluun kaikkia taantumuksen voimia vastaan*”. Ilmapiiri oli kuitenkin muuttumassa, koska kuulijoita ei saapunut paikalle entiseen malliin. Kokoontumistilojen puute vaikeutti toimintaa, vaikka se ei ollutkaan kesällä ongelma, sillä kokoontumiset voitiin pitää ulkona.²⁵⁷ Työväenyhdistys järjesti heinäkuun lopulla kansanjuhlan, jossa puhui opettaja Rissanen, joka toimi edelleen aktiivisesti Juankosken työväenliikkeessä. Elokuussa Juankoskella puhui sosialidemokraattisen piirijärjestön piirisihteeri Vilho Boman.²⁵⁸ Kansanjuhlan ja puhetilaisuuksien avulla pyrittiin elvyttämään työväenliikkeen toimintaa. Piirin näkökulmasta Juankoski oli merkittävä tukialue sosialidemokraateille. Väestömäärä oli pieni, mutta se tarjosi sillanpääaseman sosialidemokratian levittämisessä ympäröivälle maaseudulle. Kaikesta huolimatta toiminta heikkeni ja se näkyi esimerkiksi työväenyhdistyksen naisosaston toiminnan päättymisenä. Useat naiset jättivät työväenyhdistyksen, sillä kesällä naisia oli jäseninä enää 12, vuonna 1908 ei ainuttakaan. Naisjäsenten määrä ei koskaan noussut erityisen korkeaksi, sillä parhaimmillaan naisjäseniä oli 54.²⁵⁹ Myös valajien ammattiosaston toiminta lamaantui vuoden loppuun mennessä. Osaston oli vaikeaa jatkaa toimintaansa, koska useita valajia oli muuttanut työsulun seurauksena pois Juankoskelta. Lopullisesti valajien ammattiosaston toiminta loppui huhtikuussa 1908²⁶⁰.

Samalla kun naisosasto ja valajien ammattiosasto hiipuivat ja lakkasivat toimimasta, syntyi kevään ja kesän 1907 aikana myös uusia ammattiosastoja. Vuotjärven sahan työläiset päätti-

²⁵⁷ Savon Työmies 22.6.1907, ilmoitus; Savon Työmies 16.7.1907, ”Esitelmän Juantehtaalla piti toimittaja Mustonen”.

²⁵⁸ Savon Työmies 1.8.1907, ”Juantehtaan työväenyhdistyksellä oli kansanjuhla”; Savon Työmies 24.8.1907, ”Juantehtaan ja Vuotjärven sahan työläiset kokoontuivat”.

²⁵⁹ Juantehtaan Ty:n puoluetilasto 1906. Puoluetilastot, kansio HA 1, PSS, TA; Juantehtaan Ty:n puoluetilasto 1907. Puoluetilastot, kansio HA 1, PSS, TA; Juantehtaan Ty:n puoluetilasto 1908. Puoluetilastot, kansio HA 1, PSS, TA.

²⁶⁰ Suomen Metallivalajain Liiton osastojen jäsenmäärät 1907–1908, kansio 1, SMVL, TA; Suomen Metallivalajain Liiton pääkirja 1906–1908, kansio 1, SMVL, TA.

vät perustaa itselleen ammattiosaston maaliskuussa, kesäkuun alussa syntyi metallityöläisten ammattiosasto ja heinäkuussa kirvesmiesten ammattiosasto ²⁶¹. Kirvesmiesten ammattiosasto ei tosin ollut pitkäikäinen ja sen toiminta päättyi jo kesällä 1908. Syynä osaston toiminnan päättymiseen oli todennäköisesti kirvesmiesten tarpeen väheneminen tehtaalla. Suuret rakennustyöt saatiin päätökseen puuhiomon valmistuttua keväällä 1908 ²⁶².

Metallityöläisten ammattiosasto liittyi Suomen Metallityöntekijäin Liittoon (SML), jolloin sen tarkoituksena ei ollut korvata valajien ammattiosastoa. Uusi ammattiosasto oli tarkoitettu kaikille metallityöläisille, kun valajien ammattiosasto oli ollut pieni tietyn ammattiryhmän osasto. Sekatyöväen ammattiosasto perustettiin joulukuussa, jonka jälkeen Juankoskella oli oma ammattiosasto lähes kaikkien alojen työläisille ²⁶³. Yleisesti ammattiyhdistystoiminta oli Kuopion läänin läntisessä vaalipiirissä heikkoa ²⁶⁴. Maaseudulla ammattiosastot olivat harvinaisia, koska siellä kuuluttiin suoraan työväenyhdistyksiin. Kaupungeissa työväenyhdistykset rakentuivat usein ammattiosastojen varaan ²⁶⁵. Näin oli myös Juankoskella, missä lähes kaikki työväenyhdistyksen jäsenet kuuluivat työväenyhdistykseen alaosastoina toimivien neljän ammattiosaston kautta ²⁶⁶.

Taulukko 2. Juantehtaan Työväenyhdistyksen ja sen alaosastojen jäsenmäärä (kpl) joulukuussa 1907

Alaosasto	Jäsenmäärä
Juantehtaan Työväenyhdistys	14
Kirvesmiesten a.o.	13
Metallityöntekijöiden a.o.	34
Sekatyöväen a.o.	25
Vuotjärven sahan a.o.	24
Yhteensä	110

Lähde: Joulukuun 1907 tili. Juantehtaan Ty:n kassa- ja tilikirja, kansio G 1, TA; Juantehtaan Ty:n rahastonhoitaja H. Mobergin kirje piirisihteerille V. Bomanille 24.12.1907. Saapuneet kirjeet, kansio EA 1, PSS, TA.

²⁶¹ Kassa- ja tilikirja 1905–1928. Juankosken Ty, kansio G1, TA; Savon Työmies 18.4.1907, ”Juantehtaan työväenyhdistyksen kuukausikokous”; Suomen Metalliteollisuustyöntekijäin Liitto 1899–1924, 126; Suomen Sahateollisuustyöväen Liiton sihteeri Wilho Bergin kirje Juankoskelle 2.4.1907. Kirjeenvaihtoa, kansio 2, SSTL, TA; Vuotjärven sahan a.o:n puoluutilasto 1908. Puoluutilastot, kansio HA 1, PSS, TA.

²⁶² Forsberg & Kankunen 1996, 147.

²⁶³ Juantehtaan Ty:n rahastonhoitaja H. Mobergin kirje piiritoimikunnalle 24.12.1907. Saapuneet kirjeet, kansio EA 1, PSS, TA.

²⁶⁴ Kuopion l. länt. vaalipiirin sos. dem. piirikokouksen pk. 26.–27.1.1908, 12.

²⁶⁵ Kettunen 1986, 67.

²⁶⁶ Ks. Taulukko 2.

Yhdistyksen jäsenmäärä oli supistunut vuodessa alle kolmannekseen ²⁶⁷, mutta sen toiminta ei lakannut, vaikka monet sen vastustajat näin toivoivat. Ilmapiiri oli kuitenkin muuttunut vihamieliseksi työväenjärjestöille. Niitä kohtaan esiintyi vandalismia ja esimerkiksi niiden laittamia ilmoituksia revittiin säännöllisesti, sillä ”*socialidemokratian ituja*” koetettiin kaikin tavoin ”*nyhtää*” irti.²⁶⁸

Toiminnan hiipuminen oli yhteydessä yleiseen kehitykseen, vaikka työsulun tulos vauhditti sitä Juankoskella merkittävästi. Koko Kuopion läänin läntinen vaalipiiri lamaantui. Piirijärjestön varat olivat kuluneet ensimmäisten eduskuntavaalien vaalitaisteluun, mikä vaikeutti kiertävien puhujien palkkaamista. Puhujien puute johti osaltaan siihen, että monet piirin yhdistykset lopettivat toimintansa. Piirijärjestön mielestä suurlakosta asti jatkunut vilkas toiminta oli väsyttänyt yhdistykset. Lisäksi socialidemokratian perusteet olivat jääneet tavallisille jäsenille vieraiksi, jolloin voimakasta aatteellista sidettä työväenjärjestöjen toimintaan ei ollut syntynyt. Lisäksi opettaja Rissasen oikeustapausta ja kansanedustaja Antti Mäkelinin alkoholiongelmaa käytettiin socialidemokraatteja vastaan. Porvarilliset pyrkivät tapauksia hyväksikäyttämään todistamaan, että sosialistit olivat kelvottomia yhteisten asioiden hoitajiksi. Negatiivinen julkisuus huipentui työläisaktivistien elo- ja lokakuussa 1907 suorittamiin Kuopion Haapaniemen rullatehtaan ja Karhonsaaren sahan kasöörin väkivaltaisiin ryöstöihin ²⁶⁹. Tapaukset saivat aikaan paljon sekaannusta myös piirin socialidemokraattien joukossa ²⁷⁰.

Jäsenten vähenemisestä ja toiminnan hiipumisesta huolimatta Juankosken työväenjärjestöt ryhtyivät loppukesällä 1907 rakentamaan työväentaloa. Työväentaloa tarvittiin järjestöjen

²⁶⁷ Vrt. Liite 3 ja Taulukko 2.

²⁶⁸ Savon Työmies 14.12.1907, ”Ompas vielä halpamaisia eläjiä Juantehtaallakin”; Savon Työmies 15.2.1908, ”Juankoskelta”.

²⁶⁹ Punakaartin lakkauttamisen jälkeen Kuopiossa jatkoi toimintaa maanalaisesta vastarinnasta kiinnostuneiden aktivistien joukko. Aktivistien toimintaa seurattiin Kuopiossa tarkkaan. Vaikka maanalaiselle toiminnalle löytyi kannatusta työväestön joukosta, *Savon Työmies* tuomitsi anarkistiset teot maaliskuussa 1907. Tuomitseminen oli hieman kaksinaamaista, kuten myöhemmät tapahtumat osoittivat. Elokuussa 1907 tapahtunut Haapaniemen tehtaan palkkarahojen ryöstö ja lokakuussa tapahtunut Karhonsaaren kassanhoitajan väkivaltainen ryöstö järkyttivät Kuopiota, jotka myös *Savon Työmies* tuomitsi jyrkästi. Kuopion työväenliikkeelle asia oli kiusallinen, sillä useat tapahtumista syytetyt olivat mukana työväenyhdistyksen tai ammattiosastojen toiminnassa. Asia oli epämiellyttävä myös *Savon Työmiehelle*, sillä paljastui, että lehden päätoimittaja J.A. Mustonen oli yksi keskeisimmistä maanalaisen järjestön toimijoista. Mustonen pakeni Suomesta marraskuussa 1907 ennen kuin häntä ehdittiin pidättää. Porvarilliset lehdet, varsinkin *Otava*, saivat ryöstöistä materiaaleja sosialistien vastaiseen kampanjaansa. Tapahtumat aiheuttivat hämmennystä piirin työväestön ja työväenyhdistysten joukossa. Vaikka työväenliike pyrki puhdistautumaan syytöksistä, ja se paheksui työläisaktivistien toimintaa jyrkästi, oli tapahtumista paljon häitää alueen työväenliikkeelle. Ryöstöt herättivät suurta huomiota myös Juankoskella, missä ryöstöjä paheksuttiin ankarasti. Kuopion l. länt. vaalipiirin sos. dem. piirikokouksen pk. 26.1–27.1.1908, 9–11; Savon Työmies 4.1.1908, ”Muruvedeltä”; Tuomisto 1982, 121–124.

²⁷⁰ Kuopion l. länt. vaalipiirin sos. dem. piirikokouksen pk. 26.–27.1.1908, 9–11; Tuomisto 1982, 122–124.

toiminnan vapauden turvaamiseksi, sillä tilojen puuttuessa ulkopuoliset tahot kykenivät rajoittamaan toimintaa. Työväenyhdistyksen toiminta Seuratalolla oli pysyvästi kielletty, mutta esimerkiksi metallityöntekijäin ammattiosasto sai lokakuussa 1907 luvan järjestää iltamat. Seuratalolla pidettyjen iltamien ehtona oli, että ”*vallassaolijat*” hyväksyivät ohjelman, mikä tarkoitti, että iltamien ohjelma oli järjestäytyneiden mielestä ”*takapajulla*” eikä vastannut ”*nykyajan toimintaa*”. Omaa taloa tarvittiin, jotta asioista voitaisiin ”*puhua niin kuin totuus vaatii*”.²⁷¹ Iltamilla oli työväenliikkeelle kolme funktiota: rahan kerääminen, vapaa-ajan harrastukset sekä valistuksen ja propagandan levittäminen²⁷². Koska iltamien ohjelma oli Juankoskella toimintamahdollisuuksien saamiseksi alistettava ennakkosensuurille, piti työväenjärjestöjen kieltää toiminnan aatteellinen puoli. Tästä johtuen ennakkosensuroitujen iltamien pito jäi yhteen kertaan, koska ne eivät enää vastanneet alkuperäistä tarkoitustaan. Järjestöt säilyttivät mieluummin riippumattomuutensa ja jättivät iltamat pitämättä kuin alistuivat toimintamahdollisuuksien ehtona olleelle ennakkosensuurille.

Työväentalon tontti, joka sijaitsi muutaman kilometrin päässä tehtaalta, vuokrattiin Heinäveden Lauttausyhdistykseltä²⁷³. Tonttia ei voitu saada lähempää, koska tehtaan lähellä sijainneet maat kuuluivat paroni von Alfthanille, joka ei ollut halukas antamaan tonttia vastustajanaan pitämälleen yhdistykselle. Talon rakentamiseen osallistuivat enimmäkseen ”*englannin virman*”, eli Vuotjärven sahan työläiset²⁷⁴. Juantehtaan työläiset eivät uskaltaneet näkyvästi osallistua työväenliikkeen toimintaan, koska pelkäsivät työnsä puolesta. Voi olla, että monet heistä eivät enää kevään tapahtumien jälkeen kokeneet työväenjärjestöissä toimimista mielekkääksi.

Työväentalo vihittiin käyttöön 17. marraskuuta 1907, jolloin talo oli vasta osittain valmis. Talon saaminen valmiiksi osoittautui myöhemmin suureksi haasteeksi, sillä rahat eivät aluksi riittäneet esimerkiksi uunien rakentamiseen. Talon saaminen käyttöön oli merkittävä asia. Vihkiäisissä opettaja Rissanen esitelmöi eduskunnan toiminnasta ja toiminnan tuloksista. Tyytyväiset ihmiset tunsivat, että ”*yksityisten epäinhimilliset, itsekkäät määräykset [...]*”

²⁷¹ Savon Työmies 7.11.907, ”Juankoskelta”; Dagbok 1906–1910, Gb:1, Seuratalo, Juankoski Bruk, KYA.

²⁷² Kurkela 1983, 49–54.

²⁷³ Juantehtaan Työväenyhdistyksen kirje kauppaneuvos Gösta Björkenheimille 9.4.1917. Protokoll av styrelsen för A.B. Strömsdalsbruk-Juantehdas O.Y. 16.4.1917, liite §:ään 6. Styrelse- och bolagsstämmprotokoll 1916–1923, Ca:3a, Prot., Dir., Juankoski Bruk, KYA.

²⁷⁴ TaYKL 5549/1974 (Sutinen). JKA.

eivät enää ulottuneet heidän vapaa-aikaansa.²⁷⁵ Työväentalot muodostuivat työväestön yhteiseksi kodeiksi, jotka mahdollistivat kokoontumiset ja muun vapaa-ajan vieton²⁷⁶. Työväentalon myötä työväenyhdistys ikään kuin itsenäistyi, koska paronin määräysvalta ei yltänyt työväentalolle. Siellä voitiin toimia omien joukossa, ilman pelkoa valvonnasta ja puuttumisesta yhdistyksen ja osastojen toimintaan. Omien toimintatilojen saaminen mahdollisti yhdistyksen toiminnan monipuolistumisen, kuten käsityökerhon, kuoron, puhujaseuran ja näytelmäseuran perustamisen²⁷⁷. Näytelmäseuran toiminta ulottui myös Juantehtaan Työväenyhdistyksen ulkopuolelle, sillä se esiintyi esimerkiksi Muuruveden ja Nilsiäen kuntien työväenyhdistysten iltamissa²⁷⁸. Sen toiminta jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi, loppuen viimeistään vuonna 1911²⁷⁹. Näytelmät säilyivät näytelmäseuran lakkauttamisenkin jälkeen iltamien ohjelmistossa, vaikka niiden toteutus jäi vähemmän tasokkaaksi²⁸⁰.

4.2 Patriarkalisuuden uusi tuleminen

Samalla kun työväenyhdistyksen toiminta monipuolistui, toimijoiden ja jäsenten määrä työväenjärjestöissä laski²⁸¹. Ilmiön yksi tärkeimmistä syistä oli paronin ja tehtaan muun johdon kielteinen suhtautuminen työväenjärjestöjen toimintaan. Työsulun jälkeen työväenjärjestötoiminnasta tuli tavallaan lainsuojatonta. Valtaosa työväestä ei uskaltanut käydä työväentalolla, koska työnantaja ja työnjohtajat paheksuivat. Työväentalolla käynnistä ”*manattiin alimpaan kattilaan [...]*” ja pahimmassa tapauksessa se saattoi johtaa työpaikan menetykseen.²⁸²

Työväentaloista tuli usein paikkakunnan koko työväestön yhteisiä kokoontumispaikkoja. Työväentalo oli tila, jonne myös passiivisemmat ja järjestäytymättömät työläiset tulivat ku-

²⁷⁵ Savon Työmies 23.11.1907, ”Juantehtaalta”; Savon Työmies 12.11.1908, ”Juantehtaan t.y:n kokouksessa”; Savon Työmies 24.11.1908, ”Juantehtaan työväenyhdistyksellä oli kuukausikokous”; Savon Työmies 10.12.1908, ”Juantehtaan t.y:n taloon saadaan viimeinkin uunit”.

²⁷⁶ Havuaho, 1982, 35–36.

²⁷⁷ Savon Työmies 8.9.1908, ”Muistelmia Juantehtaan t.-y:n arpajaisista”; Savon Työmies 24.11.1908, ”Juantehtaan työväenyhdistyksellä oli kuukausikokous”; Savon työmies 14.1.1909, ”Juantehtaan t.y:n kokouksessa”.

²⁷⁸ Savon Työmies 13.7.1909, ”Muuruveden työväenyhdistyksen arpajaiset”; TaYKL 5535/1974 (Riekkinen), JKA.

²⁷⁹ Juantehtaan Ty:n puoluetilastokaavake 1911. Puoluetilastot, kansio HA 1, PSS, TA.

²⁸⁰ Savon Työmies 17.1.1914, ”Juantehtaalta”.

²⁸¹ Katso Liite 2.

²⁸² Savon Työmies 10.12.1908, ”Juantehtaan t.y:n taloon saadaan viimeinkin uunit”.

luttamaan vähäistä vapaa-aikaansa, esimerkiksi keskustelemalla sekä lukemalla lehtiä ja työväentalon kirjaston kirjoja.²⁸³ Huittisten työväenliikkeen osalta Risto Alapuro on todennut, että järjestäytyneiden määrän pienentyessä suurlakon jälkeisinä vuosina työväenliikkeen melko vakaan ja suppean ydinjoukon ympärillä toimi osana samaa sosiaalista verkostoa paljon muuta väkeä²⁸⁴. Tähän verkostoon kuuluvat järjestäytymättömätkin saattoivat pitää työväentaloa toisena kotinaan. Juankoskella tällainen ei ollut samalla lailla mahdollista. Työväentalolla käyntiin liittyvä negatiivinen leima esti passiivisempien työläisten käynnin työväentalolla. He kävivät mieluummin nuorisoseuran kuin työväenjärjestöjen iltamissa ja myös heidän muu vapaa-ajan vietto siirtyi Seuratalolle.²⁸⁵ Tällainen ei ollut kovinkaan yleistä, sillä usein työläiset tunsivat olonsa vieraantuneiksi porvarillisilla seurataloilla, esimerkiksi pukeutumisen, keskustelunaiheiden ja muiden syiden vuoksi²⁸⁶. Nuorisoseuran iltamissa käyminen oli vaaratonta, ainakin työpaikan säilymisen suhteen. Se todennäköisesti aiheutti kitkaa työväestön sisällä, sillä nuorisoseuran iltamissa ja Seuratalolla aikaansa viettäneitä työläisiä ei katsottu kovin hyvällä järjestäytyneiden piirissä. Työväenjärjestöjen jäsenet ja heidän verkostonsa, joka muodostui lähinnä perheenjäsenistä, muodostivat kuitenkin selvän vähemmistön tehtaan työväestä, jolloin järjestäytyneet eivät voineet asialle juuri mitään.

Työväestön vähäinen osallistuminen työväenjärjestötoimintaan vaivasi järjestäytyneitä. Työväenjärjestöt pitivät tammikuun alussa 1909 yleisen työväenkokouksen, jossa yritettiin selvittää, miksi vain murto-osa työläisistä oli järjestäytynyt. Tilaisuudessa opettaja Antti Lastu esitelmöi järjestäytymisen tärkeydestä sekä piirin agitaattori Edvard Martikainen eduskunnan ja työväenliikkeen valtiollisesta toiminnasta.²⁸⁷ Kokoukseen saapui noin 100 henkeä, eli arviolta noin puolet joukosta oli järjestäytymättömiä²⁸⁸. Kokouksen anti jäi vähäiseksi, koska asiasta ei syntynyt keskustelua²⁸⁹. Kokouksen huonosta sujumisesta huolimatta vähäisen aktiivisuuden syyt olivat työväenjärjestöille selviä. Syylliseksi nähtiin paroni von Alfthan, jota ”itsetiedottomat” työläiset pitivät viisaana ja hyväsydämisenä. Järjestäytyneet näkivät asian päinvastoin, sillä heille paroni näyttäytyi itsevaltiaana ja riistäjänä. Christer Ericssonin mukaan paternalistinen suhde, joka ei ollut kaksisuuntainen, ei voinut olla hyväksytty. Juan-

²⁸³ Havuaho 1982, 35–36.

²⁸⁴ Alapuro 1994, 102–103.

²⁸⁵ Savon Työmies 10.12.1908, ”Juantehtaan t.y:n taloon saadaan viimeinkin uunit”; Savon Työmies 16.1.1909, ”Juantehtaalta”.

²⁸⁶ Havuaho 1982, 36.

²⁸⁷ Savon Työmies 14.1.1909 N:o 4.

²⁸⁸ Ks. Liite 3.

²⁸⁹ Savon Työmies 14.1.1909, ”Juantehtaan t.y:n kokouksessa”

kosken sosialistit pyrkivät osoittamaan, ettei paronin valta ollut muuta kuin riistoa.²⁹⁰ Suurin osa työläisistä kuitenkin alistui paronin vallan alle joko tyytyväisenä tai ei ainakaan ollut valmis nousemaan sitä vastaan. He pelkäsivät paronin tahtoa vastaan nousemisen seurauksia, koska seuraukset oli jo kertaalleen nähty.

Järjestäytyneiden näkökulmasta työväenjärjestöihin kuulumattomat ja niistä eronneet työläiset olivat pettureita, kuten esimerkiksi metallityöläiset, joiden nähtiin olevan ”*liitossa herransa kanssa*”. Valajien joukon nähtiin ”*puhdistaneen itsensä kokonaan punasesta*” jolloin muut metallityöläiset seurasivat perässä.²⁹¹ Metallityöväen ammattiosasto oli vuoden 1908 kuluessa pienentynyt yli kolmestakymmenestä jäsenestä alle kymmeneen²⁹². Suomen Metallityöntekijäin Liiton jäsenmäärä laski vuosina 1908–1910, mikä johtui osin Venäjän viennin heikentymisestä seuranneesta metalliteollisuuden laskusuhdanteesta ja sen aiheuttamasta työttömyydestä. Osasyynä jäsenmäärän vähenemiseen oli yksittäisten osastojen kokemat erilaiset vaikeudet. Lisäksi metalliteollisuuden vuoden 1908 lakoilla ja työnantajan niiden johdosta julistamalla työsululla, joka koski maanlaajuisesti lähes 4 000 työläistä, oli suuri merkitys jäsenmäärän vähenemiseen. Sulkulaisten avustamiseksi Suomen Ammattijärjestö (SAJ) joutui turvautumaan ylimääräisiin jäsenmaksuihin, mikä omalta osaltaan vähensi työväestön kiinnostusta ammattiyhdistystoimintaan.²⁹³ Juantehtaan konepaja ei ilmeisesti kuulunut työsulun piiriin, koska Juankoskella kerättiin avustuksia nimenomaan muiden paikkakuntien sulkulaisille²⁹⁴.

Juankoskella järjestäytyneet näkivät osastosta eronneet ja siten aatteestaan luopuneet metallityöläiset mielitelevinä ja epäsolidaarisina ”*lellipoikina*”, jotka koettivat pysytellä ”*herrojen*” suosiossa keinolla millä hyvänsä ja kuvittelivat olevansa parempia kuin tavalliset työmiehet²⁹⁵. Kaikkein aatteellisimmat eivät voineet järjestöistä luopumista ymmärtää, vaikka sille oli olemassa myös perusteet. Ammattiosastoista erottiin, koska ”*herrat ei tykkää sosialisteista*”, joka tarkoitti, että ”*sosialidemokraattisia mielipiteitä [...]*” omaavat työläiset olivat vaarassa tulla erotetuksi.²⁹⁶ Taloudellisesti epävarmoina aikoina ammattiosastoon kuuluminen ei ollut työpaikan säilymisen kannalta myönteinen asia, jolloin useimmat pitivät työpaikkaa aatetta ja

²⁹⁰ Savon työmiehes 16.1.1909, ”Juantehtaalta”; Ericsson 1997, 144–145.

²⁹¹ Savon työmiehes 16.1.1909, ”Juantehtaalta”.

²⁹² Ks. Liite 3.

²⁹³ Ala-Kapee & Valkonen 1982, 260–268; Koivisto 1963, 108, 140–145; Nevala 2007, 36–38.

²⁹⁴ Savon Työmies 12.11.1908, ”Juantehtaan t.-y:n sekatyöntekijäin a.-o. pani toimeen yleisen iltaman”.

²⁹⁵ Savon Työmies 9.2.1909, ”Juantehtaalta”; Savon Työmies 29.4.1909, ”Sulkulaisten nälkää lisätään”.

²⁹⁶ Savon Työmies 9.2.1909, ”Juantehtaalta”.

järjestötoimintaa tärkeämpänä. He asettivat turvallisuuden ja yhdyskunnan pysyvyyden järjestäytymisen edelle, joka oli tavallista paternalistisissa tehdasyhteisöissä ²⁹⁷.

Huoli työpaikan säilymisestä sai työväestön mukautumaan yhteisön järjestykseen. Toisin kuin sosialistisen työväenyhdistyksen jäsenyys, osallistuminen kristillisen työväenyhdistyksen toimintaan edesauttoi työpaikan saamista ja sen pysymistä. Tämän vuoksi työväki osallistui ”*oikein hurskaalla naamalla [...]*” mestari Nybergin kristillisen työväenyhdistyksen ”*nukutusseuroihin*”.²⁹⁸ Järjestäytyneitä tällainen toiminta ärsytti ²⁹⁹. On mahdotonta sanoa, kuinka aitoa työväen hengellisyys oli, sillä hengellisyydestä oli myös maallisia etuja. Sosialistien näkökulmasta työväestö osallistui mestari Nybergin rientoihin enimmäkseen maallisista lähtökohdista, ”*teeskennellen jumalisuutta pysyäkseen suosiossa [...]*”³⁰⁰.

Järjestäytyneiden työläisten mielestä työväenjärjestöistä luopuminen johti moraaliseen rappioon. Työläisten osallistumista porvarilliseen järjestötoimintaan pidettiin puhtaasti opportunistisena toimintana. Järjestäytymättömiä työläisiä pidettiin henkilöinä, joita kiinnosti vain kortinpeluu ja viinanjuonti, vaikka he muuta esittivätkin ollakseen paremmissa väleissä ”herrojen” kanssa.³⁰¹ Järjestäytyneiden voimakas alkoholinvastaisuus pohjautui työväenliikkeen ja raittiusliikkeen yhteisiin juuriin ³⁰². Myös keväällä 1909 puhjennut kuppaepidemia ja samana syksynä tapahtuneet murtovarkaudet olivat järjestäytyneille osoitus moraalisesta rappiosta, joka johtui työväenjärjestötoiminnasta luopumisesta ³⁰³. Työväenliikkeen kannattajat eivät uskoneet, että alistuminen patriarkaaliseen järjestelmään parantaisi oloja. Välinpitämättömyyden nähtiin pahentavan ongelmia, joita moraalisesta rappion lisäksi olivat esimerkiksi pienet palkat ja huonot elinolot. Epäkohtia voitiin heidän mukaansa parantaa vain liittymällä työväenjärjestöihin, lukemalla työväenlehtiä ja -kirjallisuutta.³⁰⁴

Järjestäytyneiden joukko pienentyi jatkuvasti. Tämän sai huomata myös piirin puhuja J. R. Tossavainen Juankoskella järjestetyssä piirin kesäjuhlassa syyskuussa 1909. Juhliin osallistuneiden juankoskelaisten määrä jäi pieneksi, koska lähinnä vain Vuotjärven sahan työläiset

²⁹⁷ Ahvenisto 2008, 325.

²⁹⁸ Savon Työmies 15.7.1909, ”Juantehtaalta”.

²⁹⁹ Savon Työmies 6.11.1909, ”Juantehtaalta”.

³⁰⁰ Savon Työmies 15.7.1909, ”Juantehtaalta”; Savon Työmies 15.9.1910, ”Vaalipiiripakinaa 5”.

³⁰¹ Savon Työmies 16.1.1909, ”Juantehtaalta”; Savon Työmies 15.7.1909, ”Juantehtaalta”; Savon Työmies 6.11.1909, ”Juantehtaalta”.

³⁰² Ks. Sulkunen, 1986, 35–44, 205–211; 260–272.

³⁰³ Savon Työmies 15.7.1909, ”Juantehtaalta”; Savon Työmies 21.9.1909, ”Murtovarkaus”; Savon Työmies 6.11.1909, ”Juantehtaalta”.

³⁰⁴ Savon Työmies 6.11.1909, ”Juantehtaalta”.

uskalsivat toimia työväenjärjestöissä.³⁰⁵ Juankosken järjestäytyneiden pieni joukko oli kiinteä ja se tunsikin yksin uhmaavansa paronia ja hänen vaikutusvaltaansa. Myös suhde työväenliikkeen ulkopuolella oleviin työläisiin oli selvä: ”*joka ei ole meidän kanssamme, on meitä vastaan*”.³⁰⁶

Järjestötoiminta heikkeni entisestään vuoden 1910 aikana. Järjestäytyneiden lukumäärä pieneni koko vuoden, ollen vuoden lopussa vain hieman yli kolmenkymmenen^{307 308}. Ajankohta oli edelleen vaikea myös koko maan työväenliikkeelle. Ensimmäisten eduskuntavaalien jälkeen alkanut alamäki jatkui. Muun muassa pettymys eduskuntaan ja yhteiskunnan muutosten hitauteen sekä järjestäytymisen osoittautuminen rasittavaksi verottivat kannatusta. Negatiivisesti vaikutti myös taloudellinen laskukausi ja sen aiheuttama työttömyys.³⁰⁹ Lisäksi työväenliikkeen toimintaa vaikeuttivat paikalliset syyt. Juankoskella yhteisön työläiset etäännyivät yhä kauemmas työväenliikkeestä. Kuvaavaa oli, että uskonnolliset tilaisuudet saivat suuremman huomion kuin sosialidemokraattisen piirin järjestämä poliittinen valistus. Piirijärjestön luennoitsija Emil Viinikainen piti syyskuussa 1910 Juankoskella luentokurssin, jolle osallistui noin 60 henkeä. Tämä oli suurempi joukko kuin työväenjärjestöjen jäsenmäärä, mutta määrää voidaan silti pitää pienenä. Luentokurssin kanssa samaan aikaan mestari Nyberg järjesti uskonnollisia tilaisuuksia, joihin osallistui paljon suurempi joukko työläisiä.³¹⁰ Näin puolen valitsemisesta tuli aivan konkreettinen valinta.

Järjestötoiminnan hiipumisen koki myös Suomen Puutyöntekijäin Liiton puheenjohtaja Antti Räsänen, joka syyskuun lopussa esitelmöi ympäri Pohjois-Savoa ammatillisesta järjestäytymisestä³¹¹. Räsänen näki järjestäytymisen suurimmaksi ongelmaksi Juankoskella sen, että työväki oli ”*maan ja kosken kanssa yhdessä ostettua [...] ammoisilta ajoilta siksi orjuutettua [...]*”³¹². Räsänen oli osittain oikeassa, sillä väestön vaihtuvuudessa ei tapahtunut suuria muutoksia³¹³. Voidaan myös olettaa, että väestö oli enimmäkseen vanhoillista ja tottunut

³⁰⁵ J. R. Tossavainen, ”Matkoilta syyskuun ajalta”. Savon Työmies 11.11.1909.

³⁰⁶ Savon Työmies 16.12.1909, ”Juantehtaan työväenyhdistyksen kokouksessa”.

³⁰⁷ Huomautus: Lukumäärä ei sisällä sosialidemokraattisen nuorisosoaston jäseniä, koska nuorisosoaston jäsenmäärästä voidaan esittää vain arvio. Lisäksi vain osa sosialidemokraattisen nuorisosoaston jäsenistä oli SDP:n jäseniä. Sos. dem. nuorisoliiton ja SDP:n suhteista puoluejäsenyyteen liittyen ks. Kairamo 1986, 109–112.

³⁰⁸ Ks. Liite 3.

³⁰⁹ Soikkanen 1975, 182–185; Suomen työväenliikkeen historia 1978, 67–70.

³¹⁰ Savon Työmies 15.9.1910, ”Vaalipiiripakinaa 5”.

³¹¹ Savon Työmies 20.9.1910, ”Ammatillinen valistustyö puutyöntekijöille”.

³¹² Antti Räsänen, ”Savon Tehdasseuduilta”. Savon Työmies 1.10.1910.

³¹³ Sisään- ja ulosmuuttaneet Juankosken seurakunnassa 1898–1923. I Väestörekisteriarkisto 1863–1984, kansio I B.a:1-5, Juankosken srk., JSA. Ks. myös Liite 2.

patriarkaaliseen järjestykseen. Tämän vuoksi työväen ei ollut työsulun jälkeen vaikeaa palata takaisin vanhaan järjestykseen. Lisäksi tehokas järjestäytyneiden boikotointi, johon Räsäsen mukaan osa työläisistäkin osallistui välittämällä tietoja tehtaan johdolle, vaikeutti toimintaa. Räsäsen arvio järjestäytymisen tulevaisuudesta Juankoskella oli synkkä:

*”Sillä se on aivan varmaa, että niin kauan kun enemmistö nykyistä työväkeä jaksaa pysyä elossa, pysyy työväestön sekä taloudellinen, että henkinen elämä yhtä surkeana kuin mitä se nyt on, sillä työväki näyttää olevan tuomittu elämään ”armolla” ilman minkäänlaisia oikeuksia, joita työväelläkin inhimillisyyssperiaatteita seuraten pitäisi olla”.*³¹⁴

Järjestäytymisen heikkous ei kuitenkaan johtunut siitä, etteikö työväki olisi ymmärtänyt omaa tilannettaan sekä työn ja pääoman suhteen selkeyttä. Päinvastoin kyse oli siitä, että juuri tämä työn ja pääoman selkeä suhde merkitsi suurta riippuvuutta työnantajasta³¹⁵. Tässä riippuvuus-suhteessa työntekijät olivat heikoilla, joka ehkäisi tehokkaasti järjestäytymistä.

Yksi syy toiminnan hiipumiseen oli myös pätevien toimijoiden puute. Toimijoiden puute vaivasi usein maaseudun työväenjärjestöjä, erityisesti työväenjärjestötoiminnan alkuvuosina³¹⁶. Opettaja Rissasen muutettua pois Juankoskelta työväenyhdistys menetti eräänlaisen henkisen tuen ja opillisen ohjaajan. Työväestön joukossa ei ollut opiskelleita miehiä, joten ulkopuolinen ohjaus oli tarpeellista. Juankoskellakin ainoastaan muutamat työväenjärjestöjen johtomiehet olivat jossain määrin perillä työväenliikkeen opillisista kysymyksistä³¹⁷. Opettaja Rissasen jättämää aukkoa täytti parhaansa mukaan läheisen Kaavin Vehkalahtien kylän kansakoulunopettaja Antti Lastu. Lastu oli opettanut Vehkalahtella vuodesta 1905 lähtien ja hän oli tutustunut työväenjärjestötoimintaan opiskellessaan Sortavalan seminaarissa. Hän osallistui Juankosken työväenliikkeen toimintaan jo opettaja Rissasen aikana, mutta alkoi toimia aktiivisemmin Rissasen lähdettyä. Lastu esimerkiksi puhui ahkerasti työväenyhdistyksen ja ammattiosastojen iltamissa. Varsinaiseen yhdistystoimintaan hän ei vehkalahtelaisena voinut osallistua, eikä hän myöskään voinut ottaa osaa varsinaiseen poliittiseen toimintaan, koska Vehkalahti oli Kuopion läänin itäistä vaalipiiriä.³¹⁸

³¹⁴ Antti Räsänen, ”Savon Tehdasseuduilta”. Savon Työmies 1.10.1910.

³¹⁵ Alapuro 1994, 116.

³¹⁶ Soikkanen 1961, 195–196.

³¹⁷ Kuopion l. länt. vaalipiirin sos. dem. piirijärjestön vuosikokouksen pk. 12.–13.4.1913, 7–8.

³¹⁸ Savon Työmies 10.7.1906, ”Juantehtaan työv. yhd. arpajaiset”; Savon Työmies 10.12.1908, ”Juantehtaan työväentaloon saadaan viimeinkin uunit”; Savon Työmies 14.1.1909, ”Juantehtaan t.y:n kokouksessa”, Savon

4.3 Työväenliike Juantehtaan kuningaskunnassa ³¹⁹

Työväenliikkeen jouduttua Juankoskella marginaaliin, vappujuhlien merkitys työväenliikkeelle kasvoi entisestään. Päivi Andersonin mukaan vappukulkueeseen osallistuneiden määrä oli usein työväen sosiaalisen statuksen mitta kyläyhteisössä ³²⁰. Näin voi asian nähdä olleen myös Juankoskella. Joissain teollisuusyhdyskunnissa jopa työnantaja saattoi osallistua työväen vapun viettoon, kuten esimerkiksi Kymin Tiutisissa, jossa Halla-yhtiö kuljetti työläisiä vappujuhliin Kotkaan ³²¹. Juankoskella työnantajan osallistuminen vapun viettoon muulla avoin kuin antamalla päivä vapaaksi, oli mahdollisuus. Varsinkin vappukulkueista tuli Juankoskella eräänlaisia protestinäytöksiä, joissa normaalisti syrjässä pysytelleet ja marginaaliin pakotetut työväenjärjestöt nousivat esille. Vappujuhlat houkuttelivat myös järjestäytymättömiä, jotka vappuna uskaltautuivat poikkeuksellisesti mukaan toimintaan. Esimerkiksi vuoden 1910 vappujuhliin houkutteli ”*uteliaisuus ja asianharrastus*” useita satoja ihmisiä, vappuna 1913 juhliin osallistui noin 300 henkeä ja vuonna 1914 osallistujia oli noin parisataa. ³²² Vaikka *Savon Työmies* olisi hieman liioitellut osallistujien määrää, ylitti se joka tapauksessa moninkertaisesti järjestäytyneiden määrän. Ensimmäisen maailmansodan vuoksi vappuna 1915 ei voitu järjestää julkisia esiintymisiä ³²³.

Vappuina kokoonnuttiin tehtaan lähistöllä sijainneelle Ukkolanmäelle, jossa pidettiin puheita ja lausuttiin runoja. Lisäksi järjestettiin mielenosoitusmarssi ja illalla työväentalolla kaikille avoin kansanjuhla ³²⁴. Symbolisesti merkittävin ohjelmanumero oli Ukkolanmäellä pidetyn vappujuhlan jälkeinen mielenosoitusmarssi, koska se ilmensi konkreettisesti työväenliikkeen roolia paronin vallan ja vallitsevan järjestyksen haastajana. Ainakin vappuna 1910 mielen-

Työmies 13.2.1909; ”Yleisen iltaman toimi Juantehtaan Rauta- ja Metalli a.o.”; Savon Työmies 2.3.1909, ”Juantehtaan Vuotjärven sahan a.-o. toimii”; TMT 56:49/1 (Lastu), TA.

³¹⁹ Juankoskesta käytettiin *Savon Työmiehessä* julkaistuissa kirjeissä usein nimitystä ”*Juantehtaan kuningaskunta*”. Nimityksellä viitattiin ironisesti Juankosken asemaan paronin omistamana ja itsevaltaisesti hallitsemana alueena, sillä yhdyskunta oli kuin valtio valtiossa. Samantyyllisiä nimityksiä käytettiin muistakin patriarkaalisesti hallituista tehdasyhdyskunnista, esimerkiksi Varkautta kutsuttiin omistajiensa mukaan Wahlien keisarikunnaksi. Savon Työmies 15.9.1910, ”Vaalipiiripakinaa 5”; Savon Työmies 19.11.1910, ”Juantehtaalta”; Savon Työmies 11.4.1911, ”Juantehtaalta”; Nevala 2003, 42.

³²⁰ Anderson 1983, 40–41.

³²¹ Kalpio 1988, 153–154; Väätäinen, 1978, 84.

³²² Savon Työmies 10.5.1910, ”Vappujuhlia maaseudulla”; Savon Työmies 6.5.1913, ”Vappujuhlat maaseudulla”; Vappumerkkien ja kevättervehdysten myynti Kuopion l. länt. vaalipiirissä v. 1914. Kevättervehdysten ja vappumerkkien myynti 1914, 1916–1917, kansio GD 2, PSS, TA.

³²³ Soikkanen 1975, 196.

³²⁴ Savon Työmies 10.5.1910, ”Vappujuhlia maaseudulla”; Savon Työmies 27.4.1911, ”Ilmoitus Juantehtaan vappujuhlien ohjelmasta”; Savon Työmies 27.4.1912, ”Ilmoitus Juantehtaan vappujuhlista”; Savon Työmies 6.5.1913, ”Vappujuhlat maaseudulla”.

osoituskulkue marssi paronin asunnon ohi työväenlauluja laulaen ³²⁵. Voidaan olettaa, että näin toimittiin myös muina vappuina.

Vappujuhlat eivät kuitenkaan muodostuneet kaikkien työläisten yhteiseksi juhlaaksi, vaan ne jakoivat myös työväestöä. Esimerkiksi vappuna 1910 useat työläiset jättäytyivät pois juhlista. Järjestäytyneiden näkökulmasta tällaiset työläiset olivat ”*arkamaisia, akkamaisia, raukkamaisia ja aikaansa seuraamattomia [...]*”, jotka ”*ikään kuin omantunnon tuskissa painoivat päänsä alas*” marssia syrjästä seuratessaan ³²⁶. Järjestäytyneiden ja järjestäytymättömien työläisten välillä vallitsi syvä epäluottamus ja jopa vihamielisyys. Halveksittavimpina pidettiin työläisiä, jotka eivät uskaltaneet tai halunneet osallistua vappujuhlaan, jolloin oli tavallaan luvallista osallistua työväenliikkeen toimintaan. Tällaisia työläisiä pidettiin pelkureina ja työväenluokan petteureina, sillä työväenyhdistys pyrki vappuna tuottamaan työväen yksimielisyyttä yli työväenyhdistyksen rajojen. Juhlaan ja marssiin osallistuminen merkitsi työväenliikkeen edustaman arvomaailman hyväksymistä ja kannattamista ³²⁷. Juhlista poisjääminen antoi selvän vastakkaisen viestin.

Kari Teräs kuvaa työväestön suhdetta sosialistiseen ammattiyhdistysliikkeeseen kolmena saksäkkäisenä kehänä, jossa ytimen muodostavat ylläpitäjät, ensimmäisen kehän suhdannejäsenet, toisen kehän järjestäytymättömät ja kolmannen kehän ulkopuoliset. Teräs on tutkinut erilaisia ammattiyhdistysliikkeen ”osallistumislogiikoita”, mutta hänen määrittelyänsä voidaan käyttää apuna myös hahmotettaessa vapun viettoa Juankoskella. Teräksen mukaan ammattiyhdistykset katsoivat järjestäytymättömien työntekijäin kuuluvan yleensä työväen yhteisöllisyyden piiriin, jos he osallistuivat ammattiyhdistyksen joukkoaktioihin tai suhtautuivat niihin myötämielisesti.³²⁸ Järjestäytyneiden työläisten suhtautuminen vapun viettoon oli samankaltainen, koska myös siinä oli kysymys työväen joukkoaktiosta. Kaikki työläiset, olivat he sitten järjestöaktiiveja, suhdannejäseniä tai järjestäytymättömiä, olivat tervetulleita vapun viettoon. Vapun mahdollistaman yhteisöllisyyden ulkopuolelle jääneet sitä vastoin saivat osakseen halveksunnan. Jako yhdyskunnassa ei tarkoittanut ainoastaan jakoa työväen ja herrojen välillä, sillä myös työläisten kesellä kulki jako.

³²⁵ Savon Työmies 10.5.1910, ”Vappujuhlia maaseudulla”.

³²⁶ Savon Työmies 10.5.1910, ”Vappujuhlia maaseudulla”.

³²⁷ Väättäinen 1978, 85–86.

³²⁸ Teräs 2001, 312.

Vaikeaksi käyneestä asemastaan huolimatta työväenjärjestöt jatkoivat toimintaansa ja järjestökenttä kasvoi keväällä 1909, kun perustettiin sosialidemokraattinen nuoriso-osasto. Sitä oli yritetty perustaa jo aikaisemmin, mutta tuloksetta.³²⁹ Suomen Sosialidemokraattinen nuorisoliitto (SSN) perustettiin vuoden 1906 lopulla ja pian se levisi kaupunkeihin ja hieman myöhemmin myös maaseudulle³³⁰. Kuopion läänin läntisen vaalipiirin ensimmäinen nuoriso-osasto perustettiin Kuopioon kesällä 1908³³¹. Nuorisoliiton järjestäytyminen piireiksi käynnistyi pienimuotoisena vuonna 1908 ja varsinainen tavoitteellinen piirien muodostaminen alkoi toukokuussa 1909³³². SSN:n Kuopion läänin läntisen vaalipiirin piirijärjestö syntyi Kuopiossa kesäkuussa 1909, ja piiriä perustamassa oli myös Juankosken nuoriso-osasto³³³.

Nuoriso-osaston keskeisiksi toimintamuodoiksi muodostui viikoittaisten keskustelukokousten pitäminen ja iltamien järjestäminen. Iltamien ohjelma oli sisällöltään samanlainen kuin muillakin työväenjärjestöillä: puheita, lauluja, runoja, näytelmiä ja tanssia. Iltamien ja kokousten lisäksi toimintaan kuuluivat esitelmät ja muu kasvatustoiminta. Työväenyhdistyksen ja nuoriso-osaston välit muodostuivat läheisiksi. Nuoriso-osaston toiminta oli alkuun suosittua, mutta alkuinnostuksen jälkeen suosio laski ja toiminta muuttui katkonaiseksi, jolloin osasto lopetti toimintansa kesällä 1910. Nuoriso-osastossa toimimisen sijaan Juankosken nuorisoa kiinnosti toisenlainen ajanvietto, esimerkiksi nurkkatanssit.³³⁴ Nuoriso-osasto perustettiin uudelleen vuoden 1910 lopussa, mutta sen toiminta ei käynnistynyt toivotulla tavalla. Osasto kokoontui viikoittain keskustelukokouksiin ja järjesti säännöllisesti iltamia, vaikka osanotto jäi vähäiseksi. Usein kokoukset jäivät pitämättä, koska osanottajia ei ollut riittävästi.³³⁵

Samoin kuin työväenyhdistys, nuoriso-osasto joutui kilpailemaan nuorisoseuran ja muiden porvarillisten järjestöjen kanssa. Porvarillisiin rientoihin osallistuneet nuoret tuomittiin ”her-

³²⁹ Savon työmiehet 7.7.1908, ”Juhannusmatkalta”; Savon Työmies 22.10.1908, ”Muutama sana nuorisolle Savossa”; Savon Työmies 12.11.1908, ”Juantehtaan t.y:n sekatyöntekijäin a.-o. pani toimeen yleisen iltaman”; Savon Työmies 30.3.1909, ilmoitus.

³³⁰ Kairamo 1986, 38.

³³¹ Savon Työmies 22.10.1908, ”Muutama sana nuorisolle Savossa”.

³³² Kairamo 1986, 56–57.

³³³ Savon Työmies 19.6.1909, ”Sos.-dem. Nuoriso-osastojen piirijärjestö perustettu Savoon”.

³³⁴ Savon Työmies 20.4.1909, ”Juantehtaan sos.-dem. nuoriso-osasto”; Savon Työmies 13.11.1909, ”Juantehtaan sos.-dem. nuoriso-osaston iltamat”; Savon Työmies 16.12.1909, ”Juantehtaan työväenyhdistyksen kokouksessa”; Savon Työmies 3.3.1910, ”Sos.-dem Nuorisoliiton Juantehtaan osaston vuosikokous”; Savon Työmies 19.11.1910, ”Juantehtaalta”.

³³⁵ Savon Työmies 13.12.1910, ”Juankoskelta”; Savon työmiehet 9.3.1911, ”Juantehtaalta”. Savon työmiehet 11.4.1911, ”Juantehtaalta”.

rojen häntyreinä”³³⁶. Nuoriso-osasto jäi toiseksi myös muille kuin vain porvarillisille huveille. Nuorison suosima *”kaikenlaisten ala-arvoisten asioiden [...]”* harrastaminen sai nuoriso-osastolta jyrkän tuomion³³⁷. Näillä ala-arvoisilla asioilla viitattiin todennäköisesti nurkkatansseihin, juopotteluun, kortinpeluuseen. Nuoriso-osasto hävisi muille ajanvietteille ja sen toiminta lakkasi sekavissa oloissa vuoden 1913 aikana³³⁸. Myöhemmin Juankosken nuorison todettiin olevan enimmäkseen välinpitämätöntä joukkoa, joka vain *”tanssii ja nauraa nälissään”*, eikä välittänyt ylevämmistä tavoitteista³³⁹.

Työväenjärjestöjen toiminta keskittyi iltamien järjestämiseen, jolloin muu järjestötoiminta jäi vähäiseksi. Siitä huolimatta kokouksia pidettiin säännöllisesti, esimerkiksi työväenyhdistyksen yleisiä kokouksia oli vähintään kerran kuukaudessa ja yhdistyksen johtokunta kokoontui kuukausittain. Iltamia työväenyhdistyksellä ja sen alaosastoilla oli vähintään yhden kerran kuukaudessa. Iltamien menestys oli heikko, mikä johti toimijoiden turhautumiseen.³⁴⁰ Heikkoudesta huolimatta työväenjärjestöt pyrkivät vaikuttamaan yhteisön sisällä niille tärkeisiin tavoitteisiinsa. Tämä ilmeni esimerkiksi keväällä 1911, jolloin työväenjärjestöt suunnittelivat osuuskaupan perustamista Juankoskelle. Kaupasta oli haaveiltu usean vuoden ajan ja se nähtiin työväestön piirissä erittäin tarpeelliseksi.³⁴¹ Kaupan perustamiseen ei kuitenkaan saatu lupaa, jonka vuoksi työväen piti jatkaa asioimistaan tehtaan ja yksityisten kaupoissa.³⁴² Voidaan olettaa, ettei paroni ollut osuuskauppa-aatteen kannattaja. Osuuskaupan perustaminen olisi todennäköisesti lopettanut tehtaan oman kaupan. Varsinkin kun tehtaan kauppa teki ajoittain runsaasti tappiota³⁴³. Sen aseman suojeleminen oli merkittävä syy osuuskaupan kieltämiseen. Tämän voi päätellä siitä, että paronia syytettiin jatkuvasta palkanmaksun tahallisuudesta viivyttämisestä parilla päivällä, jolloin työläiset eivät voineet ostaa ruokatavaroitaan markkinapäivänä torilta, vaan ostokset oli tehtävä tehtaan kaupasta³⁴⁴.

³³⁶ Savon Työmies 13.12.1910, ”Juankoskelta”; Savon työmies 9.3.1911, ”Juantehtaalta”. Savon työmies 11.4.1911, ”Juantehtaalta”.

³³⁷ Savon Työmies 13.3.1913, ”Juantehtaalta”.

³³⁸ Savon Työmies 17.1.1914, ”Puhuja tulee”; M. Ampuja, ”Työläisnuorison järjestötoiminta Kuopion piirissä”. Sanantuoja 4.5.1916.

³³⁹ Sanantuoja 23.11.1915, ”Savon teollisuuspaikoilta”.

³⁴⁰ Savon Työmies 9.3.1911, ”Juantehtaalta”; Savon Työmies 8.4.1911, ”Juantehtaan t.-y:n vuosikokous”.

³⁴¹ Savon Työmies 23.2.1911, ”Juantehtaalta”; Savon Työmies 9.3.1911, ”Juantehtaalta”.

³⁴² Savon Työmies 24.12.1912, ”Kuulumisia Juantehtaalta”.

³⁴³ P. Tuovisen muistelmia Juantehtaan menneisyydestä ja vähän muustakin v. 1934. Dokumentti n:o 1578, Laatikosto 2, JTA.

³⁴⁴ Savon Työmies 24.12.1912, ”Kuulumisia Juantehtaalta”.

Paikkakunnan aktiivisimman ammattiosaston, Vuotjärven sahan ammattiosaston, toiminta lakkasi vuoden 1911 aikana. Samoin loppui metallityöläisten ammattiosaston toiminta.³⁴⁵ Ainoaksi osastoksi jäi sekatyöväen ammattiosasto, jonka jäsenmäärä oli alle kymmenen³⁴⁶. Mielenkiintoista on se, että ammattitaidottomat sekatyömiehet olivat toimijoista aktiivisimpia. Yleensä tilanne oli päinvastoin ja ammattityömiehet, kuten metallityöläiset, olivat aktiivisimpia toimimaan ammattiosastoissa. Sekatyöväen ammattiosaston jäsenet irtautuivat SDP:n jäsenyydestä vuonna 1913 ja he pysyttelivät puolueen ulkopuolella vuoteen 1916 saakka. Ammattiosasto pysyi siitä huolimatta työväenyhdistyksen alaosastona.³⁴⁷ Syynä puolueen jäsenyydestä irtautumiseen oli todennäköisesti halu välttää kunnallis-, piiri- ja puolueverojen sekä muiden maksun maksamiselta. Osa toimintansa lopettaneiden metallityöväen ja Vuotjärven sahan ammattiosastojen jäsenistä siirtyi myöhemmin työväenyhdistyksen varsinaiseksi jäseniksi, sillä työväenyhdistyksen varsinaisten jäsenten määrä kasvoi vuoden 1912 aikana³⁴⁸.

Ammattiosastojen heikkeneminen oli maanlaajuinen ilmiö, joten Juankoskella tapahtuneet ammattiosastojen lakkaamiset eivät olleet poikkeuksellisia. Syyt Juankosken osastojen toiminnan loppumiselle olivat osittain erilaisia kuin ammattiosastojen toiminnan vaikeudet yleensä. Valtakunnallisella tasolla tärkeimmät syyt olivat valtiollisen taantumuksen voimistuminen, huonon taloustilanteen aiheuttama työttömyys ja työtaistelujen tukemiseksi kerätyt ylimääräiset jäsenmaksut. Tällaiset asiat vaikuttivat eniten ennen vuosikymmenen vaihtumista ja jäsenmäärät alkoivat nousta vuodesta 1910 lähtien. Ammattijärjestön jäsenmäärässä saavutettiin perustamisvuoden 1907 taso vasta 1913.³⁴⁹

Juankoskella taloudelliset asiat eivät olleet niin selkeässä roolissa kuin valtakunnallisesti, vaikka myös ne vaikuttivat. Metallityöläisten ammattiosaston toiminnan loppumisen keskeinen syy oli toimijoiden puute, mikä oli seurausta työn menettämisen tai muiden negatiivisten seurausten pelosta. Ammattiosastossa ei yksinkertaisesti uskallettu toimia. Vuotjärven sahan ammattiosaston tapauksessa esille nousivat taloudelliset tekijät. Höyrykäyttöisyydestä huolimatta työ oli sesonkiluonteista, sillä puun saanti vaikutti sahan toimintaan. Sahan toiminnassa oli usein katkoksia, jolloin koko työväki tai osa irtisanottiin. Samoin palkanalennukset olivat

³⁴⁵ Savon Työmies 4.11.1911, ”Verojen musta lista”. Ks. Liite 3.

³⁴⁶ Ks. Liite 3.

³⁴⁷ Juantehtaan Ty:n puoluetilastokaavake 1913. Puoluetilastot, kansio HA 2, PSS, TA; Juantehtaan Ty:n puoluetilastokaavake 1914. Puoluetilastot, kansio HA 2, PSS, TA; Juantehtaan Ty:n puoluetilastokaavake 1915. Puoluetilastot, kansio HA 3, PSS, TA; Juantehtaan Ty:n puoluetilastokaavake 1916. Puoluetilastot, kansio HA 3, PSS, TA.

³⁴⁸ Ks. Liite 3.

tavallisia, joka vaikeutti sahatyömiesten toimeentuloa.³⁵⁰ Työn ja toimeentulon epävarmuus näkyi ammattiosaston jäsenmäärässä. Toimeentulon heiketessä jäsenmaksut jäivät maksamatta. Lisäksi Vuotjärven sahan lautatarhan työntekijöiden lakko³⁵¹ toukokuussa 1911 lienee vaikuttanut sahan johdon asenteisiin ammattiosastoa kohtaan ja siten edesauttoi ammattiosaston toiminnan hiipumista. Lakkolaisista todennäköisesti vain harvat, jos ketkään, olivat ammattiosaston jäseniä, mutta tästä huolimatta ammattiosasto lienee ollut mukana lakossa tavalla tai toisella. Aiemmin sahan johto oli sietänyt työntekijöiden jäsenyyden ammattiosastossa hyvin, mutta on mahdollista, että lakon yhteydessä johdon asenteet muuttuivat negatiivisemmaksi.

Suomen Ammattijärjestö koetti vastustaa ammattiosastojen toiminnan lamaantumista kehittämällä ammattiosastojen yhteistyötä. SAJ:n valtuusto kehotti kesällä 1911 perustamaan piirejä hoitamaan agitaatiota ja järjestämään puhetilaisuuksia.³⁵² Elokuussa 1911 perustettiin ”*Kuopion ammatillinen agitatsioonipiiri*”. Sitä oli perustamassa kahdeksan ammattiosastoa, esimerkiksi Tehdas- ja Sekatyöväen Liiton Juankosken osasto.³⁵³ Agitatsioonipiirin toimintamahdollisuudet olivat huonot, sillä piirillä ei ollut varaa palkata vakinaista puhujaa. Varojen puuttuessa keskeistä toiminnalle oli jokaisen osaston järjestämä kotiagitatsioni.³⁵⁴ Piireistä ei koskaan tullut virallista SAJ:n osaa, ja agitaatiopiirien toiminta hiljeni nopeasti heikon talouden vuoksi³⁵⁵. Kuopion ammatillinen agitatsioonipiiri lakkautettiin toistaiseksi vuoden 1913 alussa ja lopullisesti toukokuussa 1913. Piiri nähtiin tärkeäksi alueella, jossa ammatillinen järjestäytyminen oli heikkoa, mutta toimintaa ei ollut taloudellisesti mahdollista jatkaa.³⁵⁶

³⁴⁹ Ala-Kapee & Valkonen 1982, 232–233.

³⁵⁰ Savon Työmies 13.9.1910, ”Työttömiä lisätään”; Savon Työmies 19.11.1910, ”Juantehtaalta”; Savon Työmies 7.3.1911, ”Työttömän armeija kasvaa”; Savon Työmies 9.3.1911, ”Juantehtaalta”; Forsberg & Kankkunen 1996, 141.

³⁵¹ Lakko sai alkunsa, kun lautatarhan työntekijöiden palkkoja alennettiin. Palkkoja oli alennettu jo aiemmin, edellisellä kerralla marraskuussa 1910 25 %. Toukokuusen alennuksen jälkeen työläiset eivät enää suostuneet tulemaan töihin. Työnantaja uhkasi häätää lakkoilevat työntekijät välittömästi pois sahan asunnoista, mikäli nämä eivät palaisi töihin. Työmiehet eivät palanneet, ja sahan johto hoiti sahan lotjamielisiä töihin lakkoilevien tilalle ja hankki poliisivartion suojelemaan lotjamiesten työntekeä. Lakko päättyi nopeasti lakkolaisten tappioon, kun saha hankki lisää rikkureita lakkoilevien tilalle. Erikoista oli, että osa sahan hankkimista rikkureista oli Muuruveden Pelonniemen työväenyhdistyksen jäseniä. Pelonniemen työväenyhdistys erotti rikkurit välittömästi, mutta tapaus kertoo hyvin alueen työväestön varsin ”kehittymättömästä” tasosta. Savon Työmies 11.11.1910, ”Juantehtaalta”; Savon Työmies 9.3.1911, ”Juantehtaalta”; Savon Työmies 20.5.1911, ”Työselkkauksia Vuotjärven sahall”; Savon Työmies 23.5.1911, ”Lakko Vuotjärven sahall”; Savon Työmies 1.6.1911, ”Pelonnimeltä”.

³⁵² Ala-Kapee & Valkonen 1982, 232–233, 255–256.

³⁵³ Savon Työmies 29.8.1911, ”Kuopion ammatillinen agitatsioonipiiri perustettu”.

³⁵⁴ Savon Työmies 30.1.1912, ”Kuopion ammatillisen agitatsioonipiirin vuosikokous”.

³⁵⁵ Ala-Kapee & Valkonen 1982, 256.

³⁵⁶ Savon Työmies 30.1.1913, ”Kuopion ammatillisen agitatsioonipiirin vuosikokous”; Savon Työmies 29.5.1913, ”Ammattiosastoille Kuopion amm. agitatsioonipiirissä”.

Metallityöväen ja Vuotjärven sahan ammattiosastojen toiminnan lakkaaminen hiljensi työväenliikkeen toimintaa Juankoskella. Pieni järjestäytyneiden joukko ei riittänyt toiminnan kunnolliseen pyörittämiseen ja työväenliike oli ”melkein nukuksissa”.³⁵⁷ Pienen jäsenmäärän vuoksi johtokunnan valitseminen aiheutti ongelmia ja toiminta oli ”tavattoman tukalaa”.³⁵⁸ Apaattisia työläisiä pyrittiin herättelemään myös *Savon Työmiehen* sivuilla julkaistuissa kirjeissä. Samanlaista herätystyötä tehtiin työväen keskuudessa myös kasvokkain. *Savon Työmiehen* kirjeissä toistui usein samantyylinen kaava, jossa ensin osoitettiin paikkakunnalla valitsevia epäkohtia, joita olivat esimerkiksi huonot palkat, jokapäiväinen puute ja kurjuus, työnantajan jatkuva riisto, työläisten keskinäisen solidaarisuuden puute sekä ”herrojen” pelko ja mielistely. Työväestöä kannustettiin järjestäytymään, jotta epäkohtia olisi ollut mahdollista korjata. Useissa kirjeissä tehokeinoina käytettiin painostusta ja nolaamista sekä monissa kirjeissä jopa haukuttiin järjestäytymätöntä työväkeä.³⁵⁹ Sanomalehden välityksellä tehty valitus jäi tehottomaksi, sillä järjestäytymättömät työläiset eivät useinkaan tilanneet *Savon Työmiestä*. Jonkin verran näin kuitenkin tapahtui, sillä esimerkiksi keväällä 1911 Juankoskelle tilattiin 52 kappaletta *Savon Työmiestä*, vaikka järjestäytyneitä työläisiä oli vain noin kolmisenkymmentä.³⁶⁰

Juankosken tilanne teki SAJ:n luennoitsijaan August Lindelliin masentavan vaikutelman hänen käydessään paikkakunnalla kesällä 1912, sillä hänen mukaansa missään muualla Suomen teollisuuslaitoksissa ei oltu järjestäydytty niin heikosti kuin Juankoskella.³⁶¹ Lindell saattoi hieman liioitella, mutta toisaalta hän kykeni vertaamaan näkemäänsä moniin muihin tehdasyhdyskuntiin. Samanlaisia vaikutelmia sai myös piirisihteeri Antti Mäkelin, kun hän luennoi Juankoskella lokakuussa 1912 järjestäytymisen tärkeydestä. Juankoskella, jonka työläisiä pidettiin Mäkelinin mukaan ”piirimme orjista kiltimpinä”, puhetilaisuuteen saapui vain kolmisenkymmentä kuulijaa. Kuulijamäärä vastasi järjestäytyneiden määrää, joten paikalla ei ollut kovinkaan montaa järjestäytymätöntä kuulijaa. Mäkelinin oli tarkoitus luennoida kahtena iltana, mutta kun hänelle todettiin, ettei toisena iltana tulisi edes kolmeakymmentä kuulijaa, hän päätti ” antaa kuolleiden haudata kuolleitansa [...] ” ja jätti luennot yhteen iltaan.³⁶²

³⁵⁷ Savon Työmies 25.11.1911, ”Juantehtaalta”.

³⁵⁸ Savon Työmies 24.2.1912, ”Juantehtaalta”.

³⁵⁹ Ks. esim. Savon Työmies 25.11.1911, ”Juantehtaalta”; Savon Työmies 20.1.1912, ”Juantehtaalta”; Savon Työmies 24.2.1912, ”Juantehtaalta”; Savon Työmies 11.6.1912, ”Juantehtaalta”; Savon Työmies 27.7.1912, ”Juantehtaalta”.

³⁶⁰ Savon Työmies 27.4.1911, ”Musta luettelo”. Ks. Liite 3.

³⁶¹ August Lindell, ”Työväenliike Juantehtaalla. Masentavia huomiota”. Savon Työmies 13.6.1912.

³⁶² Savon Työmies 28.9.1912, ”Järjestystyö piirissämme”; Antti Mäkelin, ”Torpasta torppaan”. Savon Työmies 21.11.1912.

Työväenliikkeelle vaikeuksia aiheutti myös viranomaisvalvonnan kiristyminen. Viranomaiset ryhtyivät varsinkin vuodesta 1912 lähtien valvomaan tarkasti työväenliikkeen kokouksia ja muita tilaisuuksia. Kaikkiin tilaisuuksiin tarvittiin lupa ja niissä pidettävät puheet oli ennakotarkastettava. Iltamien ohjelmia myös sensuroitiin.³⁶³ Valvonnan kiristymistä ilmeni myös Nilsin nimismiespiirissä, sillä myös Juantehtaan Työväenyhdistyksen iltamien ohjelmia tarkastettiin etukäteen³⁶⁴. Iltamien määrään valvonnan kiristymisen ei vaikuttanut, mutta ne järjestettiin useimmiten perhe- tai tanssi-iltamina, jolloin niissä ei pidetty lainkaan puheita³⁶⁵. Nilsin nimismiespiirissä ei kuitenkaan jouduttu avoimiin konflikteihin, toisin kuin esimerkiksi Kuopiossa syyskuussa 1913³⁶⁶.

Kuopion läänin läntisen vaalipiirin sosialidemokraattisen piirijärjestön alueella tapahtui vuoden 1913 aikana varsin voimakasta järjestäytymisen kasvua ja toiminnan elpymistä³⁶⁷. Myös Juankoskella järjestötoiminta elpyi hetkellisesti vuoden 1913 alussa, kun Vuotjärven sahan työläiset perustivat uudelleen ammattiosaston, johon liittyi heti 52 jäsentä³⁶⁸. Määrä oli huomattava, sillä se ylitti työväenyhdistyksen ja sen alaosaston, sekatyöväen ammattiosaston, yhteenlasketun jäsenmäärän³⁶⁹. Vuotjärven sahan ammattiosaston toiminta laantui kuitenkin nopeasti ja jäsenmaksut jäivät maksamatta³⁷⁰. Sahateollisuustyöväen Liiton toimintakertomuksen mukaan ammattiosastossa oli vuonna 1913 vain yhdeksän jäsentä³⁷¹. Toimintakertomuksesta ei selviä, mihin aikaan vuodesta jäsenmäärä on kirjattu. Jäsenkato oli joka tapauksessa voimakas. Syksyllä ammattiosasto joutui vaikeuksiin, kun sahan johto irtisanoi ammattiosaston johtohenkilöitä³⁷². Sahan johdon mukaan erottamiset johtuivat vain tukkipulasta, eikä ammattiosaston jäsenyydestä³⁷³. Tukkipula oli irtisanomisen perimmäinen syy, mutta on syytä epäillä, että ammattiosaston johtopaikoilla toimiminen lisäsi irtisanomisen

³⁶³ Ala-Kapee & Valkonen 1982, 257.

³⁶⁴ Savon Työmies 31.8.1912, ”Juantehtaalta”.

³⁶⁵ Savon Työmies 12.12.1912, ”Ju’antehtaalta”.

³⁶⁶ Tuomisto 1982, 147–149.

³⁶⁷ Kuopion l. länt. vaalipiirin sos. dem. piirikokouksen pk. 11.–12.4.1914, 9.

³⁶⁸ Juantehtaan Ty:n sihteeri Kalle Rissasen kirje Suomen Sahateollisuustyöväen Liitolle 22.1.1913. Osastoilta saapunutta 1913–1914, kansio 6, SSTL, TA; Savon Työmies 15.2.1913, ”Vuotjärven sahan työmiehet järjestävät”.

³⁶⁹ Katso Liite 3.

³⁷⁰ Vuotjärven sahan a.o:n rahastonhoitaja Josef Tuovisen kirje Suomen Sahateollisuustyöväen Liitolle 10.6.1913. Osastoilta saapunutta 1913–1914, kansio 6, SSTL, TA.

³⁷¹ Kertomus Suomen Sahateollisuustyöväen Liiton toiminnasta v. 1912–1917, 10–11.

³⁷² Vuotjärven sahan a.o:n rahastonhoitaja Josef Tuovisen kirje Suomen Sahateollisuustyöväen Liitolle 1.9.1913. Osastoilta saapunutta 1913–1914, kansio 6, SSTL, TA.

³⁷³ Vuotjärvi Ångsågsbolag:in asiamies Alfred Richard Grimblen kirje Suomen Sahateollisuustyöväen Liitolle 16.9.1913. Osastoilta saapunutta 1913–1914, kansio 6, SSTL, TA.

riskiä. Osaston johtohenkilöiden irtisanomisten jälkeen osaston toiminta lakkasi syyskuun lopussa 1913³⁷⁴.

Alistuminen työnantajan valtaan ei ollut Juantehtaalla täysin ehdotonta. Massatehtaalla syntyi kiista toukokuussa 1913 sunnuntain vastaisesta ylityöstä. Epäoikeudenmukaisiksi koetut johdon sanelemat ehdot saivat osan työläisistä kieltäytymään työstä siitä huolimatta, että tehtaan hallitus uhkasi kieltäytyjiä irtisanomisella ja hädöllä. Vastareaktionä työläiset aikoivat perustaa ammattiosaston ja liittyä Paperiteollisuustyöväen Liittoon. Yritys epäonnistui, koska järjestäytymisestä ei ollut aiempaa kokemusta.³⁷⁵ Osaston perustamista ei lopulta tapahtunut, mutta tapaus osoitti, ettei työväestön alistuminen ollut totaalista. Mikäli kohtelu koettiin räikeän epäoikeudenmukaiseksi, seurasi vastareaktio. Pelkkään sanelupolitiikkaan perustuvaa paternalistista suhdetta eivät kaikki työläiset hyväksyneet³⁷⁶. Juantehtaan vähemmän tietoinen työväki pyrki järjestäytymään, kun se koki tulleen kohdelluksi epäoikeudenmukaisesti. Sosialistinen agitaatio oli sitä vastoin Juankoskella tehontonta.³⁷⁷ Kuitenkaan järjestäytyminen ja tietoisuus eivät syntyneet yksin huonoista oloista, kuten Puutyöntekijäin Liiton puheenjohtaja Johan Lumivuokko vuonna 1914 totesi: ”*Jos huonot olot sellaisenaan saattaisivat ihmiset luokka-asemastaan tietoisiksi, niin sen mukaan ei meidän maamme työväestön keskuudessa pitäisi muita ollakaan*”³⁷⁸. Sosialistinen valistus ja räikeäksi koettu epäoikeudenmukaisuus yhdessä herättivät järjestäytymishalun.

Kun oman ammattiosaston perustaminen ei onnistunut, liittyi muutamia massatehtaan työläisiä sekatyöväen ammattiosastoon. Samana syksynä he joutuivat kärsimään osallistumisestaan työaikakiistaan ja ammattiosaston toimintaan. Juankoskelle valmistui syyskuussa uusi kartonkitehdas, jonka vuoksi rautatehtaan toimintoja vähennettiin³⁷⁹. Tämän seurauksena tehdas uudelleen järjesteli työvoimaa ja irtisanoi ensimmäisenä kevään työaikariidassa mukana olleita järjestäytyneitä. *Savon Työmiehen* palstoilla pohdittiin katkerasti, että ”*Kaipa tehtaan insinöörillä*³⁸⁰ *on nyt hyvä tilaisuus korjata keväällinen erehdyksensä kun opettaa työläiset*

³⁷⁴ Vuotjärven sahan a.o:n rahastonhoitaja Josef Tuovisen kirje Suomen Sahateollisuustyöväen Liitolle 25.9.1913. Osastoilta saapunutta 1913–1914, kansio 6, SSTL, TA.

³⁷⁵ Savon Työmies 7.6.1913, ”Juantehtaan tehdasorjain olot”.

³⁷⁶ Savon työmies 16.1.1909, ”Juantehtaalta”; Ericsson 1997, 144–145.

³⁷⁷ Savon Työmies 7.6.1913, ”Juantehtaan tehdasorjain olot”.

³⁷⁸ Ala-Kapee & Valkonen 1982, 247.

³⁷⁹ Forsberg & Kankkunen 1996, 153–154.

³⁸⁰ Insinööri ja vapaaherra Georg von Alfthan, paroni von Alfthanin veljenpoika. Forsberg & Kankkunen 1996, 155.

järjestäytymään ja ottaa hänelle mieluinen valiojoukko töihin".³⁸¹ Tämä ei kuitenkaan onnistunut täysin lopettamaan orastavaa kiinnostusta järjestäytymiseen, vaikka se oli tehtaan johdon tarkoitus. Massa- ja kartonkitehtaan työläiset yrittivät järjestäytyä uudelleen maaliskuussa 1914, kun Paperiteollisuustyöväen Liiton järjestäjä Maurits Paljakka saapui Juankoskelle perustamaan ammattiosastoa. Osaston perustamisesta kiinnostuneita oli yli sata ja se päätettiin perustaa heti.³⁸² Osaston toiminta ei kuitenkaan käynnistynyt, vaan perustava kokous jäi osaston ensimmäiseksi ja viimeiseksi.³⁸³

Aktiivisten toimijoiden vähetessä työväenyhdistys muuttui yhä enemmän iltamia järjestäväksi organisaatioksi. Osaltaan resurssien puute pakotti suuntaamaan toiminnan vain tiettyihin toimintoihin.³⁸⁴ Toisaalta jo SDP:n Oulun puoluekokouksessa (1906) tehty organisaatiouudistus ohjasi poliittisen toiminnan kunnallisjärjestön vastuulle, jolloin työväenyhdistykset huolehtivat lähinnä omasta sisäisestä toiminnastaan, eli lähinnä taloudellisesta perustasta.³⁸⁵ Jako poliittisen ja taloudellisen toiminnan välillä kuitenkin heikkeni työväenyhdistyksissä ajan kuluessa.³⁸⁶ Iltamat olivat tärkeitä niistä saatavien tulojen vuoksi, sillä niiden avulla yhdistys pystyi toimimaan. Juankosken Työväenyhdistys järjesti vuoden 1913 aikana yhteensä 17 iltamat, joista 13 oli rahailtamia ja neljä perheiltamaa.³⁸⁷ Yhdistyksen toiminnan keskittyminen ainoastaan talouden ylläpitämiseen herätti myös kritiikkiä. Taloudenhoitoon keskittymistä pidettiin tuomittavana, koska esimerkiksi yhdistyksen talo oli velaton, eikä mikään näin ollen pakottanut jatkuvasti keräämään rahaa. Iltamia moitittiin, koska niissä oli vain näytelmiä ja tanssia, eikä ohjelma ollut *"jalostavaa"*. Osa jäsenistä olisi toivonut yhdistyksen keskittyvän myös valistukseen ja aatteen levittämiseen, jolloin iltamista saadut tulot olisi tullut käyttää valistustyön rahoittamiseen. Se, ettei yhdistys pyrkinyt jäsentensä *"kehittämiseen"*, esimerkiksi luentokurssien ja juttutuvan avulla, koettiin vakavaksi puutteeksi, koska työväestön sivistystaso oli matala.³⁸⁸ Valistus ja aatteen levittäminen olisi ollut pääosin Muuruveden

³⁸¹ Savon Työmies 30.10.1913, "Juantehtaalta".

³⁸² Kertomus Suomen Paperiteollisuustyöväenliiton toiminnasta vuodelta 1914, 41, 53; Savon Työmies 7.6.1913, "Juantehtaan tehdasorjain olot"; Savon Työmies 28.3.1914, "Juankoskelle perustettu Paperityöntekijäin liiton osasto".

³⁸³ Kertomus Suomen Paperiteollisuustyöväen Liiton toiminnasta vuodelta 1914, 53; Sanantuoja 23.11.1915, "Savon teollisuuspaikoilta".

³⁸⁴ Savon Työmies 17.1.1914, "Juantehtaalta".

³⁸⁵ Kettunen 1987, 247.

³⁸⁶ Tuomisto 1982, 146.

³⁸⁷ Savon Työmies 24.2.1914, "Juantehtaan työväenyhdistyksen vuosikokous".

³⁸⁸ Savon Työmies 17.1.1914, "Juantehtaalta".

kunnallisjärjestön ja varsinkin kunnallistoimikunnan tehtävä, mutta sen toiminta oli tehotonta, jolloin se ei pystynyt vastaamaan sille kuuluvista tehtävistä ³⁸⁹.

Työväenyhdistyksen roolina oli toimiminen yhtenä suurena huvitoimikuntana. Puhtaasti viiheellisten iltamien taustalla ei ollut pelkkä rahanahneus, sillä aatteellisten iltamien pito oli vaikeutunut virkavallan valvonnan vuoksi ³⁹⁰. Lisäksi pelkkien tanssi-iltamien pitäminen oli järkevää, koska tanssien avulla houkuteltiin paikalle eniten maksavia asiakkaita. Poliittista agitaatiota ei mahdollisesti nähty hyvänä ja houkuttelevana ohjelmanumerona, sillä jo työväentalon sijainnin koettiin rajoittavan iltamiin osallistuvien määrää ³⁹¹. Tämän vuoksi ohjelma tahdottiin pitää mahdollisimman viiheellisenä, jolloin voitiin odottaa suurempaa osanottoa.

Työväentalolle oli tehtaalta lähes tunnin kävelymatka ”*kinttupolkuja*” pitkin. Varsinkin syksyisin ja talvisin matkaa pidettiin erityisen hankalana ja toimintaa rajoittavana tekijänä. Tehtaan johdolle työväentalon sijainti oli hyvä asia, koska se osaltaan vaikutti siihen, ettei työväestön ”*parempi aines*”³⁹² käynyt työväentalolla, vaan Seuratalolla. Tällöin työväestä ei joutunut alttiiksi työväenliikkeen agitaattoreiden vaikutukselle. Sitä vastoin tehtaan harjoittamalla valistuksella kyettiin tehokkaasti vaikuttamaan työväestön asenteisiin ja mielialoihin.³⁹³ Tehtaan harjoittamalla työväenliikkeen vastaisella valistuksella lienee ollut merkittävä rooli työväenliikkeen heikossa menestyksestä Juankoskella.

Työväenyhdistyksen toiminnan kilpailijaksi nousivat myös muut harrastukset, esimerkiksi kortinpeluu, viinanjuonti ja myös varsin viattomalta kuulostavat ajanvietteet kuten karamellien syönti tehtaan kaupassa. Ongelmallisinta oli reipas alkoholinkäyttö, joka oli tavallista. Paikkakunta muodosti viinakauppiaille tiiviin markkina-alueen. Suuri osa työväestä suhtautui viinakauppiaisiin ja alkoholinkäyttöön vapaamielisesti, joten viinaa myytiin tehtaan lähistöllä, työmailla, toripäivillä ja jopa työväenjärjestöjen iltamissa.³⁹⁴ Alkoholinkäyttö häiritsi järjestäytyneitä, sillä raittiusaate oli tärkeä osa työväenliikkeen toimintaa. Työväenyhdistys

³⁸⁹ Ks. Luku 5.2.

³⁹⁰ Savon Työmies 31.8.1912, ”Juantehtaalta”; Ala-Kapee & Valkonen 1982, 257.

³⁹¹ Savon Työmies 17.1.1914, ”Juantehtaalta”.

³⁹² Alunperin ruotsiksi ”*de bättre elementen*”.

³⁹³ Juantehtaan isännöitsijä Georg von Alfthanin kirje kauppaneuvos Gösta Björkenheimille 13.4.1917. Protokoll av styrelsen för A.B. Strömsdalsbruk-Juantehtas O.Y. 16.4.1917, liite §:ään 6. Styrelse- och bolagsstämmprotokoll 1916–1923, Ca:3a, Prot., Dir., Juankoski Bruk, KYA; Toivanen, Taavi. Elämänkerta-aineisto 6A, KanA.

³⁹⁴ Savon Työmies 13.3.1913, ”Juantehtaalta”; Savon Työmies 14.10.1913, ”Huligaanit mellastamassa”; Savon Työmies 18.10.1913, ”Juantehtaan t.-y:n kokouksessa”; Savon Työmies 30.10.1913, ”Juantehtaalta”; Savon Työmies 17.1.1914, ”Juantehtaalta”.

toivoi Juantehtaan hallituksen ryhtyvän toimenpiteisiin ”*paheiden poistamiseksi*”. Yhdistys kääntyi yhtiön hallituksen puoleen, koska viinanmyyntiä harrastettiin myös tehtaan asunnoissa.³⁹⁵ Alkoholiksi oli ongelma myös piirin muiden työväenjärjestöjen iltamissa, esimerkiksi Varkaudessa³⁹⁶. Häiriöt olivat tavallisia, joten piirisihteeri antoi *Savon Työmiehessä* ohjeita, kuinka häiriöitä tulisi välttää³⁹⁷.

4.4 Juantehtaan kuningaskunnasta Kymiyhtiön huomaan

Suomeen julistettiin sotatila 31. heinäkuuta 1914, jolloin siviilihallinto alistettiin sotilasviranomaisten ylijohdon alaisuuteen³⁹⁸. Sotatilan varjolla viranomaiset kielsivät yleiset kokoukset, illamat, juhlat ja teatteriesitykset sekä muut vastaavat joukkokokoonnot. Seurojen ja ammattiosastojen keskinäisiin kokouksiin kieltä ei vaikuttanut.³⁹⁹ Myöhemmin myös iltamien pito sallittiin tietyin rajoituksin⁴⁰⁰. Konkreettisimmin sodan syttyminen näkyi Juankoskella työväen irtisanomisina. Kaikki Juantehtaan ulkotyöläiset ja osa muustakin työväestä irtisanottiin elokuun alussa, kun tehtaan pelättiin joutuvan seisomaan⁴⁰¹. Vuotjärven saha pysähtyi 8. elokuuta ja kaikki 150 työläistä irtisanottiin⁴⁰². Sahateollisuustyöväki kärsi sodasta kaikkein eniten. Satamat suljettiin sotatilan vuoksi, jolloin vienti pysähtyi ja sahojen tuotanto lamaan-tui. Aluksi kyse oli myös säikähdyksestä, sillä kun sahojen omistajat huomasivat, etteivät puutavara-alukset enää päässeet satamiin, sahat seisautettiin välittömästi ja työväki irtisanottiin. Säikähdyksestä selviämisen jälkeen sahoja käynnistettiin uudelleen.⁴⁰³

Elokuun lopussa Vuotjärven sahayhtiön englantilaiset omistajat sopivat keskenään uusista omistusjärjestelyistä, jonka jälkeen saha käynnistyi uudelleen, seisautuen uudelleen tukkivaraston loputtua huhtikuun puolivälissä 1915⁴⁰⁴. Vuotjärven sahan kohtalo ei ollut ainutkertai-

³⁹⁵ Savon Työmies 18.10.1913, ”Juantehtaan t.-y:n kokouksessa”; Savon Työmies 17.1.1914, ”Juantehtaalta”.

³⁹⁶ Nevala 2003, 86–87, Soikkanen 1963, 613–614.

³⁹⁷ Savon Työmies 29.11.1913, ”Työväenyhdistysten illamat rauhoitettavat”.

³⁹⁸ Luntinen 1993, 125–126; Soikkanen 1975, 188.

³⁹⁹ Savon Työmies 4.8.1914, ”Yleiset kokoukset ja juhlat kielletty”.

⁴⁰⁰ Savon Työmies 12.9.1914, ”Iltamain pito sotatilan aikaan”.

⁴⁰¹ Savon Työmies 6.8.1914, ”Eurooppalaisen sodan vaikutus työoloihin”.

⁴⁰² Savon Työmies 8.8.1914, ”Työmarkkinain tilan huononeminen”.

⁴⁰³ Ahvenainen 1984, 309; Ala-Kapee & Valkonen 1982, 378.

⁴⁰⁴ Sanantuoja 22.4.1915, ”Vuotjärven saha seisomaan”; Sanantuoja 27.4.1915, ”Lakannut saha”; Forsberg & Kankkunen 1996, 142–142.

nen, sillä huhtikuussa 1915 seisahtui Suomessa yli 20 sahaa ⁴⁰⁵. Vuotjärven sahan lopettamiseen oli useita syitä. Sahan valmistuttua vuonna 1905 sahan englantilaiset omistajat tekivät paroni von Alfthanin kanssa kymmenen vuoden sopimuksen, joka oli päättymässä ⁴⁰⁶. Sodan vuoksi sopimusta ei uudistettu, sillä ulkomaiset yrittäjät näkivät liiketoiminnan Suomessa epävarmaksi ⁴⁰⁷. Saha palautui 150 000 markan [411 170,96 €] hinnalla paronin omistukseen ⁴⁰⁸.

Osa Vuotjärven sahan työväestä sai töitä Juantehtaan muilta osastoilta, mutta siitä huolimatta työttömyys kasvoi, ja työväenjärjestöt pitivät huhtikuun lopulla työväentalolle työttömien kokouksen ⁴⁰⁹. Kokouksessa esitetyistä ajatuksista ja päätöksistä ei ole jäänyt tietoja, mutta työväestön omat keinot vaikuttaa työllisyyteen olivat vähäiset. Työtilanne parantui kuitenkin melko nopeasti, sillä samalla kun sota lakkautti sahoja, se toi mukanaan muunlaisia töitä. Venäjän hallitus tilasi Suomesta sotatarvikkeita, joka vaikutti erityisesti metalliteollisuuteen. Entiset tuotantolaitokset laajensivat tuotantoaan ja uusia perustettiin. ⁴¹⁰ Paroni von Alfthan teki maaliskuussa 1915 sopimuksen Venäjän sotateknillisen ylihallituksen kanssa, ja Juantehtaan valimo, konepaja, paja sekä puusepänerastas alkoivat valmistaa kuormastovaunuja ja käsikranaatteja Venäjän armeijalle ⁴¹¹. Sotatarviketuotannon käynnistyttyä ei kenenkään tarvinnut olla Juankoskella ilman työtä ⁴¹².

Sodan syttyminen ei suuremmin vaikuttanut Juankosken työväenjärjestöjen jäsenmääriin, vaikka muissa Muuruveden kunnan yhdistyksissä jäsenmäärä laski voimakkaasti ⁴¹³. Juankoskella järjestöjen jäsenmäärä laski vuoden 1914 loppuun mennessä vain muutamalla jäsenellä ja vuoden 1915 aikana jäsenmäärä nousi siten, että työväenyhdistyksen jäsenmäärä pysyi parinkymmenen jäsenen paikkeilla. Sekatyöväen ammattiosastossa oli vuoden 1915 lopussa 12 jäsentä. ⁴¹⁴ Innostus työväenjärjestöjen toimintaan pysyi vähäisenä, ja työväestö oli järjestäytyneiden harmiksi kiinnostuneempi kaikenlaisesta ”*humpuukipelistä*” kuin järjestötoiminnasta ⁴¹⁵. Kiinnostuksen kohteina olivat perinteiset hovit, kuten juopottelu, nurkkatans-

⁴⁰⁵ Sanantuoja 8.5.1915, ”Työttömyys sahateollisuudessa”.

⁴⁰⁶ Forsberg & Kankkunen 1996, 142–142.

⁴⁰⁷ Ahvenainen 1984, 310–311.

⁴⁰⁸ Forsberg & Kankkunen 1996, 142.

⁴⁰⁹ Sanantuoja 22.4.1915, ”Vuotjärven saha seisomaan”; Sanantuoja 27.4.1915, ”Lakannut saha”.

⁴¹⁰ Ala-Kapee & Valkonen 1982, 378.

⁴¹¹ Forsberg & Kankkunen 1996, 174.

⁴¹² TaYKL 5546/1974 (Korhonen), JKA.

⁴¹³ Kuopion l. länt. vaalipiirin sos. dem. piirikokouksen pk. 3.–4.7.1915, 13.

⁴¹⁴ Katso Liite 3.

⁴¹⁵ Sanantuoja 9.9.1915, ”Juantehtaalta”.

sit ja kortinpeluu. Työväenyhdistyksen kokouksiin saatiin riittävästi jäseniä vain ”*nenästä vetämällä*”. Vastaus järjestäytyneiden agitaatioyrytyksiin oli välinpitämätön: ”*Mitä sillä on väliä kunhan vaan elää ja saapi syödä, maata ja tehdä työtä*”.⁴¹⁶

Työväki haki lohtua ankeisiin aikoihin miedosta mallasoluesta⁴¹⁷. Koska sota-aikana ei ollut muutakaan saatavissa, tuli ”*rapakaljan*” nauttimisesta suosittua. Mallasolutta terästettiin apteekista hankituilla tipoilla⁴¹⁸ mistä oli seurauksena voimakas päihtyminen. Mallasolut nousi ongelmaksi jopa piirin taholla, sillä ”*rapakalja*”-*villitys*” ilmeni laajalla alueella Pohjois-Savossa⁴¹⁹. Juankosken työväenliikkeen piirissä asia koettiin ongelmalliseksi, koska olutta juotiin niin ”*että oikein heikkopäistä hirvittää*”. Järjestäytyneiden näkökulmasta oluen juonti oli paheksuttavaa erityisesti siksi, että monien työläisten käyttäessä palkkansa olueen perheet kärsivät. Lisäksi kaljanjuonnin sivutuotteena, varsinkin tili- ja pyhäpäivinä, syntyi häiriötä. *Sanantuoja*ssa Juankosken asukkaita kehoitettiin kääntymään kuvernöörin puoleen, jotta ”*kalja-souvi*” loppuisi sota-ajaksi.⁴²⁰ Raittiusasiat olivat Juankosken työväenliikkeelle tärkeitä, sillä alkoholinkäyttö ja viinakauppiat olivat aiheuttaneet harmia aiemminkin⁴²¹. Myöhemmin kuvernööri kuntakokouksen pyynnöstä kielsi mallasoluen myynnin ja nauttimisen Muuruveden kunnassa⁴²².

Sodan aikana rahoitusvaikeudet saivat paroni von Alfthanin hakemaan uutta suuntaa liiketoiminnalleen. Paronin liiketoimet ja suuret suunnitelmat olivat kärsineet jatkuvista rahoitusvaikeuksista. Pääoman tarpeen vuoksi hän muutti Juantehtaan osakeyhtiöksi vuonna 1911, mutta se ei ratkaissut taloudellisia ongelmia. Vaikeudet jatkuivat, eikä hän myöhemminkään saanut koottua pääomia suurien suunnitelmiansa toteuttamiseksi. Paroni kyllästyi tehtaaseen sekä epävarmaan talouteen ja tarjosi tehdasta Kymiyhtiölle keväällä 1914. Tällöin Kymiyhtiö kieltäytyi, mutta kun paroni uudisti tarjouksensa syksyllä 1915, piti Kymiyhtiö kauppaa kannattavana. Juantehtaan osake-enemmistö siirtyi Kymiyhtiön haltuun marraskuussa 1915.

⁴¹⁶ Sanantuoja 11.9.1915, ”Katsaus Juantehtaalle”.

⁴¹⁷ Sanantuoja 11.9.1915, ”Katsaus Juantehtaalle”.

⁴¹⁸ Niin sanotuista apteekkitipoista yleisimpiä olivat Hoffmanin tipat. Suomessa niitä kutsuttiin usein ”Hokmanin tipoiksi”. Tipat koostuivat eetterin ja sprin sekoituksesta. Hoffmanin tippojen käyttö päihtymistarkoituksiin oli yleistä silloin kun oikeita alkoholijuomia ei ollut saatavilla. Kilpinen 1996, 15–17.

⁴¹⁹ Kuopion l. länt. vaalipiirin sos. dem. piirikokouksen pk. 3.–4.7.1915, 57–60; Kilpinen 1996, 15–17.

⁴²⁰ Sanantuoja 11.9.1915, ”Katsaus Juantehtaalle”; Sanantuoja 6.11.1915, ”Rapakaljan kauppa”.

⁴²¹ Savon Työmies 13.3.1913, ”Juantehtaalta”; Savon Työmies 14.10.1913, ”Huligaanit mellastamassa”; Savon Työmies 18.10.1913, ”Juantehtaan t.-y:n kokouksessa”; Savon Työmies 30.10.1913, ”Juantehtaalta”; Savon Työmies 17.1.1914, ”Juantehtaalta”.

⁴²² Muuruveden kuntakokouksen pk. 11.11.1916 § 11. Kuntakokousten pöytäkirjat 1908–1916, Ca:I, Kunn. hall. I, Muuruveden kunta, JKA; Sanantuoja 4.1.1916, ”Mallasjuomain myynti”.

Tehtaan myynnistä huolimatta paroni ei hylännyt Juankoskea kokonaan, sillä hän vuokrasi Kymiyhtiöltä tilat sekä laitteet ja jatkoi sotatarvikkeiden valmistusta tammikuuhun 1917 saakka toiminimellä Baron Alfthan & Son.⁴²³ ”Juantehtaan kuningaskunnan” aika kuitenkin päättyi, kun paroni luopui tehtaasta. Tehdas siirtyi patruuna-ajasta suuryhtiön aikakauteen.

Tehtaan siirrettyä Kymiyhtiön omistukseen alkoi työväenjärjestötoiminta hiljalleen elpyä Juankoskella⁴²⁴. Valtakunnallisesti SDP:n jäsenmäärä lähti hitaaseen nousuun jo vuonna 1912. Järjestäytyneiden määrän romahdus vuosien 1907–1911 välisenä aikana oli suurelta osin seurausta taloudellisesta laskukaudesta, tsaarin vallan kiristymisestä ja pettymyksestä eduskuntatyöhön. Kun nopeita muutoksia ei odotuksista huolimatta tapahtunut, kiinnostus työväenyhdistystoimintaan katosi. Vuoden 1912 aikana alkaneeseen nousuun vaikutti parantunut työllisyystilanne ja toistuvien vaalien yhteydessä tehty valistus. Se loi uutta kiinnostusta työväenliikettä kohtaan, eikä enää odotettu vain pikaisia muutoksia. Jäsenmäärän nousu jatkui ensimmäisen maailmansodan puhkeamiseen saakka, jolloin sota katkaisi nousun ja lamautti järjestötoiminnan.⁴²⁵ Kuopion läänin läntisessä vaalipiirissä järjestäytyminen lähti kasvuun lähes yhtä aikaa valtakunnallisen kasvun kanssa. Vuosi 1913 osoittautui vedenjakajaksi, jonka aikana nousu oli kohtalaisen voimakasta. Maailmansodan alku pysäytti kasvun piirissä, mutta Kuopiossa järjestäytyneiden määrä kasvoi sodasta huolimatta.⁴²⁶

Juankoskella järjestäytyneiden määrä lähti kasvuun, hetkellisiä muutoksia lukuun ottamatta, vasta vuonna 1916. Tämä johtui osittain samoista syistä, jotka vaikuttivat järjestäytymisen romahtamiseen valtakunnallisesti, mutta merkittävä paikallinen syy järjestäytymisen heikouteen oli työväenliikkeelle vihamielinen ympäristö. Vuoden 1907 työsulku ajoi työväenliikkeen marginaaliin, jossa se pysyi vuoteen 1916 saakka. Samana vuonna alkoi SDP:n jäsenmäärä kasvaa merkittävästi. Nousuun vaikuttivat menestyksekkäät vaalit (1916) ja esimerkiksi elintarviketilanteen kiristymisestä johtunut ahdinko, joka sai työväestön turvautumaan järjestöihin⁴²⁷. Yhtä aikaa SDP:n kanssa vahvistui ammattiyhdistysliike, jonka nousun takana oli hyvä työllisyys ja se, että jyrkkä hintojen nousu pakotti työläiset tiivistämään yhteistyötä

⁴²³ Ahvenainen 1972, 42; Forsberg & Kankkunen 1996, 150, 168.

⁴²⁴ Katso Liite 3.

⁴²⁵ Soikkanen 1975, 184–185.

⁴²⁶ Kuopion l. länt. vaalipiirin sos. dem. piirikokouksen pk. 11.–12.4.1914, s. 9; Junttanen 1996, 12; Tuomisto 1982, 145.

⁴²⁷ Soikkanen 1975, 194–195.

palkkojen korottamiseksi. SAJ:n jäsenmäärä kasvoi vuonna 1916 38,6 %, mikä osoitti, että työläiset luottivat ammattiyhdistysorganisaatioihinsa.⁴²⁸

Juankoskella työväenliikkeen kasvuun vaikuttivat kaikki edellä mainitut asiat. Merkittävä syy kasvuun oli myös ilmapiirin muutos, mikä seurasi tehtaan omistajan vaihdoksesta. Tehtaan siirtyessä Kymiyhtiölle tehtaan johto uudistui ja isännöitsijä vaihtui⁴²⁹. Ilmapiirin vapautumiseen lienee osittain ollut syynä Kymiyhtiön paronia ymmärtäväisempi suhtautumisen järjestäytymiseen. Näin voidaan päätellä siitä, että toisin kuin muut Juantehtaan työläiset, metallityöläiset eivät pyrkinet järjestäytymään ja perustamaan ammattiosastoa vuoden 1916 aikana ja vain muutamia metallityöläisiä kuului sekatyöväen ammattiosastoon tai nuoriso-osastoon⁴³⁰. Syy metallityöläisten vähäiseen aktiivisuuteen oli se, että he olivat edelleen paroni von Alfthanin palkkalistoilla. On syytä olettaa, ettei paroni edelleenkään suhtautunut suopeasti työväenliikkeeseen.

5. Työväenliikkeen vaalikannatus ja Juankosken työväenliike osana Muuruveden työväenliikettä

5.1 Työväenliikkeen vaalikannatus Juankoskella 1907–1913

Ensimmäiset eduskuntavaalit olivat työväestölle merkittävä asia. Kuopion läänin läntisessä vaalipiirissä vaalit saivat aikaan suuren innostuksen ja lähes hurmiota lähennelleen tilan⁴³¹. Ensimmäisissä eduskuntavaaleissa SDP saavutti vaalivoiton, saaden koko maan äänistä 37 %. Toiseksi eniten ääniä sai Suomalainen puolue (27 %) ja kolmanneksi eniten Nuorsuomalainen puolue (noin 14 %).⁴³² Juankoskella sosialidemokraatit saivat ylivoimaisen vaalivoiton (73 %)⁴³³. Tulos ei ollut yllättävä Juankosken elinkeinorakenteen huomioon ottaen, olihan paikkakunnan asukkaista yli 70 % työväkeä. Toiseksi eniten ääniä sai Nuorsuomalainen puolue (22 %). Muiden puolueiden äänisaalis jäi pieneksi. Vaalitulokset näyttivät, että vaalit ratkaistiin kahden

⁴²⁸ Ala-Kapee & Valkonen 1982, 386–387; Teräs 2001, 306.

⁴²⁹ Forsberg & Kankkunen 1996, 171.

⁴³⁰ Sanantuoja 12.9.1916, ”Metallityöläisten järjestäytyminen Savossa”; Sanantuoja 26.9.1916, ”Savon metallityöoloista”; Emil Viljanen, ”Paperiteollisuusalan tehtailta Kajaanissa ja Savossa”; Sanantuoja 12.10.1916.

⁴³¹ Kuopion l. länt. vaalipiirin sos. dem. piirikokouksen pöytäkirja 26.–27.1.1908, 9.

⁴³² ”Aikataulut ja viranomaiset”. <<http://www.vaalit.fi/eduskuntavaalit1907/4.html>>. 5.4.2010; ”Vaalien tulokset ja äänten laskenta”. <http://www.vaalit.fi/eduskuntavaalit1907/9_1.html>. 5.4.2010.

puolueen kesken. Nilsin äänestysalueista Juantehtaan äänestysalueella sosialidemokraatit saivat eniten ääniä. Koko Nilsin yhteenlaskettujen äänten jakautuminen oli tasaisempaa, sillä sosialidemokraatit saivat äänistä 36 %, Suomalainen puolue 11 %, Maalaisliitto 15,3 % ja nuorsuomalaiset 37 %.⁴³⁴ Sosialidemokraattien äänisaalis oli lähellä maan keskiarvoa, mutta nuorsuomalaisten äänimäärä oli huomattavasti korkeampi.

Sosialidemokraattien paremman menestyksen esteenä oli Hannu Soikkasen mukaan vahva herännäisyys. Sitä vastoin nuorsuomalaisten vahvasti perustuslaillinen vaaliohjelma vetosi Pohjois-Savossa, missä radikalismi oli noussut perustuslaillisuudesta.⁴³⁵ Herännäisyyden vaikutus oli suurempi maalaisköyhälistön keskuudessa. Toisin kuin Soikkanen esittää, sosialidemokraattien kannatus ei ollut Juankoskella alhainen, vaan Juankoski oli punainen keskittymä keskellä Nilsää ja Pohjois-Savoa. Nilsin vaalitulokset kertovat siitä, millaista kamppailua Pohjois-Savossa käytiin. Kuopion läänin läntisessä vaalipiirissä nuorsuomalaiset saivat toiseksi eniten ääniä koko maassa, sillä vain Viipurin läänin läntisessä vaalipiirissä nuorsuomalaisten kannatus oli korkeampi. Prosentuaalisesti nuorsuomalaisten ero sosialidemokraatteihin oli Kuopion läntisen vaalipiirin alueella selvä. Sosialidemokraatit saivat äänistä melkein 49 % ja nuorsuomalaiset noin 32 %.⁴³⁶ Kuopion läänin läntisessä vaalipiirissä jaettiin 13 eduskuntapaikkaa. Sosialistit saivat näistä seitsemän, nuorsuomalaiset neljä, maalaisliittolaiset yhden ja Suomalainen puolue yhden.⁴³⁷

Työväestö asetti eduskuntatyölle erittäin suuret odotukset⁴³⁸. Toiveet osoittautuivat kuitenkin turhiksi ja eduskuntatyön tulokset pettymykseksi. Toistuvat eduskunnan hajotukset ja vuoden 1908 toisilta valtiopäiviltä lähtien voimistunut tsaarinvallan harjoittama eduskunnan vaikutusmahdollisuuksien mitätöinti vähensivät luottamusta eduskunnan työhön. Toistuvien eduskunnan hajottamisten vuoksi vaaleista tuli lähes vuosittainen tapahtuma. Vain vuodesta 1911 vuoteen 1913 saakka eduskunta istui normaalin kolmivuotisen vaalikauden. Toistuvat vaalitaistelut käytiin suunnilleen samoin teemoin kuin ensimmäiset vaalit, tosin vuoden 1910 vaaleissa oli jo nähtävissä pettymys eduskuntaan. Usko vaikutusmahdollisuuksiin oli mennyt,

⁴³³ Ks. Liite 4.

⁴³⁴ Otava 26.3.1907; Otava 28.3.1907; Otava 2.4.1907.

⁴³⁵ Soikkanen 1961, 385–386.

⁴³⁶ ”Puolueiden saamat äänimäärät vaalipiireittäin”.
<http://www.vaalit.fi/eduskuntavaalit1907/puolueiden_aanimaaarat.pdf>. 5.4.2010.

⁴³⁷ Otava 2.4.1907.

⁴³⁸ Kuopion l. länt. vaalipiirin sos. dem. piirikokouksen pöytäkirja 26.–27.1.1908, 9.

eikä vaaleissa enää luvattu, että eduskunnassa saataisiin aikaan tuloksia.⁴³⁹ Osanotto vaaleihin heikkeni jokaisissa vuosien 1907–1913 välillä pidetyissä kuusissa vaaleissa. Vuoden 1907 vaaleissa äänestysprosentti oli valtakunnallisesti 70,7 %, vuoden 1913 vaaleissa se oli laskenut 51,1 %:iin. Äänestysaktiivisuuden heikkenemisestä huolimatta sosialidemokraattien osuus äänistä kasvoi.⁴⁴⁰

Juantehtaan äänestysalueen eri vaalien äänestysprosentteja ei ole tiedossa. Muuruveden kunnan, joka tosin vuosien 1907–1908 vaaleissa laskettiin vielä kuuluvaksi Nilsiään kuntaan, äänestysprosentit ovat tiedossa:

Vuosi	Äänestysprosentti (%)	Sosialidemokraattien osuus (%)
1907	57,7	35,4
1908	49,3	37,9
1909	68,8	54,5
1910	58,2	56,6
1911	57,8	51,4
1913	52,5	52,1

Asetelma 1.

Lähde: SVT XXIX Vaalitulasto 1-6.

Sosialidemokraattien pientä osuutta vuosien 1907 ja 1908 vaaleissa selittää Muuruveden kuuluminen näissä vaaleissa Nilsiään kuntaan. Sosialidemokraattien ääniosuus pysytteli järjestään yli 50 %:ssa. Äänioikeuttaan käytti reilu puolet kunnan äänioikeutetuista. Juankoskella sosialidemokraattien suosio oli vaaleista toiseen järkkymätön. Juankosken asukasluvusta⁴⁴¹ voidaan päätellä äänestysprosentin olleen yli Muuruveden kunnan keskiarvon, vaikka tarkkoja lukuja on mahdotonta esittää.

⁴³⁹ Soikkanen 1975, 128–129, 186.

⁴⁴⁰ Soikkanen 1975, 186.

⁴⁴¹ Ks. Liite 2.

Juankoskella sosialidemokraattien kannatus oli vahvaa:

Vaalit	SDP (kpl/%)	Annetut äänetyhteensä (kpl/%)
1907	292/73	399/100
1908	218/67	324/100
1909	362/76	479/100
1910	322/74	433/100
1911	336/76	442/100
1913	289/72	402/100

Asetelma 2.

Lähde: Savon Työmies 26.3.1907; Savon Työmies 7.7.1908; Savon Työmies 11.5.1909; Savon Työmies 8.2.1910; Savon Työmies 14.1.1911; Savon Työmies 9.8.1913.

Sosialidemokraattien kannatus oli vaaleista vaaleihin tasainen, keskimäärin 73,2 %. Jäljelle jääneistä äänistä suurimman osan vei kaikissa vaaleissa Nuorsuomalainen puolue⁴⁴². Ainoa notkahdus sosialidemokraattien kannatuksessa on nähtävissä vuonna 1908, jolloin vaalitulokseen vaikutti todennäköisesti edellisen vuoden työsulku ja sen vaikutukset. Vuoden 1909 vaaleissa näkyvä reipas nousu annettujen äänien määrässä johtuu lähinnä siitä, että Muuruveden kunnan äänestysalueet uudistettiin syksyllä 1908. Tällöin Juantehtaan äänestysalue laajeni käsittämään aiempaa hieman suuremman alueen.⁴⁴³

Vaikka työväenliikkeen toiminta Juankoskella hiipui vuoden 1907 jälkeen voimakkaasti, sosialidemokraattien vaalikannatus pysyi siitä huolimatta korkeana. Toiminnan heikkenemiseen vaikuttivat työväenliikkeen hiipumiseen vaikuttaneet yleiset syyt ja paikkakunnalla vallinnut työväenliikkeen vastainen ilmapiiri. Tällaisissa oloissa osallistuminen vaaleihin korvasi järjestötoimintaan osallistumisen. Juankoskella oli paljon työläisiä ”*jotka salaisuudessa kannattavat sosialidemokratista aatetta, vaan eivät uskalla sitä ilmoittaa*”⁴⁴⁴. Näiden työläisten poliittinen aktiivisuus ilmeni ainoastaan vaalien yhteydessä. Hannu Soikkasen mukaan se, että äänestäminen korvasi järjestötoimintaan osallistumisen, oli yleinen kehityssuunta työväenliikkeessä varsinkin vuosien 1908–1913 aikana⁴⁴⁵. Juankoskella järjestötoiminnan lamaannus jatkui vielä koko maan tilannetta pidempään.

⁴⁴² Ks. Liite 4.

⁴⁴³ Muuruveden kunnallislautakunnan kokouksen pk. 14.11.1908 § 1. Kunnallislautakunnan pöytäkirjat 1907–1915, Cc:1, Kunn. hall. I, Muuruveden kunta, JKA.

⁴⁴⁴ Savon Työmies 13.3.1913, ”Juantehtaalta”.

⁴⁴⁵ Soikkanen 1975, 184–185.

5.2 Juankosken työväenliike kunnallisena toimijana

Muuruveden kunnan irtautuminen Nilsiästä vuoden 1908 alussa ⁴⁴⁶, toi muutoksia työväenliikkeen toimintaan Juankoskella. SDP:n organisaatio uudistui Oulun puoluekokouksessa (1906), päättäen, että äänestysalueen sosialidemokraattien tuli muodostaa aluejärjestö ja saman kunnan aluejärjestöjen tuli muodostaa kunnallisjärjestö. Kunnallisjärjestö valitsi keskuudestaan kunnallistoimikunnan ja jos kunnan alueella oli paljon jäseniä, sen tuli valita edustukseen perustuva päättävä elin, kunnallisneuvosto. Samaa organisaatiomallia seuraten vaalipiirin kunnallisjärjestöjen tuli muodostaa vaalipiirijärjestö, jonka päättävä elin oli piirikokous ja toimeenpaneva elin piiritoimikunta. Organisaatiouudistuksen syynä oli lähinnä puolueen kasvu ja tulevat eduskuntavaalit.⁴⁴⁷

Kunnallisjärjestöt muodostuivat vuoden 1907 kuluessa yhtä lukuun ottamatta jokaiseen Kuopion läänin läntisen vaalipiirin kuntaan ⁴⁴⁸. Puolueen organisaation uudistus siirsi puolueasioiden käsittelyn enimmäkseen kunnallisjärjestöille. Yksittäisten puolueosastojen toiminta keskittyi sen jälkeen enemmän muihin toimintoihin ja työväentalon ylläpitoon.⁴⁴⁹ Muuruveden kunnallisjärjestö perustettiin viiden kylän työväenyhdistysten voimin 1. syyskuuta 1907. Yhdeksänjäseninen kunnallistoimikunta muodostui siten, että kolme jäsentä tuli Juantehtaan Työväenyhdistyksestä, kolme Muuruveden kirkonkylän työväenyhdistyksestä sekä Salmijärven, Pieksän ja Pelonniemen yhdistyksistä yksi jäsen kustakin. Juankoskelta ensimmäiseen kunnallistoimikuntaan valittiin Heikki Moberg, Pekka Pirskanen ja Kalle Karvonen.⁴⁵⁰ Karvonen oli keskeinen henkilö Juankosken työväenliikkeessä, sillä hän toimi Vuotjärven sahan ammattiosaston ja Juantehtaan Työväenyhdistyksen puheenjohtajana ⁴⁵¹. Kunnallistoimikunnan puheenjohtajaksi valittiin Muuruveden Työväenyhdistyksen puheenjohtaja puuseppä Pekka Parviainen ⁴⁵². Parviainen oli looginen valinta, sillä kunnallisjärjestön, kuten kaiken muunkin kunnallisen toiminnan, keskuksena oli Muuruveden kirkonkylä. Tämän vuoksi Juankosken työväestö jäi heti kunnallisjärjestön perustamisesta lähtien sivuun toiminnan keskipisteestä.

⁴⁴⁶ Rissanen 2001, 10.

⁴⁴⁷ Soikkanen 1975, 102–103.

⁴⁴⁸ Kuopion l. länt. vaalipiirin sos. dem. piirikokouksen pk. 26.–27.1.1908, 11–12.

⁴⁴⁹ Kettunen 1987, 247.

⁴⁵⁰ Savon Työmies 3.9.1907, ”Muuruveden t.y:n kuukausikokous”.

⁴⁵¹ Vuotjärven sahan a.o:n puoluetilastokaavake 1908. Puoluetilastot, kansio HA 1, PSS, TA; Juantehtaan Ty:n puoluetilastokaavake 1908. Puoluetilastot, kansio HA 1, PSS, TA.

Kunnallistoimikunta koki päätehtäväkseen työväestön ohjaamisen osallistumaan uuden Muuruveden kunnan asioihin. Kunnianhimoisena tavoitteena oli, että puolet kunnan virkailijoista valittaisiin työväen ja tilattomien joukosta.⁴⁵³ Työväestön kiinnostus kunnallisiin asioihin osoittautui vähäiseksi ja kunnan virkailijoiksi valittiin enimmäkseen talollisia. Sosialidemokraatit saivat kunnallislautakuntaan yhden edustajan, sosialidemokraattisen kunnallistoimikunnan ja Muuruveden Työväenyhdistyksen puheenjohtaja puuseppä Pekka Parviaisen sekä takseerauslautakuntaan⁴⁵⁴ kolme edustajaa, joista yksi oli seppä Hannes Toivanen Juankoskelta.⁴⁵⁵ Vaikka työväestöä edustaneiden virkailijoiden määrä jäi pieneksi, sosialidemokraattien pääsy mukaan kunnallishallintoon osoitti, että heidät hyväksyttiin rahvaan edustajina ottamaan osaan kunnallisiin asioihin. Tämä toi kunnallisten asioiden hoitamiseen uuden, poliittisen, ulottuvuuden.⁴⁵⁶ Tämä ei kuitenkaan taannut sosialidemokraateille merkittävää roolia kunnallishallinnossa. Vähäiset paikat kunnallishallinnossa aiheuttivat pettymyksen, sillä odotukset olivat olleet epärealistisen suuret. Pettymyksen aiheutti myös työväestön kiinnostuksen puute kunnallisiin asioihin. Kuntakokouksiin⁴⁵⁷ osallistui vain vähän työväestöä, joten talolliset tekivät päätökset. Merkittävimpänä syynä työväestön passivoitumiseen oli äänestyskäytännön perustuminen maksettujen verojen määrään. Työväestöön kuuluvat maksoivat veroja vain vähän, joten myös äänimäärä jäi vaatimattomaksi. Kuntakokouksiin osallistumisessa ei nähty mieltä, sillä ”*manttaalipomojen*” ”*kukkarovallan*” tekemien päätösten kaatamiseen ei auttanut lukumääräisesti kymmenkertainen enemmistö. Lisäksi osa talollisista ei hyväksynyt työväestön osanottoa kunnallisiin asioihin ja suhtautui karsaasti työväestön osanottoon kuntakokouksiin.⁴⁵⁸

Kuntakokouksiin osallistuminen muodostui ajan mittaan noidankehäksi, sillä mitä vähemmän työväestöä kokouksiin osallistui, sitä heikommiksi vaikutusmahdollisuudet tulivat. Tämä taas entisestään pienensi kunnallisista asioista kiinnostuneen työväestön joukkoa. Vähäinen aktiivisuus sai kunnallistoimikunnan pohtimaan, kannattiko kunnallisjärjestön osallistua lainkaan kuntakokouksiin. Kuntakokouksiin osallistumista päätettiin kaikesta huolimatta jatkaa ja jo-

⁴⁵² Savon Työmies 12.9.1907, ”Muuruveden sos.-dem. kunnallistoimikunnan kokous”.

⁴⁵³ Savon Työmies 12.9.1907, ”Muuruveden sos.-dem. kunnallistoimikunnan kokous”.

⁴⁵⁴ Taksoitus eli verotuslautakunta, joka valmisteli verotuksen. Soikkanen 1966, 402–403.

⁴⁵⁵ Muuruveden kunnallislautakunnan kokouksen pk. 28.10.1907. Kunnallislautakunnan pöytäkirjat 1907–1915, Cc:1, Kunn. hall. I, Muuruveden kunta, JKA; Savon Työmies 24.9.1907, ”Muuruvedeltä”.

⁴⁵⁶ Alapuro 1994, 139, 141.

⁴⁵⁷ Muuruvedelle ei perustettu missään vaiheessa valtuustoa. Kuntakokousten pöytäkirjat 1908–1915. Kuntakokousten pöytäkirjat 1908–1916, Ca:1, Kunn. hall. I, Muuruveden kunta, JKA.

⁴⁵⁸ Savon Työmies 28.1.1908, ”Muuruvedeltä”; Savon Työmies 24.9.1908, ”Muuruvedeltä”; Savon Työmies 6.10.1910, ”Muuruvedellä oli kuntakokous”; Soikkanen 1966, 160–161.

kainen kunnallisjärjestön työväenyhdistys veloitettiin keskustelemaan kokouksissaan myös kunnallisista asioista.⁴⁵⁹ Asia nousi esiin myöhemminkin, jolloin kunnallistoimikunta aina ajoi työläisten osallistumista kunnallisiin asioihin⁴⁶⁰. Yrityksestä huolimatta Muuruveden sosialidemokraatit saivat vuosina 1907–1915 tyytyä siihen, että vaikutusmahdollisuudet jäivät niukoiksi. Muuruveden työväenyhdistyksen ja sosialidemokraattisen kunnallisjärjestön johtohenkilö Pekka Parviainen toimi kunnallislautakunnan varsinaisena jäsenenä sekä varajäsenenä vuosina 1908–1911 ja 1913–1918. Muille paikoille sosialidemokraateilla ei ollut kunnallishallinnossa asiaa, lukuun ottamatta verotuslautakuntaa.⁴⁶¹ Verotuslautakunnan paikkoja selittää se, että siten tilattomalle väestölle kyettiin ja osattiin määrittää veroäyriä⁴⁶².

Koska Juankosken työväenjärjestöjen pöytäkirjoja ei ole säilynyt tutkimusajankohdan ajalta, on mahdotonta sanoa, kuinka tärkeiksi Juankosken työväenjärjestöt näkivät kunnalliset asiat. Voidaan olettaa, että työväenliikkeen sisällä ja järjestöjen jäsenien keskuudessa kunnallishallintoon liittyvät asiat saivat jonkin verran kiinnostusta osakseen. Tästä huolimatta Juankosken työväenliikkeen edustajilla ei ollut Muuruveden kunnan perustamisesta vuoteen 1915 saakka juuri minkäänlaista roolia kunnallishallinnossa. Juankosken työväenliikkeen edustajia toimi käytännössä ainoastaan verotuslautakunnassa, jossa Juantehtaan piirin edustajat olivat enimmäkseen työväestön edustajia. He olivat työväenyhdistyksen ja ammattiosastojen aktiiveja.⁴⁶³ Järjestöjen ulkopuolella olleen työväestön kiinnostus kunnalliseen vaikuttamiseen oli todennäköisesti laimeaa. Oletus perustuu siihen, että käytännössä tehdas huolehti paikallisesti kunnan tehtävistä. Se tarjosi palvelut, kuten terveydenhuollon ja koulun, kyeten siihen jopa paremmin kuin kunta⁴⁶⁴. Tämän seurauksena Muuruveden kunnan asiat jäivät tehtaan työväestön valtaosan keskuudessa etäisiksi.

⁴⁵⁹ Muuruveden sos. dem. kunnallistoimikunnan kokouksen pk. 30.6.1912 § 1. Kunnallistoimikunnan pöytäkirjat 1912–1917, kansio I:13, Muuruveden sos. dem. ty, JKSA; Muuruveden sos. dem. kunnallisneuvoston kokouksen pk. 7.7.1912 § 2. Kunnallistoimikunnan pöytäkirjat 1912–1917, kansio I:13, Muuruveden sos. dem. ty, JKSA.

⁴⁶⁰ Muuruveden sos. dem. kunnallisjärjestön vuosikokouksen pk. 8.3.1914 § 13. Kunnallistoimikunnan pöytäkirjat 1912–1917, kansio I:13, Muuruveden sos. dem. ty, JKSA; Muuruveden sos. dem. kunnallistoimikunnan kokouksen pk. 4.7.1915 § 5. Kunnallistoimikunnan pöytäkirjat 1912–1917, kansio I:13, Muuruveden sos. dem. ty, JKSA.

⁴⁶¹ Kuntakokousten pöytäkirjat 1907–1915. Kuntakokousten pöytäkirjat 1908–1916, Ca:1, Kunn. hall. I, Muuruveden kunta, JKA; Kuntakokousten pöytäkirjat 1915–1917. Kuntakokousten pöytäkirjat 1914–1919, Ca:2, Kunn. hall. I, Muuruveden kunta, JKA.

⁴⁶² Soikkanen 1966, 402–403.

⁴⁶³ Kuntakokousten pöytäkirjat 1908–1915. Kuntakokousten pöytäkirjat 1908–1916, Ca:1, Kunn. hall. I, Muuruveden kunta, JKA; Kuntakokousten pöytäkirjat 1915–1918. Kuntakokousten pöytäkirjat 1914–1919, Ca:2, Kunn. hall. I, Muuruveden kunta, JKA.

⁴⁶⁴ Forsberg & Kankkunen 1996, 104–110.

Kunnallishallintoon osallistumisen lisäksi myös kunnallisen järjestötoiminnan aloittaminen osoittautui Muuruvedellä ongelmalliseksi, jolloin toiminta ei käynnistynyt toivotulla tavalla. Juantehtaan kansakoulun entinen opettaja Taavi Rissanen kiersi alkuvuonna 1908 Muuruvedellä käynnistämässä kunnallista järjestötoimintaa. Työ oli aloitettava perusasioista, jonka vuoksi kunnallisjärjestö järjesti Juankoskella tammikuussa 1908 luentokurssit, jossa piirisihteeri Vilho Boman ja Jussi Railo luennoivat sosialidemokratian perusasioista.⁴⁶⁵ Kurssien tarve oli suuri, sillä useimmiten sosialidemokratia oli yhdistysten perusjäsenille vaikeasti hahmotettava asia⁴⁶⁶. Luentokurssit olivat positiivinen kokemus ja vuoden 1908 piirikokous kehotti piirin kunnallisjärjestöjä toteuttamaan samanlaisia kursseja⁴⁶⁷.

Käytännön kokemusten perusteella kunnallistoimikunta pienennettiin vuoden 1908 lopussa seitsenjäseniseksi, jolloin Juankoskelta valittiin kunnallistoimikuntaan enää yksi edustaja. Samalla muodostettiin kunnallisneuvosto, johon jokainen kunnan kuudesta työväenyhdistyksestä sai yhden edustajan.⁴⁶⁸ Kunnallisneuvoston rooli jäi pieneksi, sillä vuosien 1910–1915 välisenä aikana se kokoontui vain kaksi kertaa⁴⁶⁹. Kunnallistoimikunnan kokoaminen kunnan kaikista yhdistyksistä osoittautui toiminnan kannalta hankalaksi, joten vuodesta 1910 lähtien kunnallistoimikunta koostui pelkästään Muuruveden Työväenyhdistyksen jäsenistä⁴⁷⁰. Tämän seurauksena Juankosken työväenjärjestöjen yhteys kunnalliseen järjestötoimintaan jäi kunnallisjärjestön ja harvojen kunnallisneuvoston kokousten varaan. Kunnallistoimikunnan kokoaminen Muuruveden Työväenyhdistyksen jäsenistä tarkoitti myös sitä, että melkein poikkeuksetta joku sen jäsenistä edusti kunnallisjärjestöä piirikokouksissa. Juankosken työväenjärjestöt saivat vuosina 1908–1915 vain yhden kerran oman edustajansa piirikokouksiin, kun Kalle Karvonen edusti Muuruveden kunnallisjärjestöä vuoden 1913 varsinaisessa ja samana vuonna pidetyssä ylimääräisessä piirikokouksessa⁴⁷¹. Karvosen edustajuus ei sujunut hyvin, sillä hän ei osallistunut kummallakaan kerralla piirikokousedustajalle tarkoitettuihin evästys-

⁴⁶⁵ Savon Työmies 3.9.1907, ”Muuruveden t.y:n kuukausikokous”; Savon Työmies 9.1.1908, ”Muuruvedeltä”.

⁴⁶⁶ Soikkanen 1975, 116.

⁴⁶⁷ Kuopion l. länt. vaalipiirin sos. dem. piirikokouksen pk. 26.–27.1.1908, 20.

⁴⁶⁸ Savon Työmies 9.2.1909, ”Muuruvedeltä”.

⁴⁶⁹ Muuruveden sos. dem. kunnallisneuvoston kokouksen pk. 21.4.1912. Kunnallistoimikunnan pöytäkirjat 1912–1917, kansio I:13, Muuruveden sos. dem. ty, JKSA; Muuruveden sos. dem. kunnallisneuvoston kokouksen pk. 7.7.1912. Kunnallistoimikunnan pöytäkirjat 1912–1917, kansio I:13, Muuruveden sos. dem. ty, JKSA.

⁴⁷⁰ Savon Työmies 24.3.1910, ”Muuruveden sos.-dem. kunnallisjärjestön kokous”.

⁴⁷¹ Kuopion l. länt. vaalipiirin sos. dem. vaalipiirijärjestön vuosikokouksen pk. 12.–13.4.1913, 3; Kuopion l. länt. vaalipiirin sos. dem. vaalipiirijärjestön ylimääräisen kokouksen pk. 7.–8.6.1913, 3.

kokouksiin, mikä sai aikaan kritiikkiä ⁴⁷². Tästä huolimatta Karvonen valittiin piirikokousedustajaksi myös vuonna 1915, mutta tällöin hän ei jostain syystä osallistunut lainkaan koko piirikokoukseen, eikä Muuruveden kunnallisjärjestöstä täten ollut edustajaa lainkaan ⁴⁷³.

Kunnallisjärjestön toiminta jäi varsinkin vuosikymmenen alkupuolella pienimuotoiseksi. Osanotto kunnallisjärjestön kokouksiin oli vähäistä, johtuen osittain siitä, että kunnallisjärjestöön kuuluvien yhdistysten virkailijat olivat epäpäteviä ja passiivisia ⁴⁷⁴. Myöskään kunnallistoimikunta ei ollut tehtäviensä tasalla, eikä se kyennyt ohjaamaan ja ylläpitämään kunnallista toimintaa ⁴⁷⁵. Se ei kyennyt juurikaan parantamaan toimintaansa vuosien kuluessa, vaan sai kovaa kritiikkiä piirin taholta ⁴⁷⁶. On tosin todettava, ettei Muuruveden kunnallisjärjestö suinkaan yksin kärsinyt toiminnan lamaannuksesta. Kunnallisjärjestöjen tila oli koko piirissä vuosikymmenen alkupuolella heikkoa ja niiden toiminta pysyi etäisenä työväenyhdistysten ja ammattiosastojen jäsenille. Usein yhdistysten ja ammattiosastojen ainoa yhteys kunnallisjärjestöön oli verojen maksaminen kunnallisjärjestölle.⁴⁷⁷ Juankosken työväenjärjestöjen jäsenten tuntemukset lienee olleet samankaltaisia, sillä kunnallisjärjestön toiminta tuskin oli kovin läheistä. Konkreettisimmin kunnallisjärjestön toiminta kosketti Juankosken järjestäytyneitä ja myös järjestäytymättömiä työläisiä silloin kun kunnallisjärjestö piti kesäjuhlat Juankoskella ⁴⁷⁸.

⁴⁷² Muuruveden sos.-dem. kunnallisjärjestön kokouksen pk. 6.4.1913 § 1. Muuruveden sos.-dem. työväenyhdistys, kansio I:13, JKSA; Muuruveden sos.-dem. kunnallisjärjestön kokouksen pk. 25.5.1913 § 13. Muuruveden sos.-dem. työväenyhdistys, kansio I:13, JKSA.

⁴⁷³ Kuopion l. länt. vaalipiirin sos. dem. piirikokouksen pk. 3.–4.5.1915, 3–4; Muuruveden sos. dem. kunnallisjärjestön vuosikokouksen pöytäkirja 20.6.1915 § 9. Muuruveden sos. dem. ty, kansio I:13, JKSA.

⁴⁷⁴ Savon Työmies 24.1.1911, ”Muuruveden kunnallisjärjestön vuosikokous”; Savon Työmies 16.5.1911, ”Muuruveden sos.-dem. kunnallisjärjestön vuosikokous; Savon Työmies 30.1.1912, ”Kiertokirje Muuruveden sos.-dem. kunnallisjärjestön alaisille yhdistyksille ja osastoille”.

⁴⁷⁵ Antti Mäkelin, ”Torpasta torppaan”. Savon Työmies 26.11.1912; Savon Työmies 15.3.1913, ”Muuruvedeltä”.

⁴⁷⁶ Sanantuoja 11.11.1915, ”Kehnoa puoluetoimintaa”.

⁴⁷⁷ Savon Työmies 29.10.1912, ”Puoluetoiminnan lamaautuminen”.

⁴⁷⁸ Savon Työmies 16.5.1911, ”Muuruveden sos. dem. kunnallisjärjestön kokous”; Muuruveden sos. dem. kunnallisjärjestön vuosikokouksen pk. 11.2.1912 § 2. Kunnallistoimikunnan pöytäkirjat 1912–1917, kansio I:13, Muuruveden sos. dem. ty, JKSA.

6. Johtopäätökset

Ajatus työväenyhdistyksen perustamisesta nousi esiin Juantehtaan työväen keskuudessa 1800-luvun viimeisinä vuosina. Tehtaan johto suhtautui työväenyhdistyksen perustamiseen kielteisesti, mutta muutti mielensä sen jälkeen, kun työväenliikkeen agitaattorit ulottivat matkansa Juankoskelle saakka. Tehtaan johto suhtautui myöntämielisesti wrightiläisen työväenyhdistyksen perustamiseen, koska sen avulla voitiin pyrkiä estämään sosialististen ajatusten leviämisen työväestön joukkoon. On kuitenkin todennäköistä, että wrightiläinen yhdistys ei onnistunut keräämään suurta jäsenmäärää. Lisäksi tehtaan toimintavaikeudet ja sen aiheuttama työttömyys vaikeutti wrightiläisen yhdistyksen toimintaa.

Tehdas siirtyi paroni Anton von Alfthanin omistukseen kesällä 1904. Seuraavana kesänä Juankoskelle perustettiin sosialidemokraattinen työväenyhdistys. Pian osaston perustamisen jälkeen puhjennut suurlakko sai aikaan räjähdysmäisen kasvun Suomen työväenliikkeen järjestökentässä. Suurlakko vauhditti Juantehtaan Työväenyhdistyksen kehitystä ja siitä muodostui merkittävä toimija paikkakunnalla. Tehdasyhdistyksessä oli runsaasti potentiaalisia työväenliikkeen kannattajia, joka näkyi työväenyhdistyksen jäsenmäärässä. Työväenyhdistyksessä oli vuoden 1905 lopussa noin 350 jäsentä. Suurlakon jälkeisenä aikana työväenyhdistys vakiinnutti asemansa yhteisön vahvimpana yhdistyksenä ja otti itselleen suuren roolin yhteisössä. Se toimi työläisten elämän keskuksena tarjoten vapaa-ajan harrastuksia sekä poliittista valistusta. Työväenyhdistys kasvoi ja vuoden 1906 lopussa yhdistyksessä oli lähemmäs 400 jäsentä, naisosasto ja valajien ammattiosasto.

Työväenyhdistyksen nousu merkittäväksi toimijaksi kiristi ilmapiiriä paikkakunnalla. Työväenyhdistyksen vahvistuminen tarkoitti sitä, että se muodostui eräänlaiseksi toiseksi valtakemmäksi paronin ja tehtaan rinnalle. Osa juankoskelaisista koki työväenliikkeen nousun uhkaavaksi ja vastenmieliseksi. Työväenyhdistyksen ja sitä pidempään toimineen nuorisoseuran välit kiristyivät. Yhdistykset olivat toistensa kilpailijoita ja nuorisoseura tunsii olonsa aiheellisesti uhatuksi. Lisämausteensa toivat henkilöiden väliset suhteet. Avainasemaan nousi Juantehtaan varastonhoitaja Ville Heimonen, joka oli ennen suurlakkoa toiminut työväenyhdistyksen varapuheenjohtajana, mutta oli suuralakon jälkeen riitautunut työväenyhdistyksen kanssa ja jättänyt sen. Tämän jälkeen Heimonen ryhtyi ankarasti kritisoimaan sosialisteja, minkä työväenyhdistyksen jäsenet kokivat pilkkana ja tahallisenä ärsyttämisenä.

Jännittynyt tilanne purkaantui vähäpätöiseltä vaikuttaneesta syystä. On kuitenkin todennäköistä, että tilanne olisi lauennut joka tapauksessa ennemmin tai myöhemmin. Varastonhoitaja Heimonen esitti nuorisoseuran iltamissa joulukuussa 1906 monologin, jossa arvosteltiin Juankosken työväenliikkeen yhtä keskushahmoa, kansakoulunopettaja Taavi Rissasta. Heimonen julkaisi monologinsa nuorsuomalaisessa *Pohjois-Savossa*, jolloin työväenyhdistyksen jäsenet suuttuivat Heimoselle. Rautatehtaan järjestäytyneet työläiset vaativat paroni von Alfthanilta Heimosen erottamista, mutta paroni ei ottanut vaatimusta vakavasti. Tämän vuoksi rautatehtaan järjestäytyneet työläiset ottivat oikeuden omiin käsiinsä ja poistivat Heimosen tehtaalta tammikuun puolivälissä 1907.

Työväen omavaltaisen toiminnan seurauksena paroni von Alfthan julisti tehtaan työsulkuun. Työväestö oli paronin mukaan riistänyt häneltä isännän vallan. Tässä asetelmassa kiteytyi koko työtaistelun ydin. Suurlakko sai aikaan patriarkaalisen hengen murtumisen, mikä oli edellytys sille, että työväestö saattoi nousta paronia vastaan. Työväenliikkeen nousu vahvisti patriarkalisuuden vastaista henkeä. Paronin valtaa ei enää nähty koskemattomana, vaan työväki uskalsi haastaa sen. Järjestäytyneet työläiset olivat voimansa tunnossa ja tahtoivat murtaa paronin yksinvaltaisen patruunavallan. Tällainen ajattelu olisi ollut ilman suurlakkoa ja työväenliikkeen nousua mahdotonta.

Työsulusta muodostui katkera valtakamppailu järjestäytyneen työväen ja paronin välillä. Kumpikaan osapuoli ei tahtonut antaa periksi, sillä kamppailussa oli kysymys siitä, kellä oli valta yhteisössä. Suurlakon jälkeinen kehitys sai järjestäytyneen työväen luulemaan liikoja itsestään ja omasta vallastaan, jolloin sulkulaiset lähtivät taisteluun voitonvarmoina. Paroni oli kuitenkin ennemmin valmis tehtaan konkurssiin kuin taipumaan. Kyse oli periaatteesta, sillä paroni edusti konservatiivisia arvoja ja vahvaa patriarkalisuutta, eikä hän voinut ymmärtää työläistensä toimintaa. Hänelle oli mahdoton ajatus alistua työväestön komenneltavaksi.

Oman lisävärinsä työsulkuun toi maaliskuussa 1907 pidetyt ensimmäiset eduskuntavaalit. Eduskuntavaalien läheisyys politisoi työsulun ja se sai runsaasti huomiota sosialidemokraattisessa *Savon Työmieheissä* ja porvarillisissa *Pohjois-Savossa* ja *Otavassa*. Työselkkäus toimi lehdissä ideologisen kiistan välikappaleena, minkä avulla pyrittiin osoittamaan omaa hyvyttä ja toisen osapuolen huonoutta. Vaalien jälkeen sulkulaisten kestävyys murtui ja työsulku päättyi nöyryytykseen. Sulun seurauksena useat työläiset jättivät paikkakunnan.

Työsulun jälkeen paroni siivosi yhteisön vastustajikseen kokemistaan henkilöistä, joista merkittävin oli opettaja Rissanen. Lisäksi työväenyhdistyksen johtohenkilöt joutuivat boikotin kohteiksi, vaikka työväenyhdistys ei varsinaisesti ollut osapuolena työsulussa. Työväenyhdistyksen jäsenyys oli kuitenkin sulkulaisia yhdistävä tekijä. Paroni näki työväenyhdistyksen ja sosialistien kiihotuksen pilanseen hän työväkensä, jolloin hänen asennoitumisensa työväenyhdistykseen muuttui. Paroni pyrki ottamaan työväenyhdistyksen takaisin omaan suojelukseensa ja valvontaansa, mutta työväenyhdistys ei tähän suostunut. Työväenliikettä ei voinut enää kukistaa, sillä yhteisön ja yhteiskunnan muutos oli peruuttamaton.

Työväenyhdistys ei voinut enää työsulun jälkeen olla yhteisön täysivaltainen jäsen ja toimija. Työsulun seurauksena työväenliike itsenäistyi ja irtaantui lopullisesti paronin ja tehtaan kontrollista. Samalla tappiollinen työsulku heikensi työväenliikettä suurimman osan työväestä jättäytyessä työväenliikkeen ulkopuolelle. Monet työläiset pettyivät työsulun lopputulokseen sekä järjestäytyneiden voiman osoittautumiseen heikoksi. Työväenliikkeestä muodostui kuitenkin pysyvä, joskin heikko, vastavoima paronille ja tehtaalle, mitä se ei vielä ollut ennen työsulkua ollut. Yhteisöön muodostui kaksinapainen asetelma, jossa työväenliike edusti tehtaan ja paronin vastavoimaa. Työväenliikkeestä tuli kuitenkin tavallaan lainsuojaton ja se ajautui marginaaliin. Työsulun jälkeen osallistuminen työväenliikkeen toimintaan sai toisenlaisen merkityksen, kuin ennen sulkua. Toimintaan ei voinut osallistua huolettomasti, vaan se tarkoitti selvää kannanottoa tietyn ajatusmaailman puolesta. Monet eivät kuitenkaan tahtoneet vastustaa paronin auktoriteettia, vaan alistuivat.

Työsulun jälkeen työväenyhdistys rakensi oman talon, joka nousi tehtaan rajojen ja paronin valtakunnan ulkopuolelle. Omassa talossa työväenyhdistys saattoi harjoittaa toimintaansa vapaasti. Työväentalon rakentamisen jälkeen työväenyhdistyksen toiminta monipuolistui, vaikka toimijoiden joukko pieneni. Tärkeiksi toimijoiksi nousivat Vuotjärven sahan työläiset, joita tosin määrällisesti oli vähän. Heidän toimintaansa Juantehtaalla vallinnut ilmapiiri ei vaikuttanut. Juantehtaan työläisten osallistuminen sitä vastoin väheni. Paronin ja tehtaan johdon negatiivinen suhtautuminen työväenliikkeeseen sekä muut seikat, kuten pelko työpaikan menettämisestä ja pettymys työväenliikkeen aikaansaannoksiin karkottivat valtaosan järjestäytyneistä. Jäsenkadosta huolimatta työväenliikkeen toiminta oli aluksi kohtalaisen virkeää ja monipuolista, mutta toimijoiden vähäinen määrä kuitenkin vaikeutti toimintaa ja väsytti toimijoita.

Järjestäytyneiden määrä laski vuoteen 1910-saakka, jolloin se pysähtyi reilun 30 jäsenen tuntumaan. Se oli kymmenesosa yhdistyksen jäsenmäärästä korkeimmillaan. Järjestäytyneiden määrän vähetessä hiipuivat myös ammattiosastot. Keväästä 1911 lähtien toimivat enää vain työväenyhdistys ja sen alaosasto sekatyöväen ammattiosasto. Nuoriso-osaston toiminta oli epäsäännöllistä ja jäi heikoksi. Järjestäytyneiden määrän vähenemiseen vaikuttivat paikallisten syiden lisäksi myös työväenliikkeen yleiseen negatiiviseen kehitykseen vaikuttaneet syyt, kuten toimintaan väsyminen, eduskuntaan pettyminen ja se, ettei odotuksista huolimatta saatu nopeita muutoksia yhteiskuntaan.

Työväenliikkeen saama negatiivinen leima esti useimpien työläisten toiminnan työväenliikkeessä ja he palasivat mieluummin takaisin vanhaan tuttuun patriarkaaliseen järjestykseen kuin riskeerivat työpaikkansa osallistumalla työväenliikkeen toimintaan. Paluu vanhaan järjestykseen ei ollut patriarkaaliseen järjestykseen tottuneille työläisille vaikeaa. He kävivät iltamissa työväentalon sijaan Seuratalolla ja olivat muutoinkin kiinteässä suhteessa tehtäseen.

Jäsenmäärän vähetessä työväenliikkeen rooli yhteisössä pieneni. Työväenliikkeen toiminta kosketti lähinnä pientä järjestäytyneiden joukkoa ja heidän lähiverkostoaan, eli perheitään. Työväenliikkeen kannatus ei kuitenkaan hävinnyt, vaikka työväestön osallistuminen työväenliikkeen toimintaan väheni. Työväenliikkeen poliittinen haaste tuli osaksi yhteisön elämää ja se oli todellinen vaihtoehto, vaikka harvat uskalsivat sitä avoimesti kannattaa. Työväenliikkeen laaja kannatus työväestön keskuudessa ilmeni esimerkiksi eduskuntavaaleissa, joissa sosialidemokraattien kannatus oli yli 70 %. Samoin työväenliikkeen kannatus ilmeni vappuna, jolloin vappua juhlimaan kokoontui paljon myös järjestäytymättömiä työläisiä. Toisaalta vappujuhlat ilmensivät yhteisön jakautumista. Ne työläiset, jotka eivät edes vappuna osallistuneet työväenliikkeen yhteisiin toimintoihin, saivat osakseen halveksuntaa. Työväenliikkeen rooli pysyi varsin pienenä paronin ajan loppuun. Tehtaan siirryttyä Kymiyhtiön haltuun loppuvuodesta 1915, järjestäytyminen alkoi hiljalleen elpyä ja järjestäytymisen kasvu näkyi selvästi vuoden 1916 syksyllä.

Juankosken työväenliikkeen vaikutus kunnallisen tason toimintaan jäi vähäiseksi, koska Muuruveden kirkonkylä oli kunnallisen toiminnan keskus. Muuruveden kunnan sosialidemokraattisen kunnallisjärjestön ja -toimikunnan toiminta oli heikkoa, eikä kunnallistoimikunta kyennyt pyörittämään toimintaa kunnolla. Osallistuminen Muuruveden kunnallishallintoon jäi

Muuruveden työväenliikkeen ja siten myös Juankosken työväenliikkeen osalta vähäiseksi. Vaikutusmahdollisuudet kunnallishallinnossa olivat heikot, jolloin kiinnostus oli työväestön keskuudessa vähäistä. Lisäksi se, että tehdas huolehti Juankoskella samoista asioista kuin kunta, rajoitti kiinnostusta.

Lyhyesti voidaan todeta, että työväenliikkeen pari ensimmäistä toimintavuotta olivat Juankoskella erittäin merkittäviä. Työväenliikkeellä oli yhteisössä suuri rooli ja se kosketti suurta joukkoa yhteisössä. Työsulun jälkeen työväenliike ajautui ja ajettiin marginaaliin, jolloin sen merkitys koko yhteisölle pieneni, eikä se enää koskettanut kovin suurta joukkoa. Työväenliikkeestä tuli oma erillinen kulttuuri, ja jo sen toimiminen kaukana tehtaalta teki siitä jossain määrin eristäytyneen. Työväenliike muodostui heikoksi vastavoimaksi paronin ja tehtaan valta-asemalle yhteisössä. Se oli vastavoima paronille ja paronin vallan kyseenalaistaja, mutta varsin voimaton sellainen.

Lyhenteet

AA	Allmänna avdelning
AH	Avsända handlingar
a.o.	Ammattiosasto
Dir.	Direktionen
DH	Diverse handlingar
JKA	Juankosken kaupungin arkisto
JKSA	Juankosken kotiseutuarkisto
JoMA	Joensuun maakunta-arkisto
JSA	Juankosken seurakunnan arkisto
KanA	Kansan Arkisto
KTL	Suomen Kristillinen Työväenliitto
KYA	Kymin Keskusarkisto
ML	Maalaisliitto
NSP	Nuorsuomalainen puolue
Pers.	Personalkontoret
Prot.	Protokoll kopieböcker
PSS	Pohjois-Savon Sosialidemokraatit
pk.	Pöytäkirja
SDP	Suomen Sosialidemokraattinen Puolue
SMVL	Suomen Metallivalajain Liitto
SML	Suomen Metallityöntekijäin Liitto
sos. dem.	Sosialidemokraattinen, sosialidemokraatti
SP	Suomalainen puolue
srk.	Seurakunta
SSN	Sosialidemokraattinen Nuorisoliitto
SSTL	Suomen Sahateollisuustyöväen Liitto
TA	Työväen Arkisto
TMT	Työväen muistitietokokoelma
ty	Työväenyhdistys
TaYKL	Tampereen yliopisto, kansanperinteen laitos
ÄOH	Ämnesornade handlingar

Lähteet ja kirjallisuus

Painamattomat lähteet

Joensuun maakunta-arkisto (JoMa), Joensuu

Iisalmen kihlakunnan henkikirjoittaja
Nilsin henkikirjat

Nilsin nimismiespiiri
Lähetettyjen kirjeiden toisteet

Työväen Arkisto (TA), Helsinki

Juankosken työväenyhdistys
 Jäsenluettelot
 Tilikirja

Metallityöväen Liitto
 Matkakertomuksia

Pohjois-Savon Sosialidemokraatit
 Saapuneet kirjeet
 Piiritoimikunnan pöytäkirjat
 Puoluetilastot

Suomen Metallivalajain Liitto
 Pääkirja
 Pöytäkirjat

Suomen Sahateollisuustyöväen Liitto
 Kirjeenvaihto

Työväen muistitietokokoelma
 Lastu, Antti (56:49/1)

Vuosien 1905–1906 kokoelma
 Juankoskea koskeva aineisto

Kansan Arkisto (KanA), Helsinki

Elämäkertaa-aineisto
 Toivanen, Taavi

Juankosken kaupunginarkisto (JKA), Juankoski

Juantehtaan koulu
 Johtokunnan pöytäkirjat

Muuruveden kunta
 Kunnallislautakunnan pöytäkirjat
 Kuntakokouksen pöytäkirjat
 Lääninhallituksen kirjeet

Juankosken seurakunnan arkisto (JSA), Juankoski

Juankosken seurakunta
 II Hallintoarkisto 1863–1984
 Väestömuutokset Juankosken seurakunnassa 1863–
 1932

I Väestörekisteriarkisto

Sisään- ja ulosmuuttaneet Juankosken seurakunnassa
1898–1923

Juankosken kotiseutuarkisto (JKSA), Juankoski

Muuruveden sosialidemokraattinen työväenyhdistys
Kunnallistoimikunnan pöytäkirjat

Juantehtaan arkisto (JTA), Juankoski

Laatikosto 2

P. Tuovisen muistelmia Juantehtaan menneisyydestä ja vähän
muustakin v. 1934

UPM-Kymmenen Kymin keskusarkisto (KYA), Kuusankoski.

Juankoski Bruk

Allmänna avdelningen

Avsända handlingar

Diverse handlingar

Direktionen

Protokoll kopieböcker

Ämnesordnade handlingar

Seuratalo

Dagbog

Protokoll

Painetut lähteet

Kertomus Suomen Paperiteollisuustyöväen Liiton toiminnasta vuodelta 1914. Laatinut Emil Viljanen. Suomen Paperiteollisuustyöväen Liitto, Tampere 1915.

Kertomus Suomen Sahateollisuustyöväen Liiton toiminnasta v. 1912–1917. Laatinut Eero Haapalainen. Kymnlaakson Työväen kirjapaino, Kotka 1917.

Kuopion läänin läntisen vaalipiirin sos.-dem. piirikokouksen pöytäkirja 26.–27.1.1908. Toimittanut Jussi Railo ja Onni Heino. Kuopion l. länt. vaalipiirin sos.-dem. piiritoimikunta, Kuopio 1908.

Kuopion läänin läntisen vaalipiirin sos.-dem. piirijärjestön vuosikokouksen pöytäkirja 12.–13.4.1913. Savon Työväen kirjapaino, Kuopio 1913.

Kuopion läänin läntisen vaalipiirin sos.-dem. piirijärjestön ylimääräisen kokouksen pöytäkirja 7.–8.6.1913. Savon Työväen kirjapaino, Kuopio 1913.

Kuopion läänin läntisen vaalipiirin sos.-dem. piirijärjestön vuosikokouksen pöytäkirja 11.–12.4.1914. Savon Työväen kirjapaino, Kuopio 1914.

Kuopion läänin läntisen vaalipiirin sos.-dem. piirikokouksen pöytäkirja 3.–4.7.1915. Toimitannut Roope Tuhti. Savon Työväen kirjapaino, Kuopio 1915.

Sosialidemokratinen Puolue Suomessa. Tilastollisia tietoja puolueeseen kuuluneista yhdistyksistä. 1905 ja luettelo tammi-toukokuulla v. 1906 puolueeseen liittyneistä työväenyhdistyksistä sekä tilastollisia tietoja ammatillisista järjestäytymisestä Suomessa. Toimittanut Yrjö Sirola. Työväen Kirjapaino, Helsinki 1906.

Sosialidemokratinen Puolue Suomessa. Tilastollisia tietoja puolueeseen kuuluneista yhdistyksistä v. 1906. Toimittanut Matti Turkia. Puoluetoimikunta, Helsinki 1907.

Suomen Metalliteollisuustyöntekijäin Liitto 1899–1924. Suomen Metalliteollisuustyöntekijäin liitto, Helsinki 1924.

Suomen Sosialidemokratinen Puolue. Tilastollisia tietoja puolueeseen kuuluneista yhdistyksistä v. 1909. Toimittanut Matti Turkia. Puoluetoimikunta, Helsinki 1910.

Suomen Sosialidemokratinen Puolue. Tilastollisia tietoja puolueeseen kuuluneista yhdistyksistä v. 1910. Toimittanut Matti Turkia. Puoluetoimikunta, Helsinki 1911.

Suomen Sosialidemokratinen Puolue. Tilastollisia tietoja puolueeseen kuuluneista yhdistyksistä v. 1912. Toimittanut Matti Turkia. Puoluetoimikunta, Helsinki 1913.

Suomen Sosialidemokratinen Puolue. Tilastollisia tietoja puolueeseen kuuluneista yhdistyksistä v. 1915. Toimittanut Matti Turkia. Puoluetoimikunta, Helsinki 1916.

SVT XXI Vaivaishoitotilasto B. Vaivaishoidon tarkastelijan vuosikertomuksia 11. Vuonna 1903. Keisarillisen senaatin kirjapaino, Helsinki 1904.

SVT XXIX Vaalitulasto 1. Eduskunta-vaalit 1907 ja 1908. Keisarillisen senaatin kirjapaino, Helsinki 1909.

SVT XXIX Vaalitulasto 3. Eduskunta-vaalit 1909. Keisarillisen senaatin kirjapaino, Helsinki 1910.

SVT XXIX Vaalitulasto 4. Eduskuntavaalit 1910. Keisarillisen senaatin kirjapaino, Helsinki 1911.

SVT XXIX Vaalitulasto 5. Eduskuntavaalit 1911. Keisarillisen senaatin kirjapaino, Helsinki 1911.

SVT XXIX Vaalitulasto 6. Eduskuntavaalit 1913. Keisarillisen senaatin kirjapaino, Helsinki 1914.

Lehdet

Kymi Yhtymä N:o 3/1950
 Otava 15.1.1907–4.4.1907
 Pohjois-Savo 3.12.1906–5.4.1907
 Päivän Sanomat 19.10.1965
 Sanantuoja 26.2.1915–12.10.1916
 Savon Työmies 3.7.1906–17.9.1914
 Työmies 30.7.1898

Haastattelut

Tampereen yliopiston kansanperinteen laitoksen (TaYKL) tutkimusryhmän suorittamat kenttätutkimukset 1974 fil. tri. Erkki Ala-Könnin johdolla. Haastattelijana Veikko Kallio. Haastattelunauhoja säilytetään Juankosken kaupunginarkistossa (JKA).

Nimi:	Synt. aika	Ammatti	Nauha
Korhonen, Otto Vilho Paavonpoika	8.4.1904 Juankoski	kirvesmies	5546
Riekkinen, Hilja Ananiaantytär (o.s. Räsänen)	1.9.1893 Juankoski	tehtaantyoiläinen	5535
Sutinen, Taavetti Johannes Aaronpoika	17.9.1904 Kuopion mlk.	maalari	5549

Internet lähteet

”Aikataulut ja viranomaiset”

<<http://www.vaalit.fi/eduskuntavaalit1907/4.html>>. 5.4.2010.

”Vaalien tulokset ja äänten laskenta”

<http://www.vaalit.fi/eduskuntavaalit1907/9_1.html>. 5.4.2010.

”Puolueiden saamat äännet vaalipiireittäin”

<http://www.vaalit.fi/eduskuntavaalit1907/puolueiden_aanimaarat.pdf>. 5.4.2010.

Kirjallisuus

Ahvenainen, Jorma 1972. Paperitehtaista suuryhtiöksi: Kymin osakeyhtiö 1918–1939. Helsinki.

Ahvenainen, Jorma 1984. Suomen sahateollisuuden historia. WSOY, Porvoo.

Ahvenisto, Inkeri 2008. Tehdas yhdistää ja erottaa Verlassa 1880-luvulta 1960-luvulle. SKS, Helsinki.

Ala-Kapee, Pirjo & Valkonen, Marjaana 1982. Yhdessä elämä turvalliseksi: SAK:laisen ammattiyhdistysliikkeen kehitys vuoteen 1930. SAK r.y., Helsinki.

Alapuro, Risto 1994. Suomen synty paikallisen ilmiönä 1890–1933. Hanki ja Jää, Helsinki.

Andersson, Päivi 1983. Pihlajaveden työväentalojen merkitys maaseutuväen kontakti ja vuoroikutustilanteessa vuoteen 1969 asti. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Ericsson, Christer 1997. Vi är alla delar av samma familj: patron, makten och folket vid Nyby bruk 1880–1940. Carlsson Bokförlag, Stockholm, Malmö.

Forsberg, Juha 1992. Juankosken koululaitoksen historia: 130 vuotta koulutietä Koillis-Savossa. Juankosken kunnan koululautakunta, Juankoski.

Forsberg, Juha & Kankkunen, Ari 1996. Järvimalmiruukista kartonkitehtaaksi: Juantehtaan historia 1746–1996. Karisto Oy, Hämeenlinna.

Gummeruksen suuri sivistyssanakirja, 2001. Toim. Timo Nurmi, Ilkka Rekiaro, Päivi Rekiaro ja Timo Sorjanen. Gummerus, Jyväskylä.

Haapala, Pertti 1986. Tehtaan valossa: teollistuminen ja työväestön muodostuminen Tampereella 1820–1920. Historiallisia tutkimuksia 133. SHS, Helsinki.

Havuaho, Osmo 1982. Työväentalo Suomessa. Työväen Sivistys Liitto, Helsinki.

Hoving, Victor 1946. Juantehtas 1746–1946. Kymin osakeyhtiö, Kouvola.

Heikkilä, Tarja 2004. Tilastollinen tutkimus (4. painos). Edita, Helsinki.

Hyvönen, Onni 1988. Pohjois-Savon Työväentalot. Pohjois-Savon Sos. dem. Kultturityöntekijät ry., Kuopio.

Jaakkola, Jouko 1993. Kun valtio ei auttanut -työväen keskinäinen apu Suomessa. Teoksessa Hyvinvointivaltio ja historian oikut. Väki voimakas 6. Toim. Pertti Haapala. Työväen historian ja perinteentutkimuksen seura, Helsinki, 25–56.

Jaakkola, Jouko 1994. Sosiaalisen kysymyksen yhteiskunta. Teoksessa Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisten sosiaalisen turvan historia. Sosiaaliturvan keskusliitto, Helsinki, 71–153.

Junttanen, Veli-Petteri 1996. Kuopion Sosialidemokraattinen piiri r.y.. Historiikki 1906–1996. Kuopion Sosialidemokraattinen Piiri r.y., Kuopio.

Kairamo, Aimo 1986. Ponnistuksien kautta vapauteen: sosialidemokraattisen nuorisoliikkeen historia osa 1 1906–1922. Sosialidemokraattisen Nuorison Keskusliitto ja Nuorten Puolesta Keskusliitto.

Kalpio, Olli 1988. Ruukista naulatehtaaksi: Koskensaaren tehdasyhteisön ja ruukkilaisen elämäntavan muotoutuminen ennen toista maailmansotaa. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos. Tutkimuksia 22. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Karskela, Sirkka 1994. Sukututkijan tietokirja (kolmas korjattu painos). Karskela.

Kettunen, Minna 1991. Miten Juantehtaan pytingeissä asuttiin. Teoksessa Paikkakunta, jolla on rautainen historia 1991, toim. Kankkunen, Ari. Juankosken Sanomat Oy, Juankoski, 31–37.

Kettunen, Pauli 1985. Työväen historian tutkimus Suomessa. Teoksessa Väki voimakas 1. Työväen historiaa ja perinnettä, toim. Jouko Jaakkola ja Olli Vehviläinen. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki, 9–22.

Kettunen, Pauli 1986. Poliittinen liike ja sosiaalinen kollektiivisuus: tutkimus sosialidemokratiasta ja ammattiyhdistysliikkeestä Suomessa 1918–1930. Historiallisia tutkimuksia 138. SHS, Helsinki.

Kettunen, Pauli 1987. Missä mielessä vanha työväenliike oli poliittinen liike. Teoksessa Kansa liikkeessä, toim. Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds ja Henrik Stenius. Kirjayhtymä, Helsinki, 236–250.

Kettunen, Risto 2005. Isäntävallasta yhteistoimintaan: Paperiliiton osasto 57:n historiikki vuosilta 1945–2005. Media Wallius, Kuopio.

Kettunen, Risto 2006. Synnyinmaan asialla: Säyneisen suojeluskunnan ja lottien historiikki vuosilta 1917–1944. Media Wallius, Kuopio.

Kilpinen, Pekka 1996. Eetterin ohimenevä nautinto. Yliopisto 20/1996, 15–17.

Kinnunen, Matti 1982. Sanan valtaa Kallaveden kaupungissa I. Savon Sanomain Kirjapaino Oy, Kuopio.

Koivuniemi, Jussi 2000. Tehtaan pillin tahdissa: Nokian tehdasyhdyskunnan sosiaalinen järjestys 1870–1939. SKS, Helsinki.

Kuisma, Markku 2006. Metsäteollisuuden maa: Suomi, metsät ja kansainvälinen järjestelmä 1620–1920 (2. korjattu painos). SKS, Helsinki.

Kujala, Antti 1989. Vallankumous ja kansallinen itsemääräämisoikeus: Venäjän sosialistiset puolueet ja suomalainen radikalismi vuosisadan alussa. Historiallisia tutkimuksia 152. SHS, Helsinki.

Kurkela, Vesa 1983. Taistojen tiellä soiteltiin - ja soiton tahdissa tanssittiin. Työväenmusiikki – instituutti, Jyväskylä.

Luntinen, Pertti 1993. Itsenäisyysajatus itää roudan alla. Teoksessa Itsenäistymisen vuodet 1917–1920 osa I Irti Venäjästä. Valtionarkisto, Helsinki, 80–145.

Lähteenmäki, Maria 2000. Vuosisadan naisliike: naiset ja sosialidemokratia 1900-luvun Suomessa. Sosialidemokraattiset naiset, Helsinki.

Mönkkönen, Mauri 1992. Mäntän historia 1860–1947. Mäntän kaupunki ja Mäntän seurakunta, Mänttä.

Nevala, Arto 2003. Agitatioonia, vaikuttamista ja yhteistyötä: vuosisata varkautelaista työväenjärjestötoimintaa. Varkauden työväenliikkeen historiatoimikunta, Varkaus.

Nevala, Arto 2007. Metallin on kuumaa ja mielet kiehuvat: sata vuotta metallin ammattiyhdistystoimintaa Varkaudessa. Varkauden Metallityöväen Ammattiosasto 24, Varkaus.

Paasivirta, Juhani 1949. Suomen poliittisen työväenliikkeen kehitys. WSOY, Porvoo.

Paasivirta, Juhani 1953. Työväenliike yleiseurooppalaisena ilmiönä I. WSOY, Turku.

Parikka, Raimo 1987. Paikallinen työläisyhteisö, työväenkulttuuri ja työväenliike. Teoksessa Väki voimakas 3. Näkökulmia työväen ammatilliseen ja paikalliseen historiaan, toim. Markku Hyrkkänen, Olli Vehviläinen ja Juha Hannikainen. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki, 119–151.

Piironen, Kaija 1982. Sanan valtaa Kallaveden kaupungissa II. Savon Sanomain Kirjapaino Oy, Kuopio.

Rissanen, Anu 2001. Matkalla Muuruvedelle. Teoksessa Emäpitäjistä tehtaan varjoon. Elämää ja tapahtumia muuruvetisten matkassa, toim. Anu Rissanen. Media Wallius, Kuopio, 9–16.

Roos, Sigurd 1910. Kansallislakko Suomessa: Kuopion kaupunki ja lääni. Oy Kuopion Uusi Kirjapaino, Kuopio.

Soikkanen, Hannu 1961. Sosialismin tulo Suomeen. WSOY, Porvoo.

Soikkanen, Hannu 1963. Varkauden historia. Varkaus.

Soikkanen, Hannu 1966. Kunnallinen itsehallinto kansanvallan perusta: maalaiskuntien itsehallinnon historia. Maalaiskuntien liitto, Helsinki.

Soikkanen, Hannu 1975. Kohti kansanvaltaa I. SDP:n Puoluetöimikunta.

Sulkunen, Irma 1986. Raittius kansalaisuskontona: raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin. Historiallisia tutkimuksia 134. SHS, Helsinki.

Suomen työväenliikkeen historia (3. painos) 1978. Toim. Lauri Haataja, Seppo Hentilä, Jorma Kalela, Jussi Turtola. Työväen Sivistysliitto ry, Helsinki & Kansan Voima Oy, Joensuu.

Suomen lehdistön historia 6 1988. Toim. Päiviö Tommila. Kustannuskiila Oy, Kuopio.

Suomenmaa VIII. Maantieteellis-taloudellinen ja historiallinen tietokirja. Osa VIII Kuopion lääni 1927. Toim. Grotenfelt Kustavi, Hilden Kaarlo, Rosberg J. E. WSOY, Porvoo.

Talvi, Veikko 1979. Pohjois-Kymenlaakson teollistuminen: Kymin osakeyhtiön historia 1872–1917. Kymi Kymmene Oy, Kouvola.

Teräs, Kari 2001. Arjessa ja liikkeessä: verkostonäkökulma modernisoituviiin työelämän suhteisiin 1880–1920. SKS, Helsinki.

Tuomisto, Tero 1982. Aikain myrskyssä: Kuopion Sosialidemokraattisen Työväenyhdistyksen historia 1. Kuopion Sos. dem. Työväenyhdistys r.y., Kuopio.

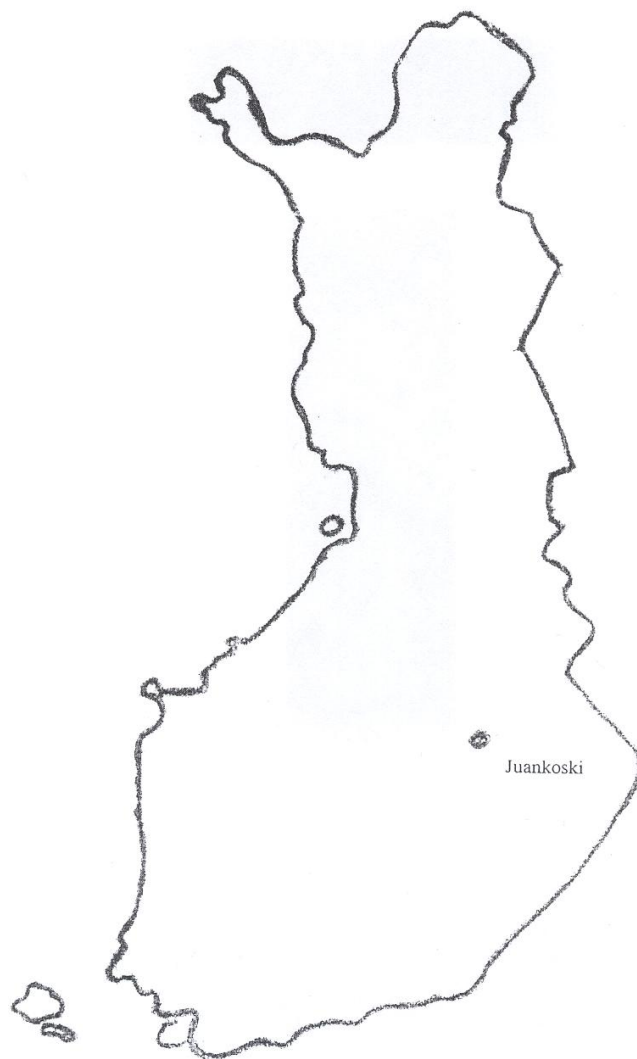
Väätäinen, Elina 1978. Työväenkulttuuri osakulttuurina -teollisuustyöväestön yhdistys- ja yhteistoiminnasta sekä vuorovaikutustilanteista Kymin Tiutisessa vuoteen 1943 asti. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos. Tutkimuksia 8. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Internet

Tilastokeskus. Rahanarvokerroin 1860–2007.

<http://www.tilastokeskus.fi/til/khi/2007/khi_2007_2008-01-14_tau_001.html.> 10.4.2010

LIITE 1. Juankosken sijainti

Kartta 1. Juankosken sijainti

Lähde: Tekijän piirros

LIITE 2. Juantehtaan tehdasseurakunnan asukasluku 1905–1915

Taulukko 1. Juantehtaan tehdasseurakunnan asukasluku (kpl) 1905–1915

	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914
Miehiä	346	374	359	361	403	422	518
Naisia	414	445	426	442	458	461	529
Yht.	760	819	785	803	861	883	1001	1047

1915

Miehiä 523

Naisia 543

Yht. 1066

Huomautuksia: Juankosken seurakunnan väestönmuutosluetteloista puuttuvat vuosien 1911–1913 tiedot.

Lähde: Savon Työmies 9.1.1913; Väestönmuutokset Juankosken seurakunnassa 1863–1932. II Hallintoarkisto 1863–1984, II D.f:2, Juankosken seurakunta, JSA.

LIITE 3. Järjestäytyneiden määrä Juankoskella vuosina 1905–1916

Taulukko 2. Työväenjärjestöjen jäsenmäärät (kpl) Juankoskella vuosina 1905–1916

	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912
Juantehtaan Ty. (1905-)	-/343	310/384	20/14	5/3	8/7	5/9	11/7	21/29
Valajien a.o (1906–1908)		/..	30/..	../-				
Metallityöväen a.o (1907–1911)			../34	35/15	9/6	7/6	6/-	
Vuotjärven sahan a.o (1907–1911)			../24	36/17	20/14	13/9	6/ -	
Kirvesmiesten a.o (1907–1909)			16/13	10/..	../-			
Tehdas- ja sekatyöväen a.o (1907-)			/25	13/18	13/11	13/10	9/9	7/8
Sos. dem. nuoriso-osasto (1909–1910, 1910–1913, 1916-)						-/26*	../..	../..
Yhteensä	-/343	310/384	66/110	99/53	50/38	38/34	32/16	28/37

	1913	1914	1915	1916
Juantehtaan Ty. (1905-)	32/25	16/14	19/18	23/26
Tehdas- ja sekatyöväen a.o (1907-)	../16	../14	../12	20/55
Puuhiomo- ja kartonki- työntekijöiden a.o (1914, 1916-)		../-		-/51
Vuotjärven sahan a.o. (1907–1911, 1913)	52/-			
Sos. dem. nuoriso-osasto (1909–1910, 1910–1913, 1916-)	../..			25*/109
Yhteensä	84/41	16/28	19/30	43/241

Selitykset: - mitattavaa ilmiötä ei esiinny lainkaan
 .. tietoa ei ole saatu
 * luku on arvio

Huomautuksia: Sosialidemokraattisen nuoriso-osaston jäseniä ei ole laskettu mukaan kokonaislukuun niiltä osin, kun jäsenmäärästä voidaan esittää vain arvio. Arviot nuoriso-osaston jäsenmäärästä perustuvat *Savon Työmieheissä* mainittuihin ylimalkaisesti lukumääriin. Kun taulukossa esitetään vuotta kohden kaksi lukua, tarkoittaa ensimmäinen luku tilannetta vuoden alkupuolella ja jälkimmäinen luku tilannetta vuoden lopulla. Osastojen jäsenmäärät saattoivat vaihdella lähes kuukausittain. Tehdas- ja Sekatyöväen ammattiosaston jäsenet eivät kuuluneet sosialidemokraattiseen puolueeseen vuosina 1913–1915, jonka vuoksi osaston jäsenmäärästä on tietoja vain kyseisten vuosien lopusta.

Lähde: Juantehtaan Ty:n jäsenluettelo 1912–1927. Juankosken ty, kansio B1, TA; Juantehtaan metallityöväen a.o:n sihteeri H. Julkusen kirje sos. dem. piiritoimikunnalle 5.3.1909. Saapuneet kirjeet, kansio EA 4, PSS, TA; Juantehtaan metallityöväen a.o:n rahastonhoitaja Otto Hakkaraisen kirje sos. dem. piiritoimikunnalle 27.4.1908. Saapuneet kirjeet, kansio EA 2, PSS, TA; Juantehtaan sekatyöväen a.o:n rahastonhoitaja A. Lipposen kirje piirisihteerille 5.3.1909. Saapuneet kirjeet, kansio EA 4, PSS, TA; Juantehtaan Ty:n kassa- ja tilikirja 1905–1928. Juankosken ty, kansio G1, TA; Juantehtaan Ty:n puoluetilastokaavake 1911. Puoluetilastot, kansio HA 1, PSS, TA; Juantehtaan Ty:n puoluetilastokaavake 1913. Puoluetilastot, kansio kansio HA 2, PSS, TA; Juantehtaan Ty:n puoluetilastokaavake 1915. Puoluetilastot, kansio HA 3, PSS, TA; Juantehtaan Ty:n puoluetilastokaavake 1916. Puoluetilastot, kansio HA 3, PSS, TA; Juantehtaan Ty:n rahastonhoitaja H. Mobergin kirje piirisihteerille V. Bomanille 24.12.1907. Saapuneet kirjeet, kansio EA 1, PSS, TA; Muuruveden sos. dem. kunnallistoimikunnan puheenjohtaja P. Parviaisen kirje piirisihteerille V.F. Aaltorannalle 5.11.1909. Saapuneet kirjeet, kansio EA 4, PSS, TA; Sanantuoja 4.5.1916; Sanantuoja 17.10.1916; Savon Työmies 11.2.1909; Savon Työmies 29.5.1909; Savon Työmies 4.11.1909; Savon Työmies 13.1.1910; Savon Työmies 8.3.1910; Savon Työmies 13.12.1910; Työmies 12.12.1911; Savon Työmies 15.8.1912; Savon Työmies 21.11.1912; Savon Työmies 15.2.1913; Savon Työmies 25.9.1915; SDP:n puoluetilastot 1905, 1909, 1910, 1912, 1915; Suomen Metallivalajien Liiton osastojen jäsenmäärät 1907–1908, kansio 1, SMVL, TA; Suomen Tehdas- ja Sekatyöväen Liiton Juankosken a.o. no. 33 puoluetilastokaavake 1916. Puoluetilastot, kansio HA 3, PSS, TA; Vuotjärven sahan a.o:n rahastonhoitaja H. Wartiaisen kirje piirisihteerille 1.2.1909. Saapuneet kirjeet, kansio EA 2, PSS, TA; Oksanen 1957, 126.

LIITE 4. Puolueiden kannatus Juantehtaan äänestysalueella eduskuntavaaleissa 1907–1913

Taulukko 3. Puolueiden kannatus saatuina ääminä (kpl) ja prosentteina (%) Juantehtaan äänestysalueella eduskuntavaaleissa 1907–1913

Puolue	1907	1908	1909	1910	1911	1913
SDP	292/73	218/67	362/76	322/74	336/76	289/72
NSP	89/22	86/27	78/16	82/19	80/18	88/22
SP	11/3	14/4	21/4	17/4	11/2,5	8/2
ML	5/1,5	6/2	14/3	9/2	11/2,5	17/4
KTL	-	-	4/1	3/1	4/1	-
Villi lista	2/0,5	-	-	-	-	-
Yhteensä	399/100	324/100	479/100	433/100	442/100	402/100

Lähde: Savon Työmies 26.3.1907, Savon Työmies 7.7.1908, Savon Työmies 11.5.1909, Savon Työmies 8.2.1910, Savon Työmies 14.1.1911, Savon Työmies 9.8.1913.